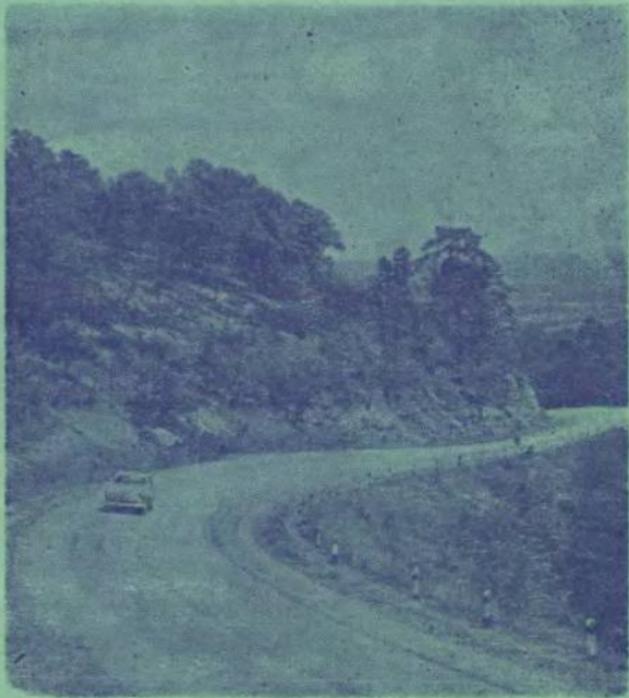

225 1

НОВИМИ ШЛЯХАМИ

Оповідання

Гр. Домашовець

ЧАСТИНА I

diasporiana.org.ua

Н о в и м и Шляхами

О п о в і д а н н я

Гр. Домашовець

ЧАСТИНА I

НАКЛАДОМ АВТОРА

Гартфорд — 1957 — Саскатун

Copyright, 1957, by the Author

Права передруку застережені.

.

Printed in Canada by:
The Gospel Press, Saskatoon, Sask.

П Е Р Е Д М О В А

Найтяжча річ у письменницькій справі, то це передмова. Краще написати ціле довше оповідання, ніж саму передмову.

Збірка оцих моїх оповідань під заголовком: "НОВИМИ ШЛЯХАМИ" містить у собі головно новий матеріял, що ще не бачив друкарських черенок. Тільки кілька з цих оповідань були вже друковані в деяких євангельських журналах.

Заголовок "НОВИМИ ШЛЯХАМИ" — це не якась собі медитована видумка, а просто пригоди з людського життя-буття нашого часу. Ці різні пережиття у формі оповідань, наче б самі напросилися, щоб іх так назвати. Далі, ми живемо в часі великих світових перемін і подій. Боротьба людського розуму й душі зі старою й пережитою заскорузлістю не вгаває. Вона буде продовжуватися так довго, поки людина не стане на правдивому шляху життя.

На українському літературному полі було й є багато різних оповідань, повістей, романів і інших літературних жанрів. Однак, від часу великої літературної творчості Ів. Франка аж досі, — українська белетристика по волі, чи по неволі, вибрала компромісовий напрямок: "Скачи враже, як пан каже". Цебто автор у своїм творі не придержується живої правди, а силкується додогодити своїм читачам, пишучи тільки про те, що їм подобається, а відтак, щоб видавництво заробило на книжці, як "Заблоцький на милі".

Новий шлях — це шлях євангельський. Сьогоднішні вимоги означають переміну й поліп-

шення людського життя, в першу чергу на полі релігійному, бо “Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих”. Новий шлях — це зближення людини до Бога. Наш час, це час не на плакучі високі фрази про моральний упадок людини, але скора й рішуча допомога людині, щоб її вивести з того упадку. Це повинно бути головним завданням сучасної християнської літератури, не тільки наукової, але й beletrystyki.

У цій збірці поміщено троє оповідань у віршованій формі, які взяті з досі ще недрукованої збірки оповідань під заголовком: “РИМИ ДІДА ОХРИМА”. Вони були написані перед другою світовою війною й на початку війни. Якось припадково збереглися, бо кільканадцять оповідань прозою загинули. На скітанні я дав їх перечитати редакторові з професорським титулом. Він із цікавістю перечитав їх і сказав: “Це гарна річ, але вона надається для простолюддя-селян”. Я подякував йому за його щирість, а в душі дякував Богові, що я не минувся з метою, бо велика більшість нашого народу, то це селяни-хлібороби; хоч, правда, не такі хлібороби, що про них писав В. Липинський, які посідали більші й менші общари землі, на яких правдивий хлібороб-селянин не міг заробити навіть на кусень чорного хліба. Для таких справжніх селян, моїх братів, написана ї ця збірка оповідань, щоб вони при допомозі євангельського світла рвали кайдани всякого насильства й неправди, і жили, як нові люди, на “Обновленій землі”.

Можливо, що ця збірка оповідань не буде користатися похвалами та признанням, бо в ній мало говориться про “соловейкові співи в гаї”, про “вишневі садочки”, про “білесенькі хатки”

й т. п. Що з тих гаїв і соловейків, як у житті людському панує не світло, а темрява; не рівність і толерантність, а погорда й ненависть... Відвічне право Боже: "Люби свого ближнього, як самого себе!" — сталося для практичного життя чимсь абстрактним. Замість цього права бачимо самолюбство, визиск, ошуканство й т. п. У тих гаях і вишневих садочках Шевченко бачив не рай, а пекло. Франко в тих білих хатках чув скрегіт зубів.

Цілком справедливо Борис Грінченко схарактеризував наш рідний край такими словами:

"Убогій ниви, убогій села,
Убогий, обшарпаний люд...
Смутній картини, смутні, невеселі,
А інших не знайдете тут..."

З тими сумними й невеселими картинами приходилося й мені впродовж цілого життя зустрічатися. На старих шляхах моого буденного життя, здавалося, що воно так і має бути. Але, коли я вийшов на євангельський шлях і пішов цим новим шляхом у ті убогі й бідні села, то ті картини стали просто разочітами та страшними. Такі образки в оповіданнях, як "Післанець", "Хай знає світ", — це не співи соловейкові в гаї, або квітчасті й паучучі вишневі садочки, — коли то людині прийшлося через ціле життя зліднувати аж до розpacі та вкінці покінчити з життям на хресті. Що з тих хрестів та статуй, що стояли в гаях і по роздоріжжях? Що з цього всього, як люди жили й далі живуть у неволі не тільки фізичній, але й духовій, і то не рік, не сорок років, — не сорок років, — але цілими довгими століттями...

Можливим, що в діяспорі багато хто при кращих умовинах життя вже забули про нужду й горе, яке ще мільйони людей переживають неприємні пригоди й випадки, рятуючи своє життя.

Наприкінці треба сказати, що коли ті всі вікові й старі методи не дали для добра людського бажаних результатів, то нам треба шукати нового шляху; треба зробити так, як зробив Тимко, герой поміркованої чарки, — перемінити своє життя і свою хату. Це є той новий шлях — шлях євангельський.

Гартфорд, 16-го червня 1957.

Гр. Домашовець

НОВА ПІСНЯ

Василина, вдова, сиділа сама-самісінька в хаті, в якій було тихо, так тихо, що можна було почути хоч би найменший шелест. П'ять дротів так і виблискували від лямпового світла в її пальцях. Вона викінчувала рукавички для сина Степана, що того вечора не був у дома, а пішов на місійно-евангельське Богослужіння, яке відбувалося не дуже далеко в сусідньому селі.

Хата й невеличке обійстя Василини було якраз із полудневої сторони доволі широко-плескуватої гори, що була покрита старими й віковічно зеленими ялицями та смереками. Вечір був доволі тихий та зоряний. Легесенький вітер, що пересувався, шумів співно на верхів'ях вічносонних ялиць та смерек. Час-від-часу знизувався й віяв поміж узгір'я й тихцем підкрадався аж до Василинової хати, до самісіньких вікон, співаючи їй дивну лісову пісню. Вона, слухаючи, як співає вітер за її вікном, почала й собі співати свою улюблену пісню, що вона її почула вперше на баптистському Богослужінні, й через яку вона навернулася до Ісуса Христа та прийшла до живої віри в Нього. Вона цю пісню так собі запам'ятала, що потім завжди, як тільки була насамоті, тихцем її співала:

“Як сумно буває мені,
Коли я не бачу Христа, —
Спокою немаю тоді,
Змовкають, німіють уста.”

Проминуло вже кілька років, відколи Василина стала вдовою з п'ятьма малими дітьми, яких вона вміло й терпеливо виховала на дорослих і гарних людей. Старших трьох синів пішли у світ шукати кращої долі, бо вдома з убогої господарки не можна було вижити. Вдома при матері полишилося двох молодших дітей: Степан і Варка.

Коли євангельська вістка пролунала по Західній Україні й пролетіла поміж долини та узгір'я Карпатських гір, вона не поминула й Василининої хати, щоб не навідати її радісною новиною.

Василина перестала співати й, заговоривши сама до себе, сказала: — “О, Господи, яка я щаслива, що Ти мене не поминув, бідну вдову, ось у цих відвічних горах. Яка я щаслива . . .” — приговорювала вдова, переплітаючи дротами вовняну нитку очко за очком. — “Вже два роки пройшло, відколи я й мої сини: Климко та Степанко пізнали й повірували в Ісуса Христа, так доброго нашого Спасителя, що нас помилував та простив нам наші гріхи.”

Вже рік, відколи Климко виїхав на працю до Франції. Він ніколи не забував про свою матір, майже щомісяця посылав частину запрацьованих грошей для неї, щоб вона могла поліпшити господарку. Він не марнував гроша й не пускав їх на вітер, бо знав, що в нього ще є мити, брат і сестра. І Степанко . . . нема що казати, — Христова Євангелія дійсно має силу змінити людину: чи то старого чоловіка, чи юнака, а навіть і дитину. Відтак вона дальнє продовжувала: — “Коли б ще Варка стала вірною Богові людиною, яка б я була щаслива . . . Вона якась дивна, глуха й недоступна для Слова Божого.”

Вже був пізній вечір. Степана не було з Богослуження. Він мав повернутися не пізніше, як о 11-ій годині. Але Варка... Варки ніколи не втримаєш у хаті, вона все десь знаходила собі місце та й марнувала вечори на пустих вечорницях. Василина закінчила плести рукавички й почала приготовляти постіль для себе й для дітей. Опісля прикрутила трохи світло, склонила свої коліна й почала молитися вечірньою молитвою. Вона того вечора молилася так, як ніколи досі. Молилася молитвою глибокої віри та сліз... Вона молилася досить довго... Молилася за долю своїх дітей, особливо за навернення Варки, щоб вона навернулася до Христової живої віри. Вона молилася з дитячою вірою й вірила в ті слова, що записані в Святій Євангелії. "Коли будете в Мене просити чого... то вчиню." — "Господи, наверни мою дою, врятуй її, щоб вона не загинула в гріхах цього світу."

Мати кілька разів просила Варку, просто благала її, давала для доночки добрі поради та перестороги, але бачила, що її власні материнські заходи були безуспішні. Вона рішила вхопитись за найпевніший засіб — молитву.

Проминуло кілька днів. Василина переконалася, що її молитва не була недоцільною, бо спостерегла, що Варка не кожного вечора, як то було перед тим, спішиться відвідати своїх товаришок, а почала більше цікавитися домашньою працею, якої не бракувало в хаті.

Варка була гарна та вродлива дівчина. Гориста природа не поскупила для неї красою. Мати часто думала про неї й боялася, що як вона не навернеться до євангельського життя, то щоб з нею не сталося таке лихо, як то буває не

раз із гарною квіткою. Мати знала, що гультаї, безбожні люди, можуть поглумуватися над бідною дівчиною. Вона знала, що з Варкою може статися таке, як то буває нераз з тією гарною квіточкою, що рясніє на городі. Її хтось зриває, налюбується її красою, а відтак жбурляє нею, як звичайно собі соломинкою у смітник.

Одного вечора Варка повернула дуже скоро від своїх товаришок додому. Мати помітила у Варці деяку переміну й була задоволена, що може частіше разом із дітьми вечеряті та спокійно лягати на нічний відпочинок.

Ніч, як звичайно гірська ніч, часто буває мінлива.

Надворі було трохи похмуро й вітряно, так що вітер час-від-часу завивав та скиглив, начебто просився, щоб його впустити до хати.

Для Варки та ніч була надзвичайна й пам'ятна. Пізніше вона не могла сама собі уявити та зрозуміти, що це було: сон, чи привид, чи якась візія. Вона опісля сама не знала, як це оповісти та пояснити матері.

Вона оповідала: "Я була над чудовим шляхом, що тягнеться крізь зелені, мов би райські, долини. По обох боках шляху рясніли ряди чудових, розквітлих та пахучих дерев, що своїм запахом п'янили мою молодечу душу. Я знаходилася коло шляху сама-самісінка, як та билинка в широкому чистому полі. Раптом у моїх уях пронісся голос якоїсь дивної нової пісні; такої пісні я ще ніколи не чула й її ніхто в цьому світі не почує. Я звернула свій зір у ту сторону, звідкіля лунала та дивна й невисказана пісня. І миттю на мое велике здивування я побачила силу силенну людей, що йшли цим шляхом і наблизувалися до мене. Я хотіла скопи-

тися з місця та й бігти напроти, щоб краще приглянутися, що це за люди, але не могла руши-
тися з місця. Мене щось прив'язало, прикувало
до землі. Я стояла непорушна, мов би той віч-
но-скалистий камінь. Відтак той великий похід
почав зближуватися до мене все ближче та
ближче... Я почала дивитися та й помітила,
що всі ті люди, які йшли, були гарні-прегарні...
Обличчя їх, мов сонце... Усі приодіті в білу,
як сніг, одежду. Над головами їх сяяли, мов рай-
дуга, веселкові серпанки. На переді, на чолі то-
го походу я побачила Ісуса Христа, Спасителя.
У мене серце затріпотало, як крильця в молодої
пташки, а сяйво краси Сина Божого осліпило
мої очі. Я не могла дивитися... Він пройшов,
а за Ним ішли довгими рядами-лавами люди, всі
молоді, всі гарні... Йшли чоловіки й жінки, всі
мов би юнацтво, та співали дивно радісну мелодію й невисказані слова нової пісні. Пройшла
одна лава, друга та третя й раптом я дивлюся,
й бачу — йдуть мої два брати, йдуть Климко та
Степан, і промовили до мене: "Варцю-сестричко,
ходи з нами, не лишайся ось тут, ходи, бо в
цьому світі буде горе... Чим скоріше ходи!"
Я хотіла стрибнути пташкою з свого місця та
йти за моїми братами, але не можна було. Я
стояла непорушна, мов би соляний стовп, у який
замінилася колись Лотова жінка за те, що огля-
нулась і подивилася на палаючу вогнем Содому
й Гоморру. Мене щось пригнуло до землі. Я
не могла зробити кроку вперед, — стою та й
дивлюся... Ось ідуть далі спасених людей
лави за лавами, усі такі гарні, такі милі, так що
я зі своєю красою повинна була ховатися перед
ними. Між жінками я побачила мою матір, яка
ж вона гарна! Я не пізнала б її, коли б вона не

відозвалася та й не сказала до мене: “Варцю, доню моя, чого ти стоїш ось тут самісінька? Ходи зі мною, ходи! — Ми йдемо в чудову небесну країну. Ходи, не лишайся ось тут, у цьому світі...”

“Що діялось у моїй душі, я цього не можу переповісти... Серце мое переживало щось жахливе, болюче й розпачливє. Я хотіла плакати й ридати... Я хотіла волосся рвати на своїй голові з розпуки, я хотіла сама себе знищити, але мої руки й ноги не мали сили, ні можливості, щоб рухнутися з місця. Я була уся, як стята деревина, як нерухомий камінь. Перед моїми очима пройшли останні лави, всі веселі, всі щасливі, на їхніх обличчях сяяла невимовна радість. Коли усі пройшли повз мене, я лишилася сама-самісінька. Тоді крізь мою душу повіяло щось сумовите... Мене охопила якась чорна, мов найчорніша ніч-темінь... Мені здавалося, що я стою й тону в якусь безмежну й безденну глибину, у глибину вічної й безповоротної темряви... Серце мое було в найвищій напрузі. Я прокинулась...”

“У хаті було зовсім спокійно й тихо... Я схопилася зі свого ліжка, накинула на себе верхню нічну одежду й почала молитися. Я молилася вперше молитвою, що пливла із глибини моєї душі... а з моїх очей раз-у-раз котилися, мов рання роса, слізози... Я молила Бога: “Господи, прости мені та помилуй мене! Пробач мої провини невіри у Твою велику та милосердну любов. Не полиши мене в чорній ночі моїх гріхів! Я хочу Тобі служити й Твоєю бути навіки!”

**
*

Старий годинник з двома подовгастими та круглими тягарками на почернілих ланцюжках, що вже висів кільканадцять літ на стіні й виконував вірну й точну службу в убогій підкарпатській хатині, — продзвонив якраз другу годину по півночі.

Василина прокинулась зі сну та прислуховувалася до нічної тиші й у цій тиші вона почула тихий шепт Варчиної молитви: “Господи Ісусе, Спасителю мій, я відтепер віддаю Тобі мое молоде серце й мою душу. Я хочу служити Тобі все життя мое. Я хочу бути від цієї хвилини Твоєю власністю.”

Варка закінчила свою молитву, встала з навколішок і лягла тихцем до свого ліжка.

Мати слухала й сама не давала собі віри, чи це сон, чи це дійсність. Вона не знала, що робити, чи дякувати Господеві, чи скопитись із ліжка та обняти доню й поцілувати її з радості. Вона втрималася лише, отерла сльози з лица й відізвалася, кажучи:

— Варцю, може ти хвора?

— Ні, мамцю, я цілком здорова. Я молилася та просила Ісуса Христа, щоб Він простив мої гріхи, та щоб прийняв мене в ряди віруючих. Від цієї хвилини, люба мамцю, я вже буду служити моєму Спасителеві-Христові. Я вам, мамо, все розкажу, що я пережила, та що я бачила.

В хаті панувала далі тиша. Мати дякувала Богові, що Він вислухав її благання й воскресив її доню до нового життя.

Варка лежала й думала про те все, що пережила. А дивна нова пісня невпинно бреніла в її вухах.

МОЛИТВА ЛОМИТЬ ЗАЛІЗО

Ось-ось надходили Різдвяні Свята. Надворі було похмурно та сніговійно.

У хаті Олекси Задубного панувала тиша... Лямпа, що висіла між вікнами на стіні, була трохи вкручена, щоб не осюювати великою ясністю хати. Люди економили, а тому не випалювали нафти, а подруге, вважали за зайве, щоб щось увечорі робити, бо війна перервала всю іхню надію на краще майбутнє.

Старий Олекса сидів і куняв біля печі, а дружина поралася в кухні, приготовляючи таку-сяку вечерю.

Омелько, ще один одинокий син, лишився вдома при батьках, бо кількох старших війна розвіяла по Божому світі. Сидів він біля вікна й літав гадками, роздумуючи про своїх старших братів... В цю саму пору співав совиним тужливим співом вітер, а ожеледіла стріха раз-у-раз дзеленькотіла, помагаючи в акомпаньмент тужливо-віючому вітрові співати зимові пісні.

Крім густо-темної сніговії, хмара, що покрила ввесь зимовий обрій, повисла ще одна хмара, жахлива хмара другої світової війни.

Задубні мали кілька дітей: п'ять синів та одну дочку, що вже була заміжня. Думали вони не раз та не двічі, що як тільки поблагословить доля, то буде де старечі голови прихилити на старші літа.

Аж тут нараз війна... Чотирьох старших

синів, наче б вітер розвіяв, наче б назавжди попрощалися з батьками. Наймолодший, Омелько, залишився, але й з того було дуже мало надії. Хто ж міг у часі війни мріяти про якусь надію. Війна поневолює всіх людей, кожен стається її невільником і жертвою.

Олекса був віруючим і bogobійним християнином. Ніколи й нікому не заподіяв лиха. Був собі, як звичайно, середнім господарем. Крім цього, в громаді вірних Баптистської Церкви займав місце диякона-старшого брата.

Старших трьох Омелькових братів були щирими членами, а один, середній, та Омелько, наймолодший, трохи легковажно відносилися до християнського життя. Бувало ще за спокою, коли то все було гаразд та всі знаходилися вдома, а діти були ще в шкільному віці, то батько не раз і не два пригадував, щоб синки не занедбували молитви й читання Святої Євангелії.

Батько часто казав: "Сину, якщо ти забудеш молитися до Бога, то може бути таке, що ти так далеко відійдеш від свого Творця, що впадеш у зневіру, й у тяжкій хвилині не будеш мати віри, щоб надіятися на Божу поміч".

**

На три дні перед Різдвом з'явилося в селі розпорядження, щоб хлопці в віці від сімнадцяти років зголосилися до громадського уряду.

Коли Омелько почув про ту невеселу вістку, він знат, що йому тепер не пощастиТЬ далі бути при батьках. Він був певний, що його заберуть силоміць, і хто знає, куди доля закине. Миттю зродилася в нього одна думка — закор-

дон. Жаль йому було батьків, але нічого не за-
подіяти, так чи сяк він не міг більше бути нія-
кою помічкою для своїх батьків.

Реченець зголосування до громадського у-
ряду не був довгий. До трьох днів всі молоді
хлопці мусіли зголоситися. Всі знали добре, що
та реєстрація означала ніщо інше, як негайний
виїзд. А куди? Цього ніхто не міг знати.

Омелько, хлопець середнього росту, плечистий,
знав і був певний себе, що навіть у якісь
неперебаченій небезпеці вийде щасливо з без-
вихідного кута. Майже цілий день він обдуму-
вав свою майбутню долю. І розумів, що його
майбутність — це рішення таки зараз.

Він неспокійно проспав ніч. Як тільки на-
блізився ранок, він одягнувся в теплу й вигідну
одежу, щоб вона не обтяжувала його. Дешо
вложив до кишень так, щоб ніхто не помітив,
що він вибирається з села десь ген у далеку
дорогу. Попрощався з батьками й пішов.

Сонце вже хилилось під вечір, коли він при-
йшов до прикордонного села, в якому жила йо-
го сестрінка, а звідси він думав пуститися в
дальші мандри.

Скоро тільки потемніло, він пустився до
прикордонної полоси, що лежала на п'ятнад-
цять хвилин ходу. Тихцем він підходив і пиль-
но насторожував уші, чи не слідкує хто за
ним... І здавалося йому, що ось-ось і буде вже
на волі. Серце стукотіло невгомонно. Він сам
не зінав, чи він іде, чи повзе по землі, чи летить
чайкою у повітрі... І тільки заячим скоком
треба було ще стрибнути й він був би уже на
другій стороні. Аж тут раптом, мов би з самої
пекельної пащі, мов би від самого демона, за-
лунав голос:

— Стой...

І в цей мент розлігся вистріл і куля просвистіла біля Омелька. Він упав на білий пушністий сніг і почув знову дві слові:

— Лежі, нє ворушісь!

Омелько послухався цього демонського голосу й рішив лежати. Він лежав і сам не зінав, як довго. Чув тільки, що його тіло, особливо ж ноги й руки, почали костеніти. І хто знає, що було б далі, коли б не прийшла нова зміна вартових.

Прибули нові вартові. Один із них полішився на стійці, а двох забрали Омелька й повели до села. Омелько, що був уже подібний до замерзлого кістяка, миттю почув, що в ньому знову грає гаряча кров. Він почув у собі надмірну теплоту.

Незабаром він опинився в одному невеличкому мурованому домі, що стояв на узбіччю великої поміщицької господарки. У тім домі, до якого привели двоє вартових Омелька, було вже трьох подібних нещасливців, таких, як він. Миттю за ним зачинилися двері. Він почув, як заложено залізну важку штабу й замкнено двері великою колодкою-замком.

**
*

— Хто ви є? — спитав Омелько своїх товаришів, з якими опинився в однаковій недолі.

Не міг він бачити їхніх облич, бо кімната була невелика, темна, з невеличким чотиро-шибковим вікном, що було міцно загратоване.

— Хто ми? Ми такі самі, як ти, — відказали хлопці.

— За що ж вас сюди загнали?

— Може за те, що й тебе, наш друже . . .

— Значить, ви втікали . . .

— Так утікали.

— А звідки ви, скажіть будь ласка?

— Зі Львова. Учні середньої школи, — гімназісти.

Миттю один із них почав плакати. Плакав так, як малий хлопець . . .

— Що ж нам тепер робити? — запитав Омелько.

— Що робити? Хто його знає, що ми зробимо, ѹ яка доля нас спіткає . . .

— Не можна припадкова видостатися звідси через оце вікно, а опісля куди наші ноги понесуть . . .

— Еге, не так легко. Ми вже пробували. Грати міцні ані ворохнуться.

— А що, якби ми так щиро помолилися до Бога, — сказав Омелько. — Мій батько не раз оповідав, що “молитва віри ломить залізо”.

— Ми молилися та пробували, але нічого не помогло.

— Чи ви правдиво молилися з глибокою вірою?

— Ми довший час молилися й по кілька разів прооказували молитви: “Отче наш”, “Богородице, діво” й інші, та проте ми безсилі, щоб виламати ці грати.

— Коли ви будете молитися з вірою разом зі мною, то я певний, що Господь Ісус зможе нас визволити звідси. У Святій Євангелії є написано, що під час молитви віруючих християн Бог вислухав їх і визволив ап. Петра з тяжкої в'язниці. А також, коли апостол Павло й Сила молилися у в'язниці, то затряслася в'язниця, повідпадали самі замки й повідчинялися самі двері.

І Господь Ісус Христос визволив їх із в'язниці. Я вірю, що Він може це з нами зробити. Мій батько є віруючий баптист. Він мені сказав: "Сину, коли ти будеш у якомусь нещасті, не забудь молитися до Бога, а Він поможе".

— Молись ти, наш друже, так, як ти знаєш, а ми віримо, що твоя молитва нас може визволити. Ми будемо за тобою молитися, повторюючи твої слова.

В цю хвилину Омелько став навколошки зі своїми співтоваришами недолі й почав молитися:

"Господи Ісусе, Сину Божий, вислухай нашу молитву й визволи нас із цієї неволі! Ти помогав багатьом віруючим людям. Поможи тепер і нам. Вирви нас із цієї в'язниці. Ти, Господи Ісусе, вивів трьох юнаків із огняної печі. Ти помогав багатьом вірним апостолам. Поможи нам, змилуйся над нами! Ми будемо Тобі служити й Тебе славити за Твою любов до нас".

Після коротких слів молитви вони приступили до вікна й усі разом вхопилися обома руками знизу за грату в вікні. Як напружили свої юні сили, так грати й відігнулися разом із цеглою. Вони тихцем відчинили невеличке вікно й один за одним вийшли назовні. Притулившись, як мухи до стіни, вони уважно прислуховувалися й розглядалися на всі сторони, куди направити свій хід.

Ніч була вже пізня. Недалеко десь у селі гавкав собачка. Господарство дідича було якраз поблизу самого кордону. На те місце по-границя сторожа звичайно звертала найменшу увагу, бо тудою ніхто не відважувався переходити граници.

Хлопці тихцем, як стріли, шугнули до грани-

ці. По кількох хвилинах вони опинилися в ліску, що шумів від вітру по другій стороні кордону.

Омелько з великої радості зложив свої руки й піdnіс свої очі в захмурене й затъмарене небо й почав із глибини свого серця дякувати Богові:

“Так, Господи, я відсьогодні вірю, що Ти ломиш залізо, що Ти визволяєш людину від смерти. Ти нас визволив. Слава Тобі, великий і милосердний Боже! Будь прославлений через нашого Спасителя Ісуса Христа, будь прославлений навіки!”

Учні-гімназисти почали вітати й цілувати Омелька, як свого рідного брата й героя віри, бо через його непохитну надію й молитву вони всі врятувалися від певного заслання та стали тепер вільними.

— Навчи ж і нас, друже, так широко молитися, як ти сьогодні молився! О, які б ми були щасливі, коли б ми могли так молитися, як ти молишся.

Омелько їм відповів:

— Коли наш Господь Ісус Христос допоможе вам знайти стало місце, то купіть собі Новий Заповіт, Євангелію Ісуса Христа, читайте її й вона вас навчить, як молитися до Бога.

По цій другій вільній і безпечній стороні, як вони тихо розмовляли, почули несподівано десь недалеко за лісом тихоголосий спів:

“Во Вифлеємі нині новина,
Пречиста діва зродила Сина . . . ”

Був Свят-Вечір. Настало тиха й пізня ніч. По другій стороні, де не висіла та жахлива сіра

хмара, яка повисла над країною бідних молодих хлопців, що мусіли втікати зі свого рідного краю на чужину, — панувала дивна атмосфера різдвяного чуда. Хоч, правда, юнаки цього Свят-Вечора були на скитальщині, як колись маленький Ісус із Своєю матір'ю Марією та з Йосипом у Єгипті.

Вони пішли разом із Омельком, як добровільні вигнанці, шукаючи для себе притулку й захисту в далекій незнаній чужині . . .

1940

ПОМІРКОВАНА ЧАРКА

Тимко Замежний не був лихим господарем. Працював, бувало, аж до крайньої втоми. Він ніколи не допускався до того, щоб у нього колибудь забракло хліба. Однак, крім його всіх добрих прикмет, була одна недобра, а це поміркована чарка, з якою він ніколи не розставався, й у добрім товаристві звичайно говорив, що одна чарка не шкодить людині. Він ніколи не занедбував того, щоб у нього в хаті не була хоч одна плящина горілки. Це вже було в нього нормальним явищем, немов би домашнім законом, і про це він ніколи не забував.

Крім цього, щоб у Тимка ніколи не висихала плящина, існували ще інші причини. Одна, що на неї він часто скаржився, — це те, що його в шлунку часто боліло, як він говорив, різalo йому й тому він пив горілку, як лік-медицину. Друга причина, коли часами при якійсь нагоді хтось завітає до хати, то тоді він любив почастувати гостя, як свого приятеля, а не було й без того, щоб і самому не випити однієї чарки в поміркованім товаристві.

За добрих часів, коли ще не було війни, то він коли-не-коли пив горілку, крім того, що вдома не раз і не два випивав чарчину. Але, бувало, він використовував ще інші деякі можливості, а особливо в місті під час торгових днів. Отож, коли тільки він бував на торзі, то вже не без того, щоб когось не зустрінув і не поділився поміркованою чаркою. Правда, він у п'янство

не заходив, але від однієї чарки ніколи не відмовлявся.

Жив собі Тимко, як то кажуть добрі люди, як за лихим паном, не було причини, щоб про щось турбуватися й журитися. Аж тут тобі ні звідси, ні звідти — війна!? І яка ж вона нахабна й настерлива оця війна. Ні з ким не рахується, й ні за що має все. Всі гуральні в один день позамикала, так і баста. Літаки, мов би ті в'їдливі шершні, почали налітати й бомбардувати військо й військові споруди. Зобачивши тільки згори якогось великого будинка та ще з високим фабричним димарем, так вони зараз жбурляли туди стокілограмові бомби, які скажено розривалися та в порох розвівали всі великі кам'яні фабричні й мешканеві будинки. Горілка з тих будинків-гуралень, якщо не потекла річкою, то загорілась і пішла вгору з димом, тільки запах розносився по цілому широкому світові. І в один мент не стало ґуралень і шинків, як мітлою замело ними, хоч зі свічкою ходи, ніде ні однієї плящиночки з горілкою не знайдеш.

Зажурився Тимко . . . Непередбачене лиxo . . . Щоб хоч одну плящинку був купив і забезпечив себе, а то як зачне всередині боліти, хоч гинь, хоч пропадай. Бувало колись, коли щось трохи всередині заболить, то він звертався до дружини: "Харитино, приготуй чарочку, та не поскупися, всип чогось міцного й не так, як минулого тижня. Я випив, а воно нічогісінько мені не помогло".

Бувало, як Тимко пожаліється, що йому щось болить усередині, то дружина на скору руку брала чайну склянку, наповняла її аж до обручок, що зарисовувалися довкола склянки,

• опісля розтерала невелику головчину часнику, додавала до нього пів чайної ложечки пекучого перцю, все гарненько розмішувала й подавала чоловікові. Він, бувало, як притулить склянку до вуст, як перехилить та й трьома ковтками проковтував усе, аж очі червоніли, а обличчя так і кривилося, як середа на п'ятницю, а його чоло від поту аж росилося. Тоді він ще з заплющеними очима мав звичай ставити склянку та приказувати: “Оце ліки, так ліки . . . Я розумію . . . І біль, немов би рукою зняло . . .”

Дні бігли, як бистроногий гонець. Скоро й минала війна. Журба й турботи про алькоголь у Тикма розвіялися, як дим. Польсько-німецька війна по кільканадцятьох днях закінчилася. По ній несподівано й на великий подив для всіх прийшла так звана “красна армія”. Люди тяжко зідхнули від жаху, що цей світ перевернувся ковенська?! Разом із “красною армією” припливла й горілка та ще яка — східня. Дійсно, нові шинкарі скоро заспокоїли надмірну журбу Тимка. Незабаром майже всі кооперативи та крамниці були переповнені алькоголем. Полиці аж вгиналися під тягаром горілки, а тютюну-махорки, то хоч у печах пали.

Тимко не дуже радів, дивлячись на те все. Він із упоредженням і резервою відносився до надмірного імпорту східнього алькоголю. Він дивився й собі добре з'ясовував, що якщо є багато горілки, то також буде й багато лиха. Він все ж таки постановив і надалі придерживатися поміркованої чарки. Однак його дуже затурбувало одне нове слово, яке він уперше почув, — а це “колгосп”. В розмовах при поміркованій чарці він довідався, що “колгосп” означає кінець приватної власності, цебто все, що люди

мають, не буде більше належати до них, а стане спільне. Він собі уявляв, що коли буде все спільне, то тоді загубиться й його індивідуальність, і він не буде мати права тримати у своїй хаті навіть власної плящини й користати з поміркованої чарки, бо все, що він посідає, буде колгоспне.

**

Однак усі турботи й журба не довго тривали, бо ледве проминула зима та трохи літа, і все зникло, мов би мітлою замело. Все знову, мов би ховенька, перевернулося. Вже було чути, як вітер із заходу віяв. А над обрієм збиралися нові сіро-туманні хмари... I в один мент, однієї несподіваної хвилини, як тільки зарожевів ранок, угорі загуркотіли літаки, а на землі заревли гармати. Миттю прийшла друга війна, війна німецько-російська.

Друга несподівана переміна заскочила Тимка ще гірше, як попередня. Він ні з чим не приготовився й ні в чому не зробив запасів. Через такі раптові переміни ніхто не був спроможний, щоб у чомусь забезпечити себе, а тим більше Тимко, що не привик до таких скорих перемін. У нього було скрізь пусто, бо саме настала пора переднівку. Пусто було й у столі, й у хаті, й на полицях, а найгірше — в кишенні.

Як тільки сяк-так унормувалося життя, люди дещо привикли до нових гостей, вже не до красної, а до зеленої армії, яка не признавала спільної власності, а кожен мусів сам собі зарадити, як міг.

Коли Тимко вперше прийшов до міста вже за нових окупантів, щоб дещо купити, а най-

головніше дістати хоч одну кватирочку на лікарство, бо вже кілька разів так був захворів, що малошо не помер. Іде він вулицею, раптом зупинився та глянув, а за вікном на виставі цілій ряд пляшок із горілкою, та така чиста, як сльоза. Тимкові аж в горлянці залоскотало, а в носі завертіло, бо вже кілька тижнів не було не тільки, як ліку, але навіть, щоб понюхати, як парфумів, і то не було. Він постояв хвилину, набрав сміlosti й зайшов до крамниці з заміром, щоб купити хоч одну плящину. Але він почув не дуже прихильну відповідь: "Це все на контингент *), ми особисто нікому не продамо."

Вийшов Тимко із крамниці, сплюнув та й сказав сам до себе: "Ось тобі знову якась нова комедія — контингент. І що ж чоловікові цей контингент поможе, коли в нього всередині аж перевертається, а немає чим душі закропити".

Скоро тільки Тимко повернув додому, то зараз таки на другий день пішов до громадської ради, щоб розвідатися як слід про нові розпорядки та про нового контингента. Коли громадський писар усе йому пояснив, що нова влада не буде керуватися за колгоспним принципом, вона все вже поділила на певні норми, приділи й підділи, на своїх і на чужих, на багатих і на бідних, на тих, що виконають повну здачу збіжжя, та на тих, що не здоліють усього виконати, й т. п. Коли Тимко це все розділив і підсумував, скільки чого та за що?.. Скільки чого дістане в

*) Контингент — це наперед встановлена на збіжжя чи якісь товари гранична норма, яку примусово треба здати владі в означенім нею реченці.

товарах та скільки йому припаде горілки, то згідно з його всестороннім підсумком йому припадало на ввесь цілий рік заледве дві пляшки горілки. Він подумав тоді, що ж то на цілий рік... Навіть на ліки не вистане. Що ж тоді робити? Ех, я не з таких, щоб не запобігти лихові... Правда, він вже не раз у дечому промахнувся, проте назовні ніколи не виявляв цього.

Довго він ламав собі голову, як вийти з цього безвихідного положення, щоб не відійти від поміркованої чарки.

Одного несподіваного дня, вже під самісінський вечір, прийшов якийсь чоловік і просився на нічліг. Тимко не був із таких, щоб подорожньому не дати у своїй хаті притулку. Він знов добре про чин милосердя, щоб голодного накормити, нагого зодягнути, а подорожнього прийняти до хати. Бувало, ще за добрих часів, то й чаркою угощав. Той оповів Тимкові:

— Ось там у другому селі є такий чоловік, що сам у своїй власній хаті робить горілку, й то таку чисту, просто, як слюза, — самісінський спирт. Скорі тільки черкнеш сірника, так і загориться й вигорить до останньої краплиночки.

— Значить — сказав Тимко — виробляє чисту оковиту.

З цього часу Тимко ні за що не посидить у хаті. Він почав ходити й розпитувати. І труди його не були даремні. Незабаром він довідався про всі таємниці, як у своїй хаті завести власну гуральню та й мати свою власну горілку.

Він взявся до того діла не на жарти. Вишукав поблизу півкірцевого баняка й рурки для холодника. Забезпечив себе подостатком дріж-

джами й усім тим, що було потрібне для власної домашньої гуральні. Однак, крім усього того, була ще одна біда й перешкода, а саме Тимків сусід Степан.

Степан був доволі добрий сусід, але рівночасно завзято поборював алькоголиків. Він дуже не любив п'янину. А найбільше, чого Тимко боявся, що Степан був баптист. Може це й не було б великим горем для Тимка, бо Степан і так мало коли заходив до свого сусіда, знаючи, що Тимко цього не бажає й дуже ненавидить його. Бувало, не раз сусідова курка переліть на Тимкове подвір'я, то він ганяв за нею по подвір'ї, прозиваючи її штундеркою, аж поки вона знову не переліть на другий бік або не засьовкає під Степановим плотом. Ще гірше було те, що Тимків Іvasик був нерозривним другом Степанового Василька. Тут уже не помогли жодні заходи, щоб роз'єднати Іvasика з Васильком.

Не раз сусіди й сварилися між собою, а головно через Іvasика та Василька. Але що ж було робити? Це ж діти... Не прив'яжеш хлопчиків, як песиків на ув'язі. Вони хотіли разом гуляти й забавлятися. Їм ніхто не міг заперечити, бо вони ж ще діти.

Тимко думав і боявся. Скорі тільки він розпіче у своїй хаті варити горілку, то цього ніяк не вдасться затаїти, бо як Василько прибіжить до хати, то зараз усі таємниця виявиться й буде лиxo. Звичайно, варення алькогольових напитків у тайний спосіб було заборонено законом. Але, якраз на його щастя було літо. Літом діти не дуже то люблять хату. Їх манило та притягувало подвір'я, поле тощо. Де ж їм пильнувати хати тоді, коли ціла природа радіє?

Проте Тимко змовився зі своєю дружиною, щоб вона за всяку ціну не пускала до хати Василька. Він волів краще, щоб Іvasик біг до Василька, а йому тільки й цього було треба.

**

Одного гарного дня Тимко приготовив розчин, котла, холодника й усе те, що було потрібне до варення домашньої горілки. Свою гуральню він примістив у бічній кімнаті-ванькирі, а руру, кудою мав проходити дим, пустив до головного комина так, що все на всякий випадок було як слід забезпечено й замасковано.

Перший перегін такої пробної горілки, яку люди називали самогоном, Тимкові не абияк удався. Він сам собі не давав віри, що така штука є цілком проста й можлива. Націдив він около вісімох літрових пляшин, бо посудина не була так велика, щоб більше помістити. Він був уповні задоволений і міркував собі: "І це добре. Вісім літрових пляшок... Буде собі на якийсь довший час та ще й припадково когось зможу почастувати. Першу пробу було так майстерно зроблено, що навіть Іvasик не спостеріг і не додумався, що батько робить у ванькирі.

Проминуло зaledве два тижні, як Тимко з великої радості та з такого доброго успіху висушив аж три плящині. І тут не було нічого дивного, бо майже одна плящина пішла на саме випробування під час варення, щоб довідатися, чи добра горілка. А друга плящина, звичайно, пішла, як ліки, які він час-від-часу приймав. Третя натомість випилася тоді, коли припадково заходили до Тимка його найближчі приятелі, то вже не випадало, щоб він не поділився з ними поміркованою чаркою.

На цьому ще не був кінець. Це тільки почин для дальшої заохоти. Після кількох тижнів Тимко почав приготовляти другий розчин, щоб у друге вже з більшим досвідом вигнати трохи кращої горілки, такої, щоб можна було принагідно й частину відпродати, й таким чином придбати собі пару центів.

Однієї середи вже з самого ранку Тимко приготував все те, що було потрібне для другого перегону. Підготова добре вдалася й він мав намір приступити до самої головної праці з надією, що все буде гаразд. Але тут тобі, як на нещастя, надійшла недобра вістка. Громадський поліцай, як навіжений, бігав по селі, повідомляючи селян, що до громадського уряду прибула німецька поліція та її буде переводити ревізію, бо селяни як слід не здали збіжевого контингенту. Що ж тоді очікувало Тимка, коли б поліція застала його при варенні самогону?

Скоро тільки Тимко почув, що німецька поліція буде перевіряти стан збіжжя, то йому аж мороз пішов поза шкурою... Що йому тепер робити з цим розчином? Виляти, — жаль. А саме головне, де його виляти? До гноярні на гній, то алькоголь рознесеться по цілім селі й тим самим буде приспішений вияв гуральні... До пивниці, а в Тимка якраз такої немає. Гірше те, що поліція по таких місцях найбільше шукала за схованим збіжжям. Куди ж його сховати? В його голові аж стовбеніло. Він бився з думками, що йому робити? Шкода сяк, шкода й так... Я ж змарнував цілу чвертку, останню чвертку гарного жита. Думав, що за другим разом, як йому гарно вдасться зварити самогон, то буде не тільки на ліки, але й щось

буде на продаж. Мав би свіжі гроші, а тут тобі, як на лихо, нещастя!

Тимко добре знов, що в його сусіда Степана є добрий і міцний возик, на якого можна класти великого міха збіжжя чи картоплі, й везти куди хоч. Він знов, що той возик є дуже вигідний і на ньому в одну мить можна врятувати посудину, в якій знаходилася закваска на самогон. Але як йому піти — думав він — я ж із сусідом Степаном живу не в згоді... Було дуже легко вийти з тяжкого положення, бо зараз через дорогу й за дорогою простягалися, як ліс, хвилясті й пополовілі жита: його власне, сусіда Степана й інших. Аби тільки туди — думав він — уся небезпека та втрата минеться.

Хоч він не жив зі своїм сусідом як слід, але тепер в обличчі неприємних обставин він за всяку ціну постановив піти й попросити Степана, щоб він позичив йому возика.

— Змилуйтеся, добрий сусіде Степане! Хоч я вам робив багато прикорстей, але тепер змушеній прийти до вас із проханням, щоб ви мені позичили на хвилину вашого возика. Лишилося в мене ще три чвертки жита, а я, як бачите, ще всього контингенту, який треба було здати, не здав, а тут, дивіться, несподівано приїхала німецька поліція й переводить ревізію, шукаючи збіжжя. Прийдуть і заберуть останній кусник хліба, а що гірше, — це кара, яка скінчиться нічим іншим, як засланням на примусову працю в Швабію, а там і загин.

— Дорогий сусіде Тимку! Як така справа, то я вам поможу, чим тільки зможу. Ви знаєте, я не є тією людиною, щоб платити злом за зло, та в нужді не помогти своєму сусідові. Возик

ось там біля шопи стоїть. Беріть його та й хутенько давайте собі раду.

Тимко миттю вхопив возика та й потягнув, як шалений, на своє подвір'я, думаючи, що поліціянти ось-ось так і наскочать, як шуліка на безоборонну здобич.

Скорі тільки вспів приволокти возика й поставити його перед хатою, а дружина Тимкова, Харитина, майже вже всі дрібні речі поховала, де тільки могла. І говорить він до неї:

— Степан позичив нам возика. Берім скоренько цю заквасу та й везім он там за дорогу в збіжжя, бо як наскочать поліціянти, то ми обое пропали. Нас заберуть та й завезуть у далеку Швабію, а там прийшлося б нам поликувати англійські й американські галушки, яких вони доволі й щедро жбурають із літаків на землю, а вони не дуже смачні.

Миттю вони винесли посудину, в якій був розчин, поставили на возика та прикрили сяк-так якимсь терміттям, ніби вони вивозять сміття з подвір'я. Тимко пообзирався на всі боки, чи не видко поліціянтів, — вхопив за дишлика, а дружина стала з-заду, щоб притримувати вантаж. І так разом потягли возика через дорогу між хвилясті збіжжя. Скорі тільки встигли переїхати через дорогу та й виїхали щасливо на невеличку доріжчину, що тягнулася поміж ниви, Тимкові та його дружині стало легше на душі та й серця їхні перестали скоро стукотіти від надірного страху. Вони вже були переконані, що їм більше не грозить ніяка небезпека, а навіть коли б і вся поліція прийшла, то й так їх ніхто не знайде між нивами. А в хаті лишилися хіба одні мухи, літаючи від стелі до вікна, та

бдзеньконіли, коли деяка з них вирвалася з ліпу, що висів під стелею.

Доріжка, що нею вони іхали, була трохи похила, бо якраз поле було досить бугровате. Здавалося їм, що вже все випало гаразд, що страх і втрата пройшли, коли б не нова пригода. І тут тобі, як на лихо... Доріжка була досить вузенька, а з однієї сторони знаходилася глибока борозна-рівчик, якраз супроти Степанового жита. Тимко тягнув возика, а дружина, притримуючи, попихала його ззаду. Вони обое були задоволені, що вже минула поліційна небезпека, й не думали, що може статися якось інша й несподівана пригода. Їм здавалося, що вже все в порядку, а тут тобі, як на лиxo, немов навмисне, переднє колісце всунулося в борозну, а возик так і шкабертьнув набік. Посудина з розчином так і покотилася на Степанове жито, а закваска так і полилася, пливучи поміж буйне, як дротина, збіжжя. Тимко з дружиною просто мов би оставпіли. Вони стояли обое й дивилися, наче б на якесь диво... Він сплюнув на це все, хотів вилаятися, як то бувало часто по привичці, але в цю мить мов би щось запречувало... Харитина не знала, що робити: чи посудину тримати, чи ту закваску, що вже потекла поміж жито, згортати, чи щось інше робити... Найгірше було те, що вони ще не від'їхали далеко від дороги. Тому недовго думаючи, вона вхопила посудину порожню та й понесла її далі між збіжжя, а Тимко взяв возика та потягнув до Степана.

Тепер у Тимковій душі повстav якийсь за-
колот. Сумління почало перемагати його не-
тактовний розум. Подумав він: "Навіщо це все
здалося? Зробив собі шкоду, змарнував остан-

ню чвертку жита. Саме переднівок, а в хаті нема кусника хліба. Перед сусідом сказав живу неправду... Та ще й зробив йому шкоду, бо потолочив його жито. Ні, так довше не може бути! Я ж людина! Степан уже раз пригадував мені, що ми створені Богом для Його слави, а не на те, щоб грішити супроти себе й робити шкоду іншим людям на ганьбу й сором. Треба відтягнути возика й перепросити сусіда, що сказав йому в живі очі неправду, та цією ганебною пригодою потолочив йому на один сніп жита".

Розчин уже три дні кис близько дороги, розлившись поміж житом, і запах самогону рознісся майже по цілім селі.

Тимко притягнув возика на Степанове подвір'я, поставив його там, звідки був узяв, вийшов до хати з небувалою досі покорою й пошаною до свого сусіда й почав препрошувати його. Переповів йому свою немилу пригоду та свій недобрий підступний намір. Він не тільки розповідав Степанові про це, але просто сповідався перед ним, як перед самим панотцем на сповіді. Опісля запевнив, що вже ніколи не буде повторювати подібних справ. Обіцяв, що більше не тільки не буде робити самогону, але взагалі перестане й сам пити алькоголь. Врешті просив сусіда, щоб він нікому не говорив про його ганебну пригоду. Степан уважно вислухав це все, відтак потиснув щиро руку свого сусіда та сказав:

— Чи ви колинебудь, мій сусіде Тимку, знали від мене якобудь кривди? Чи я колинебудь відплачував вам лихом або не помог вам, коли вам треба було в чомусь помогти? Ви ж добре знаєте, як я вам уже кілька разів говорив про те, що записано в Святій Євангелії:

“Любіть ворогів своїх!” Ви ж не є мій ворог, а сусід. Я хотів би, щоб ви були не тільки моїм сусідом, який жив би в згоді й гармонії зі мною, але я хотів би, щоб ви були моїм братом по вірі. Ми ж християни. Який я був би щасливий, коли б я в вашій хаті не бачив більше плящини, а Слово Боже. Який я був би радий, щоб ви знали такої Божої потіхи та щастя, як я маю в собі.

Тимко стояв, мов би вкопаний, мов би на суді Божому й дивився просто в очі широ-сердечного й богообійного християнського свого сусіда Степана. І Степан не зводив свого зору з Тимка й зобачив, як слози почали роситися в його очах і котитися по обличчі, спадаючи відтак на долівку . . .

Дійсно, в Тимковій душі робилася урочиста переміна. Його байдуже й кам'яне серце почало таяти, як сніг на провесні від теплого й яскравого сонця. Він не міг далі затримати того, що Господь робив у його душі. Він у повному зворушенні та в покорі свого розтаянного серця сказав:

— Я прошу вас, мій дорогий сусіде Степане, прокачити мені всі мої прогріхи та провини, які я колинебудь вам заподіяв! Відсьогодні я хочу бути вашим добрим сусідом, другом та братом. •

Опісля він обійняв свого доброго сусіда Степана, якого він так довго не міг розуміти, й почав цілувати його, дійсно, як свого рідного брата й найближчого друга, бо зобачив і відчув цю братерську лучність, яку відкрив Тимкові Сам Господь Ісус Христос.

**

Можливо, що ніхто ніколи був би не довідався про пригоду Тимка, коли б не священик.

В той час, коли Тимко сповідався перед Степаном, тоді саме поліцію, немов би язиком, злизало з села. Коли Тимко вийшов із Степанової хати, Степанів старший синок повернув із села та й розповів, що поліція приїздила не по контингент збіжжя, але по контингент людей, щоб їх вивезти на працю до Німеччини.

Тільки Тимко вернувся від Степана, дружина відразу зобачила, що він пережив якусь душевну переміну. На його обличчі вона помітила не турботу та смуток із пережитої тількищо пригоди, — але було щось, що говорило про якусь радість, яка відбивалася на його обличчі, якої вона покищо не могла собі уявити та зrozуміти.

Тимко, довго не думаючи, бо почувався вповні спокійним, почав їй оповідати:

— Харитино, я сьогодні визнав перед Степаном усі свої прогріхи, якими я грішив проти моого доброго сусіда. Я йому розповів оцю нашу сьогоднішню пригоду, наш гріх, що я його просто обманював у його очах. Я говорив, що позичаю возика, щоб завезти за дорогу міх збіжжя, а ми везли не жито, а розчин на самогон. Я йому все розповів... Мое серце так розжалобилось перед ним, що я просто сам не знаю, що зі мною діялося. Мені так стало жаль за те все, що я його так довго дарма ненавидів, що я просто розплакався, впав йому в обійми, ми двох плакали й цілувалися... Ти знаєш, що він мені сказав? Він сказав мені таке: "Тимку, мій добрий сусіде, я за вас часто молився й вірив, що Господь вам відкриє Свою правду".

— Він за нас молився?..

— Так, він молився! Я це сьогодні пережив

і переконався. Він нам ніколи зла не бажав. Ми зле розуміли його. Я сказав йому та свято прирік, що після завтра, цебто в неділю, піду з тобою на баптистське Богослуження. Що ти на це скажеш?

— Питаєш, що я на це скажу? Гадаю, що ми краще зробимо, якщо будемо служити Богові та будемо жити за Його святою правдою, ніж мали б варити самогон та вивозити розчин у поле, роблячи собі й людям шкоду... Явже не раз і не два думала про те, щоб нам змінити наше життя, але я просто боялася тебе, щоб не робити вдома авантюри. Сьогодні, видко, Сам Бог зробив таке, щоб ми вдвох розпочали нове життя. Бо ти оцієу поміркованою чаркою не тільки що сам грішив, але часто й мене спонукував до гріха... Коли б ми за оцих кілька-надцять років були складали всі гроші, які ми проциндили на оте гаспідське питво, то сьогодні була б немаленька сума грошей. Були б поліпшили нашу господарку або були б прикупили якийсь гарний кавальчик поля. А це марнотратство, диви, до чого нас довело. Хата наша не прибрана, ми самі як слід не одягнені, а подвір'я наше просто пожалься Боже... Моя думка, що нам уже найвища пора повернути з цієї блудної дороги на правдиву, Божу.

**

Заледве проминуло два тижні, як люди в селі почали говорити, що Тимко Замежний побив-потовк усі пляшки й чарки, геть усе повикидав із хати та й перейшов до нової баптистської віри. Можливо, що не було б такого великого розголосу й шуму, коли б не панотець.

Зараз таки першого тижня священик довідався, що Тимко примирився зі Степаном, і Степан уже заходить до Тимка й читає йому Святу Євангелію, пояснюючи її. Тому не забув панотець таки першої неділі згадати в церкві на проповіді, що Тимко вирікся “батьківської віри”. Це все спричинило різні думки й говірки, чи він, дійсно, зможе витримати без “поміркованої чарки” в новій вірі?

Тим часом Тимко не звертав жодної уваги на те все, що люди говорили. Він за той час балачок упорався зі всім тим, що йому нагадувало його старе життя. Він знищив усі прилади, які попередньо стягав, щоб мати свою власну домашню гуральню. З огорода повиридав увесь тютюн до одного корчика. Позносив їх і кинув до гноярні. Харитина знову причепурила гарненько хату. Повимивала й повицищувала все, що ще смерділо алькоголем. Просто все в Тимковому домі й у житті почало відновлюватися та прибирати інший вигляд. Відновилося серце, відновилася хата, відновилося й ціле подвір'я та вся господарка.

Перед тим його дружина любила прикривати стола гарним вишиваним обруском переважно в неділю або на якусь спеціальну урочистість. А тепер у неї щоденно стіл був прикритий обруском, на якому лежало Святе Письмо-Біблія, яку подарував йому сусід Степан у день їхнього примирення.

Тимко з днем своєї переміни мав багато клопоту в щоденнім житті та енергійно змагався з своїми попередніми приятелями “поміркованої чарки”. З ким йому не приходилося зустрінути, то всі його питали те саме: “Що з вами сталося? Для чого ви покинули нашу “батьківську

віру?" тощо. Кожного разу він мусів кожному особисто відповісти. Через цей короткий час не було такого вечора, щоб Тимко не був у Степана або навпаки. Так, як попередньо він бачив у своїм сусіді ворога, тепер він бачив у нім доброго приятеля, а тим більше просто дорадника, особливо в знанні, як відповідати людям на різні питання, яких він мав часами аж забагато.

Однієї неділі пополудні Тимко зустрівся з кількома своїми попередніми приятелями, які почали докоряти йому, для чого він зрікся своєї батьківської віри? За одну невеличку хвилину довкола Тимка зібралося десь коло трьох десятків чоловіків і жінок, щоб послухати, що він тепер буде говорити, ставши бапистом... Коли він побачив, що його оточила невеличка юрба його співселян й хоче за всяку ціну перевонати його, що він необдумано перешов до нової євангельської віри, — тоді він на своє оправдання почав їм пунктом переконливо доказувати й пояснювати, як це все сталося.

— Що ж ви думаете, мої дорогі приятелі, — сказав він — що я не знаю, що роблю? Або думаете, що я бігаю, як котик за стеблом, або щось подібного? Ні! Кажу вам рішуче з повного переконання, що ні! Так, це правда, я жив досі, як ви кажете, згідно з "батьківською вірою", але тепер, від часу моого духовного переродження, я хочу жити й буду жити згідно з Христовою Євангелією, згідно з євангельською вірою, якою жили перші християни. А ви, якщо хочете, то я вам пригадаю, як виглядала й як виглядає оця, як ви кажете, "батьківська віра".

Опісля почав їм ставити по черзі питання за питанням.

— Ви знаєте моого покійного батька? Я гадаю, що знаєте.

— Та хто б то не знов твого батька, — відказав дехто з присутніх.

— Ви знаєте оцих та отих, що товаришували з моїм батьком? Можливо, мій батько був би не пішов так передчасно з цього світу, коли б не лихе товариство. І я не зазнав би стільки ліха та не змарнував би частини свого здоров'я, коли б не доповнював мірки свого батька.

— Чого ж би ми не знали, — відповів Яким, досить уже старенький дідусь, який цікавився, що саме спонукало Тимка так раптово змінити його віру. — Знаю дуже добре. Дай йому Боже Царство Небесне! Попосиділи ми не раз і не два при чарці... Ех, були часи... Не вернуться більше.

— Я думаю — говорив далі Тимко — що ви не забули старого Лейби, шинкаря, який он ледь-ледь клигає в корчмі. Ви знаєте, як не раз і не два люди сиділи в корчмі до пізньої ночі, а він частенько просто просив, щоб люди йшли до хати, а деколи й виганяв їх, бо йому, як видко, остогидло те п'янство. Хто ж то сидів у тій корчмі? Скажіть, будь ласка! Не наші це батьки були з оцією, як ви кажете, "батьківською вірою"? Також ви добре знаєте, що мій батько був заможним собі господарем, а проте проциндрив у корчмі з вашими батьками чотири морги поля. І я також, коли б не оця друга світова війна, був би довершив батьківського діла.

Присутні, які вели з Тимком розмову, замовкли, бо не було що говорити й оправдуватися. Тимко говорив щиру правду. Дехто з юрби зі стиду хотів уже висмикнутися й тихцем ві-

дійти, але інші затримали їх, кажучи: "Почекаймо, що він більше буде казати . . ."

Тимко дальше продовжував свою бесіду, маючи повну підставу й відвагу оправдуватися перед ними щодо зміни свого переконання.

— Ви знаєте про те, що я з вами за оцей цілий час промарнував третю частину свого майна й лишився заледве при одній коровині й коняці. Ви знаєте, що я ось тому ще кілька тижнів змарнував останню кривавицю, дві чверті жита на той отруйливий самогон, а хату лишив без кусника хліба . . . І сьогодні ви напевно не сперечалися б і не запитували б мене, чого я полишив оце все? Але, коли б по-старому гукнув вас до своєї хати й поставив на столі плящину, ви напевно не відмовили б запрошення, щоб не випити по чаю, а ссали б, як ті трутні бджоляний мед.

— Та, певно . . . — декотрі відізвалися з усмішкою й іронією. — Хто ж би міг відмовитися від такої насолоди, як товариської чарки?

— Отож, бачите, більше ви в моїй хаті цього гаспідського питва не зобачите, бо воно людей передчасно заганяє до гробу. Якщо хтось із вас бажає загостити до моєї хати, я вас радо вітатиму, але ви на моїм столі не зобачите більше плящини, а тільки Святу Євангелію, яка навчає нас, як нам треба чесно та свято жити на цьому світі, як ми можемо стати добрыми людьми та зразковими господарями. Ви зобачите ту саму книжку тільки в меншому форматі, яка є в церкві на престолі, що її священик щонеділі виносить урочисто й говорить вам, що та Книга — це премудрість Божа, і щоб ви прийняли її. Але ви, як і наші батьки, підійдете тільки й гарно поцілуєте Святу Євангелію. І

цим ви вдоволені. А пополудні й до пізнього вечора надалі проводите ваш час у пустих балачках та п'янстві. Отже, так не може бути, а навіть немає такого права, щоб, роблячи таке, могти називати себе християнами.

Декотрі, мов би води набрали в уста, не мали що казати. Непомітно почали тихцем висміюватися з юрби, говорячи між собою: "Тимко вже твердий баптист! Його вже не навернеш і не переконаєш. Те, що він казав, то щира правда. Воно так є, а не інакше".

Десь за одну хвилину всі почали помален'ку розходитися. Полишилися тільки два недалекі Тимкові сусіди: Роман, Федір і ще інших трьох чоловіків, колишні Тимкові добрі друзі. Вони сказали до нього:

— Тимку, ми хочемо зайти до вашої хати й побачити ту Книжку й щоб ви нам дещо більше розказали про неї та про її чудотворчу силу! Ми бачимо, що вона має силу перемінювати людей, бо й вас зробила кращим чоловіком. То свята правда, яку ви нам тепер розповіли. Наші батьки ходили дорогою пиятики, а ми продовжуємо йти їхніми слідами . . .

Від того часу вже ніхто більше не осмілювався запитувати Тимка про його нову віру й для чого він покинув "батьківську церкву".

Ось таким чином Тимко назавжди позбувся поміркованої чарки.

1943

РОЗПАЧ...

Була дев'ята година раїку. Чудова й гарна літня погода. Сонце, як ніколи досі, світило ясно й голубило крізь вікна сумуючих хворих, які лежали в лічниці на чужинецьких ліжках, як вигнанці без рідної країни. Дехто після раннього сніданку почав куняти, а дехто дивився крізь вікно в блакитне й безмежно просторе небо, літаючи думками з далекої чужини по своїй рідній країні.

Леся, струнка й русява дівчина з голубими очима, як небо, тільки що поснідавши, почала читати Святу Євангелію, з якою вона ніколи не розлучувалася. Читала, щоб заспокоїти свою молодечу розбурхану душу. Читала якраз те місце, де було написано: "Кожного, хто перед людьми Мене визнає, того визнає й Син Людський перед анголами Божими". Ті слова сильно вплинули на неї. Положила вона Євангелію, бо чула себе трохи перевтомленою, й задумалась... Думала про своїх батьків, братів і сестер, які знаходилися недалеко в переселенчому таборі.

Миттю сестра-жалібниця привела одну жінку, молоду ще віком, і почала лагодити ліжко для неї, що стояло поруч Лесиного.

Подумала собі Леся: "Буде близька сусідка-приятелька".

Подивилася вона на свою нову сусідку й відразу відчула якийсь легкий біль у своїм виснаженім серці. Приглядалася уважно до своєї досить нещасливої подруги по шпитальній залі.

Очі в неї були червоні, затягнені кров'ю, а довкола очей синіли немалі синці. Її обличчя свідкувало про те, що вона пережила якусь велику й жахливу трагедію.

Сестра-жалібниця просила новоприбулу пацієнтки, щоб вона старалася заховати себе в спокої від хвилювання, бо була вельми виснажена.

Новоприбула бажала трохи посидіти на своїм ліжку й хоч трохи розглянутися по залі та пригадати собі, де вона знаходиться.

Леся так була перейнята горем своєї сусідки, що сама втратила рівновагу й не знала, як до неї підійти, й якими словами заговорити, щоб хоч якомога потішити свою сусідку й розігнати тугу її сум з її зболілого серця. Врешті вона запитала її:

— “Чи ви, пані, любите Ісуса Христа? Якщо ви любите Його, то Він вас не полишить. Він поможе вам пережити важке горе й біль. Він приверне вам знову здоров'я й радість.

Миттю її нова сусідка, наче спросоння, прокинулась і почала співати невиразним і подразливим голосом:

“Полюбила я нелюба,
Гірка доля, — моя згуба . . . ”

Опісля вона вхопилася обома руками за голову й хотіла кудись іти зі свого нового місця.

По Лесиній душі повіяв якийсь жах. Вона перелякалась й не знала, що їй тепер робити й що взагалі казати до своєї сусідки. Не знала, чи її сусідка має гарячку, чи може щось гірше. Але незабаром опам'яталася й скоренько натиснула гудзика негайноЯ помочі. Дзвінок задзвонив. В цю хвилину з'явилася сестра-жалібниця.

— Сестро, будь ласка, помогти оцій моїй сусідці якомога, або заберіть її від мене... Мені щось моторошно стало...

Леся вхопилася обома руками за груди, притискуючи сильний стукіт свого розбурханого серця, й знову почала продовжувати свою мову:

— Я думала... А вона якась дивна... Мені моторошно...

Сестра-жалібниця заспокоїла новоприбулу пацієнту, дала їй одного порошка-пігулку. Жінка незабаром заснула солодким сном відпочинку.

**
*

День минав. Години навперемін бігли. Новоприбула пацієнта пробудилася, мов би з мертвого сну, аж десь коло четвертої години пополудні, саме тоді, коли сестри-жалібниці почали давати для хворих піввечірок.

Леся майже ввесь час не могла навіть очей зажмурити. Вона пильно стежила за своєю новоприбулою сусідкою. Думала про неї й молилася у своїй душі за кращу долю для неї.

Після довгого сну новоприбула прокинулась і вперше, глянувши на Лесю, сказала:

— Доброго ранку, панянко!

У Лесі серце затріпотало, мов би в молоденької ластівки, яка вперше вилітає зі свого гніздечка й починає пробувати своїх сил, слабенько махаючи своїми крильцями в ще не в повні смілому першому полеті. Лесине серце наповнилося невимовною радістю, бо почула, що її сусідка заговорила милозвучною рідною мовою.

— Доброго здоров'я, люба сусідко! Але ж це не ранок. Ви міцно спали.

— Це не ранок?

— Ні. Допіро четверта година пополудні.
Ось сестри вже дають нам підвечірок.

— Ох, так у мене болить голова. Усе тіло болить. Де я є?

— Ви, люба сусідко, в переселенчій лічниці.

Новоприбула хотіла повернутися на другий бік, щоб далі спати, але не змогла. Не мала сили.

На прохання Лесі вона випила одну філіжанку кави та й силоміць з'їла малий кусень білого хліба з маслом і знову лягла спати. І спала, немов непритомна.

Леся, молода дівчина з дуже чутливим серцем, рішила не входити з нею в ніяку розмову так довго, доки вона не опрітомніє й не прийде хоч сяк-так до здоров'я.

**
*

На другий день, зараз після сніданку, між Лесею й її сусідкою нав'язалася вперше подільчива розмова: хто, звідки й як кожна з них дісталася до лічниці.

— Пробачте мені, сусідко, — відказала Леся, — що я вчора, не надумавшись, питала вас, чи ви любите Ісуса Христа. Ви, замість відповісти мені, почали співати якусь дивну пісню, так що мені просто стало боязко й моторошно.

— Так, моя люба панянко! Я й не тямлю, чи я щось співала, чи що до вас говорила, чи ні. Сьогодні почиваюся трохи легше та краще, ніж учора.

— Ви мусіли пережити якусь катастрофу. Ви десь мали впасти або з потяга, або десь нагло мимохідь впали під авто, що так важко побиті.

— Ой ні, моя панянко! Ані одне, ані друге.

— А все ж таки мусіла бути якась причина до такої пригоди.

— Пригода... Хай би нікому й ніколи подібна пригода й не приснилася. Ви мене питали, чи я люблю Ісуса Христа.

По цих словах новоприбула сусідка замовкла, а по її зболілому обличчі полилися, як кришталь, дрібні сріблисті сльози.

— Так! Колись я любила й вірила... А сьогодні... Колись моя рідна люба мати, коли я була ще маленька, вчила мене вірити й любити. А тепер, тепер я сама не знаю, — хто я, і що я? І не знаю, де моя мати й де мій батько. Тепер я сама, сама ось тут на чужині... Самітна, як та билиночка в полі. А те, що лишилося сьогодні зі мною, — це безнадійність і розпач...

— Дорога сусідко! Не падайте в розпukу й безнадійність! Ще все, що поламане, можна направити; що загублене, можна відшукати. Бог є милостивий Отець. Він може помогти та прощати всі провини. Він може вирвати та врятувати, хоча б із найгіршої безвихідної недолі.

— Хіба це може бути? Хіба я гідна? Я вже чотири роки на чужині. Весь час вірила, боролася, молилася, а накінець... Аж, яка я нещаслива. Гріх й моя нестаточність понизили, перемогли та зламали мене... Хіба ж існує можливість відшукати ще все те, що я згубила? Та повернути все те, що було: віру, честь, красу та вроду? Кому я сьогодні потрібна, — зірвана, зів'яла квітка й кинута на смітник? Я не вернулася до своєї країни... Моя країно! Мій рідний краю, Україно! Я втікла від горя, від мук, від сліз, а вони знайшли мене, знайшли мене ось тут на чужині... Мій Фелікс! Ой, Фелікс... Коли б я була не родилась на цей світ... Ні

батька, ні матері. Були й немає... Я повірила, що він буде моїм мужем, моїм опікуном, моїм батьком. Я вірила його солодким словам, що він на чужині не дасть мені загинути... Я зазнала від нього стільки зневаг, побоїв, мук і сліз... Накінець він сказав, що в нього у Польщі є дружина й діти, що я йому зовсім зайва. Він ошуканець, грабіжник, він зграбував мою красу, честь і подер на кусні мое жіноче серце... Накінець покинув мене такою, як ось теперечки бачите мене, люба панянко, й поїхав собі...

Леся просто зніяковіла, оставпіла. Хотіла дещо сказати, але в неї задерев'янів язик... Вона тепер не знала, що має їй сказати. Звідки зачати. Коли вона подивилася на свою сусідку, що в неї лице ще недавно, може заледве рік тому, виглядало, як весняна рясна квіточка, а тепер побите, опухле й напівсинє до непізнання, очі змучені, перевтомлені горем, журбою та розпаччю, — то її серце з такого вигляду сусідки просто завмирало. Після короткої мовчанки вона набрала нових сил і відваги та й стала потішати нещасну сусідку, знаючи про те, що є можливість врятувати гідну душу. Тепер вона почала говорити не як до чужої, але як до своєї рідної, як до сестри:

— Як вас звати? Пробачте, що питаю.

— Як мене звати? Не хотіла б й казати, але, бачу, що ваше серце так близько до мене, то скажу вам. Мое ім'я Надія.

— Ах, яке чудове ім'я! Саме ваше імення говорить саме за себе, що Бог може помогти вам у вашому горі. Тепер буду звати вас по імені. Люба Надіє! Якщо ви ще хоч крихітку віруєте й любите Ісуса Христа, то нема чогось

такого, в чім би Він не поміг. Він може простити вам все, що ви провинили проти Його любові. Він Сам сказав: "Хто прийде до Мене, того не вижену геть".

Опісля Леся почала читати їй місце про блудного сина, про його недолю, упадок, каяття й поворот до рідного батька.

— Так, це я! Це я ота заблудла овечка! Заблудилась я й далеко зайшла, як той блудний син, у пустелю несвідомости. Заблудила я та й поповнила супроти своєї душі потрійний гріх: гріх проти Бога, бо стала невірною, перестала вірити в Нього; гріх проти моїх батьків, які вчили мене змалку любити Ісуса Христа, а я злегко-важила собі їхні добре слова; гріх проти моого народу, бо я хотіла відцуратися його та стати чужинкою. Пробач мені, мій мілий Боже! Пробач мені мій потрійний гріх!

Відтак Надія молилася тихцем. То була гаряча молитва, молитва покаяння . . .

Сонце хилилося вже до заходу й якраз косяком ще заглядало крізь вікно, осінюючи маленьким промінням ліжко Лесиної сусідки, яка прокинулась від гріховного сну й повернулася в глибокій молитві покути до Того, Який ніколи не забуває й не покидає Своїх вірних.

ОБЛИВАЛЬНИЙ ПОНЕДІЛОК

Була тиха Великодня ніч.

В неділю раненько, скоро тільки почало дніти, з церковної дзвіниці одного повітового міста П. загудів голос одинокого, не дуже великого, дзвоня, що якимсь чудом уцілів і залишився на дзвіниці, що його пощадила воєнна хуртовина, й не забрала його на воєнні гармати. Цей одинокий дзвін пролунав рано-вранці, звіщаючи вбогим і поневоленим людям про Христове воскресіння.

Сонечко ще гендалеко на сході почало виглядати, виринаючи з-за високих гір із безмежного усесвітнього простору, й осяяло Великодній ранок.

Люди верталися з Церкви додому.

Діти раділи, що ось-ось незабаром засядуть біля столу, накритого білим святочним обруском, на якому буде приготована смачна їжа. Думали, хоч раз у рік попоїдять смачної білої бабки, крашанок і інших святочних страв. Дійсно, це було щось надзвичайне, бо всі майже цілий рік не бачили білого хліба, а чорного не було по-достатком, бо ненаситна зловіща війна все пожирала. Бідні й безборонні люди діставали на цілий день усього-всьогосінько по п'ятнадцять декаграмів хліба на одну особу.

Свято Христового воскресіння було для дітей найщасливішим днем, бо, звичайно, на це свято матері пекли різноманітне великоднє печиво й діти могли заспокоїти свій апетит на цю так рідкісну їжу.

* * *

При вулиці Х. число 52 малий Юрко тільки-що поснідав і почав баватися малим м'ячиком, якого недавно вислав йому його батько з Німеччини, як святочного дарунка.

Юрко біг, як шалений, біг із великою радістю, мов горобчик, скакав по східцях із пітеру на подвір'я, щоб там зустріти своє нерозривне товариство — Ромця й Валю. Думав він собі: "Погуляємо й пограємось новим м'ячиком у цей радісний весняний Великодній день. Але він був вельми заскочений, зобачивши, як Ромко й Валя гірко плакали. Юрко піднесеним голосом сказав до них:

— Ви чого плачете, стоячи ось тут біля муру? Та ж сьогодні Великодні Свята. Дивіться, як гарно сонечко світить. Ходім, будемо грati в копаного м'яча. Ось я маю гарного м'ячика, якого прислав мені мій батько з Німеччини. Дивіться, як гарно сонечко сяє й усміхається з блакитного високого неба!

Ромко й Валя, коли почули такі заохочуючі слова від Юрка, ще більше почали плакати, а слози так і спливали по рожевих обличчях бідних діток.

Юрко зніяковів. Він думав, що буде, мов би той зайчик, стрибати по подвір'ї з ними, а тут ось тобі... Й почав розглядатися. Миттю звернув він свій зір у сторону мешкання свого нерозривного товариства. По його молодесенько-му тілі перебіг мороз. М'ячик висунувся з його рук, а волося на голові так і стало сторчака... Він зібачив біля сторожівки мешкання Ромка й Валі виламане вікно. Рами лежали біля дому разом із потовченим склом і з порозбиваними тарілками й іншим кухонним посудом. Усе це

лежало, немов би руїни якогось міста після бомбардування.

Юрко закричав:

— Це що? Грабіжники були в вас цієї ночі, чи що?

Раптом підбіг до вікна й зирнув усередину через нього. Аж тут у кімнаті зобачив їхню матусю, яка лежала на ліжку з завиненою головою та з синцями попід очима...

— Що сталося?

Юркові вдруге м'ячик висунувся з рук. Якийсь страх охопив його. Йому здавалося, що він прийшов із неба до пекла. Валя, Ромкова сестричка, плачуши, оповідала Юркові про все, що сталося в їхній хаті:

— Юрку, в нас нема сьогодні Великодня. Вчора наша мамуна принесли півторакілограмового чорного хліба й чотири крашанки: мені, Ромкові, татусеві й собі. А наш батько прийшов пізно вночі п'яний, з'їв півхлібини, поїв крашанки й кусень ковбаси, що ми дістали на Свята, як Великодній приділ. Опісля побив мамуню, виламав вікно, поторощив увесь посуд й усе вижбурляв на подвір'я. Тітка наша, що мешкає за стіною, почувши крик і стукіт, та знавши, що батька ніхто не спинить, побігла та й повідомила поліцію. Скоренько прийшов поліцай і забрав нашого тата до "кози", цебто до магістратської в'язниці.

**

На другий день у Великодній понеділок хлопці й дівчата вганяли один за одним, обливаючи себе обопільно водою, бо про парфуми, як то бувало за добрих часів, годі було й по-

думати. Хлопці й дівчата бігали, всі були веселі й не бракувало радости.

Юрко вже з самого ранку думав про Ромка й Валю. Й постановив собі, що ввесь день не буде їсти ні білої булки, ні крашанок, щоб таким чином пожертвувати всю свою частину Ромкові, Валі й їхній бідній матусі.

Юрко кілька разів поривався сказати свою думку матері, але сумнівався, чи мати на це погодиться. Все таки він спромігся на відвагу та сказав:

— Мамусю, я сьогодні не буду їсти цілий день ані білої бабки, ані крашанок, ані ковбаси. Я буду цей цілий день їсти тільки чорний хліб, а ви дайте мені ту частину, що я маю з'їсти. Я занесу її Ромкові, Валі й їхній мамусі, бо вони не мають навіть чорного хліба, а їхня мама лежить хвора в ліжку. Їхній батько прийшов учора дуже пізно вночі, поїв усе, що їхня мати купила на свята та не тільки поїв усе, але побив їхню мамусю й вона лежить тепер у ліжку хвора. Бідній Ромко й Валя не їли навіть сніданку. Вони сумні, як осінь...

Юркова мати вповні погодилася на пропозицію й дуже зворушилася його співчуттям до обездоленої родини. Вона миттю відкрайала три більші скибки білої, як сонце, бабки, дала три крашанки, три кусники ковбаси та, ще по два пластки вудженої шинки.

Юрко обцілав мамусині руки, поскладав усе гарненько до кошика та з великою радістю побіг до своїх сумних приятелів, щоб поділитися разом із ними їхньою недолею й горем у так радісний і веселий день Христового воскресіння.

Ранок другого дня був гарний і соняшний.

Сонце сяяло з високого неба й пестило веселих юнаків і діток, що раділи Великоднім Святом, а з ними раділа вся природа, бо це день Христового воскресіння.

Безтурботна молодь... Хоч у світі було горе, — жорстока та кровпроливаюча війна, проте молодь і діти скоро забували світову хуртовину, бо вони веселі й радісні, як багатоцвітна весна. Вони мали втіху з переможних щасливих Великодніх Свят. Хлопці й дівчата вганяли один за одним та обливали себе водою. А тому й прийнято називати цей день “обливальний понеділок”.

Станіслав, батько Ромка й Валі, перевертається з одного боку на другий на твердих дошках в магістратській в'язниці й помалу сяк-так приходив до противерезіння.

Ромко й Валя разом зі своєю матусею сиділи біля свого виламаного вікна й потовченого кухонного посуду, заливаючись гіркими слюзами.

“ВІТЕР ВІЄ...”

Ось-ось і Різдвяні Свята. Лишилося всього тільки два тижні. Наближувався великий святий день, день Божого змилування над світом. Зима була доволі лагідна та привітна. Хома, молодий парубок, тільки що повернув із військової служби й був, наче гість, у своїх батьків тієї зими. Мати та старша сестра були віруючими членами Баптистської Церкви. Батько й син Хома покищо любили й поважали баптистів, але до справ віри ставилися з резервою. Старша сестра Оксана була вже одружена й мешкала не дуже далеко, заledве два кілометри, від родичів. Вона прикладала багато зусилля, щоб її молодший брат, гарний хлопець, не пішов широкою дорогою й не змарнував свого молодечого віку. Коли ще Хома мав іти до війська, Оксана купила йому Нового Заповіта, запрено-мерувала журнала “Післанця Правди” й час-від-часу, як появлялася якась євангельська книжка, вона й про це дбала, щоб набути її Хомі для читання.

Оксана була працьовита й ділова жінка. Вона колись припадково запізналася з віруючими християнами через свою невеличку торгівлю. Вона постачала до міста молоко та сметану. Частину брала зі своєї господарки, а частину — в своїх сусідок. До міста їй не було далеко, заledве три кілометри. Міські покупці доволі полюбили її, бо вона доставляла їм постійно свіжий і якнайкращий продукт.

У суботу ввечорі Хома читав Святу Євангелію від Іvana, розділ 3-ій. Його зір затримався над 8-им віршем, де знаходяться такі слова: "Вітер віє, де хоче, і його голос ти чуєш, та не відаєш ти, звідкіля він приходить, і куди він іде. Так буває і з кожним, хто народжений від Духа". I задумався він над цими словами. А його думки поглиблювали зимовий вітер, що віяв за вікном і шелестів дубовим листям, яке трималося міцно дерев ще молодого прилісся. Як власність його батьків, це прилісся лучилося з більшими просторами великих лісів дідича. З тими думками та з чарівним співом вітру, що віяв за вікном, він досить вже пізно ввечорі ліг спати. Ніч селянська доволі довга. Пробудився він десь коло 5-ої години вранці, коли то почало благословляти на день.

Снідання. Наступає святочний день. Десь коло дев'ятої години він почав одягатися у святочний одяг, щоб піти до міста на Богослужіння.

Вітер надворі не вщухав, а далі віяв із снігом. Батько сказав до сина:

— Чи тобі обов'язково сьогодні йти до міста? Чи ти не бачиш, яка завірюха? Можливо, на другу неділю буде краще, то тоді підеш.

Але Хома на це не звертав уваги.

**

Він вийшов із хати. У хутряній куртці, зі зведенім коміром і в смушевій шапці він почував себе добре, наче в хаті. Ішов через дубовий лісок. Пожовкле листя, що не дало себе зірвати осінньому вітрові, трималося міцно дерев. Чуючи шелест посохлого дубового листя, йому

здавалося, що це не зима, але осінь, чарівна західно-українська осінь.

Проминувши ліс, він вийшов на шосе, що вело до міста. А в думках усе й те саме: "Вітер віє, де хоче..." Він думав про це й сам собі відповідав: "Тут іде мова не про той вітер, що ось зі снігом віє. Тут є щось інше... О, Господи, щоб Дух Твій повіяв у моє недовірливе й нерішуче серце!" І з такими думками він прийшов до міста й зайшов до будинку, де відбувалися євангельські Богослуження.

**
*

Богослужбова зала була маленька. Людей-вірних, які зійшлися, щоб прославити Господа, було зaledве кільканадцять осіб. Саме, коли він увійшов, вірні співали другий вірш цієї пісні:

"Скрізь по світі я ходив,
Серце радости шукало,
Щастя світ не подарив, —
В серці сумно, скорбно стало".

В залі було тепло та привітно. І зараз у його душі від тієї пісні почало віяти якоюсь теплотою. Після співу згаданої пісні молодий проповідник із приємним і милим поглядом прочитав Святу Євангелію від Іvana 3:1—12. Хома сидів, мов би зачарований, і сам не зінав, як це собі пояснити, що проповідник прочитав те саме місце, що він читав його вчора ввечорі. Що саме спонукало проповідника обрати це саме місце... Опісля він уважно прислуховувався до його проповіді. Проповідник говорив:

"Любі мої! У цьому світі існують різні вітри.

Вони можуть віяти з різних сторін, можуть бути приємними й лагідними, як, наприклад, літом, а опісля можуть бути гурагани, що часто нищать цілі околиці. Бувають, особливо зимою, морозяні гострі та пронизливі вітри. Такі, що прошивають ціле наше тіло, якщо ми недобре одягнені. І всі ці вітри віють, де хочуть, бо вони незалежні від людської волі й сили. Так і Дух Господній, Божий Дух, Він віє згори, він не залежний від людей, а тільки від Бога. Він віє згори небесною теплотою, Він віє так довго, аж поки людське серце, наше серце, вповні розігріється та скаже, як сказав апостол Петро: “До кого ми підемо, Господи? Ти маєш слова життя вічного. Ми ж увірували та пізнали, що Ти Христос, Син Бога живого” (Ів. 6:68—69).

В залі панувала неймовірна тиша. Проповідник говорив спокійно, але з таким глибоким переконанням, що Хома за кожним словом хотів стати навколошки та сказати: “Господи, я хочу віддатися Тобі на служіння”.

А коли проповідник закінчив проповідь і сказав: “Помолимся Господеві! Будемо просити, щоб Він завжди віяв Своєю небесною ласкою в наші зболілі серця!” — Хома перший і вперше почав молитися молитвою каяття та примирення з Богом: “Господи, я дякую Тобі, що Ти спонукав мене сьогодні прийти сюди, де Твої діти збираються. Прости мені, грішному, за мою байдужність і зволікання віддатись Тобі на служіння! Дякую Тобі, мій Спасителю, що Ти сьогодні повіяв згори Своєю любов'ю й у мою бідну та зболілу душу! Прийми мене в ряди дітей Твоїх і Сам веди мене небесною рукою доти, поки дозволиш мені жити на цій землі!”

Коли закінчилось Богослуження, проповід-

ник підійшов до Хоми. Подавши йому свою руку, він сказав:

— Хай Господь благословить тебе, любий брате Хомо! Будь вірний, а Він не залишить тебе!

Надворі прояснилося, Сніг перестав падати. Була гарна сонячна погода. Хома вертався додому. Ішов, почуваючи себе новою людиною. Він був наповнений Божою радістю. Тепер слова, над якими він часто думав: “Що вродилося з тіла, — є тіло, що ж уродилося з Духа, — є дух” (Ів. 3:6), — стали для нього ясні та зрозумілі. Він ішов додому новою людиною.

СВЯТА ПОКРОВА

Мирон похилий ходив скривлений, як середа на п'ятницю, бо його ліве рамено було щось трохи нижче від правого. Проте він на це не звертав жодної уваги, а сам у себе вмовив, що він простий і нормальній, як усі інші люди.

Саме було гарне й чудове літо. Волинські горбчасті поля зазеленіли, начебто в барвінковому огороді. Рясніли мережані ниви, зеленіли збіжжям, житом та пшеницею, які тільки почали наливатися запашним цвітом. Хоч ниви раділи Божою ласкою, проте Мирон був переважно в переповнений якоюсь журбою. Він сам не міг собі уявити, звідкіля журба береться, переважно в той час, коли рільникові треба було б радіти, що ось-ось наспілють щедрі жнива й ціле господарство заповниться Божим благословеним добром. До його журби й непевності, що не давали йому ніяк спокою, були певні причини, що, не зважаючи на його волю, силоміць пхалися в його душу й говорили про якусь неперебачену майбутність.

Дійсно, на світі віяло якоюсь непевністю. Люди час-від-часу говорили про щось жахливе... Одні казали, що бачили на небі якусь огняну мітлу. Інші знову говорили про собак, що зловіще виють, начебто їх хотіть спеціально найняв, здіймаючи пащеки вгору. Усі ці речі люди пояснювали на свій лад, говорячи, що ось-ось буде велика й несамовита війна.

Коли Мирон цього всього послухався, воно

йому не давало спокою, а що найгірше, то його власний таки собака Бурко, що скакав на ув'язі, як навіжений, і раз-у-раз то гавкав, то гудів. Особливо ввечорі було як загуде, як завиє, мов би десяток вовків... Йому робилося гаряче або знову моторошно, мов би холодом віяло поза спиною, а волосся на голові ставало їжаком.

**
*

Все те, що якось зловіще вказувало на війну, скоро здійснилося. На світову хуртовину не треба було довго чекати. Наблизився місяць серпень 1914-го року, а разом із ним прийшла й війна. Миттю загреміли гармати й загоркотіли, як скажені пси, скоростріли. Сірі хмари диму повисли над селами й містами, що перемінилися в румовища. Цілу Європу охопила перша велика світова війна. Мобілізація за мобілізацією, все нові набори свіжих військ.

Мирон боявся війни. Він дуже страхався її, але вона його ніяк не хотіла проминути. Він всіляко плянував, як би уникнути військової служби. Він часто падав навколішки перед іконами й гаряче молився, щоб дістати якусь пораду, як позбутися війська. Він майже в кожній молитві висловлював якусь обітницю перед Богом і запевнював, що виконає її, якщо тільки буде звільнений.

Коли вже наблизився реченець його покликання, то він бився з думками, що йому робити? Довго не думаючи, він постановив говорити наборовій комісії, що йому болить нога. І коли б він був не поділився цією думкою зі своїм сусідом Іваном, то він напевно тримався б сво-

го рішення, що йому болить нога, й тим самим був би попався до війська. Але сусід Іван був добра й розумна людина. Вислухавши його гадку, він сказав до нього:

— Чого вам, сусіде Мироне, говорити те, чого в вас немає. Це буде неправда, а за неправду часто приходиться платити дорого. І, якраз ви цим самим можете собі наробити такої халепи, що вам із неї годі буде виплутатися. Ви, коли вас покличуть до наборової комісії, говоріть так, як воно є, — говоріть просто. Скажіть, що у вас є одне плече нижче, та що воно вас усе болить. Не образіться тим, що я вам це відверто кажу, що ваше одне рамено нижче від другого, бо воно таки на ділі є, й це вам поможет, і ви будете вільні. Ви тим не осоромитеся і на це не звертайте жодної уваги.

Він сам собі не давав віри, що це є можливе, але послухався доброї ради.

Коли його вже покликали до наборової комісії, то він сказав:

— У мене одне рамено нижче й частенько поболяє.

Коли він у сторону свого нижчого рамена ще трохи похилився перед комісією, то лікарі здалека побачили його й, підсміхуючись, сказали:

— Шкода його й під міру ставити... Хай іде собі додому!

Тоді урядовець сказав Миронові:

— Ви не надаєтесь до військової служби. Йдіть собі з Богом додому!

Йому тільки цього треба було.

Він, вертаючись із наборової комісії додому, ввесь час думав, як йому виконати обітницю... Все, що думав і бажав, так гарно спов-

нилося. Він зістав цілковито звільнений. Тепер для нього війна, начебто й не існуvalа.

Він постановив якнайскоріше поїхати до Києва й там щось купити для місцевої парафіяльної церкви. Плянував дістати щось таке, що могло б бути довгою пам'яткою та всім свідчило б, що його молитви були вислухані й Бог сповнив його бажання, Та щоб і добре люди пам'ятали на довгі віки, що він був вірним і справедливим. Що постановив, те й виконав.

**

Було вже по жнивах. Мирон так, як і всі добре люди, все позбирав із поля. Він помолотив збіжжя й майже вже цілковито приготовився до осіннього засіву. І якраз між тим часом, коли він мав братися до осінніх засівів озими, мав майже повних три вільних тижні, доки мав взятися до осінньої праці в полі.

Не довго думаючи, він приготовив дешо до подорожі, яка мала тривати пару днів. Запряг він свої чорногніді коні, яких він понад усе любив, і поїхав аж із Житомирщини до Києва.

Коли він щасливо приїхав до столичного міста, в якому йому прийшлося вперше побувати, з великим трудом він відшукав Печерську Лавру. Дав на Боже. Помолився щиро. Опісля вийшов і почав оглядати деякі релігійні речі, щоб купити щось пам'яткове. Усюди він заглядав, але годі було знайти щось відповідне, що імпонувало б йому та було б до вподоби всім.

Ідучи, зібачив в одного продавця кілька ікон малих і більших. Затримався й почав їх оглядати. Між іншими йому дуже сподобалася одна з найбільших ікон, а це ікона святої Пок-

рови. Мирон постановив купити її та щасливо завезти додому й урочисто передати місцевій церкві, щоб вона стояла на якомусь більш виднішому місці.

Коли він купляв її, плативши за неї гроші, то продавці, яких було троє в крамниці, усміхнулися один до одного й напівголосом сказали:

— Добре, що ми позбулися цього найбільшого ідола...

Почуввши такі образливі слова й зобачивши їхню глузливу усмішку, він постановив нічого не питатися їх. Однак по його душі щось невиразне перебігло. Але ж він рішив сповнити свою обітницю про те, що його молитви й бажання здійснилися, тому він і не звертав великої уваги на глузливість міщан й торговців церковними речами.

Щоправда, ікона святої Покрови була велика, бо коли йому прийшлося нести її, то він немало впрів, поки заніс її до свого воза. Він примостиив як слід ікону, прикрив її, щоб по дорозі не припадали порохи. Поправив коням поводдя, полагодив воза та й рушив із радістю в дорогу, щоб якмога скоріше повернути додому.

**

Вертаючись додому, в дорозі захопила його ніч. Він не встиг зайхати на те місце, де перше ночував, їхавши до Києва, але затримався в одному з сіл. Господар, до якого він зайхав, дуже охоче прийняв його, бо ж він віз святу Покрову.

Зараз таки того самого вечора, коли люди довідалися, що до їхнього села зайхав якийсь чоловік і віз святу Покрову аж із Києва, вони, наче б їх магнетом тягнуло, бігли, щоб по-

бачити християнина, який не зважаючи на війну, пустився їхати в таку дорогу, щоб купити ікону.

На другий день рано-вранці, коли він почав лагодитися в дальшу дорогу, посходилися жінки й чоловіки, з цікавістю оглядали ікону й розпитували Мирона, що зasadничо спонукало його їхати так далеко по ікону.

Він піднесений цікавістю людей, поставив святу Покрову на возі так, щоб усі могли її добре бачити, відтак почав оповідати про те, що його спонукало вибратися аж до Києва якраз під час осінньої орки. Він розповів усе, як він думав, як він молився й як йому Бог допоміг. Люди, довідавшись про те все, що Миронові так поблагословило, признали ікону святої Покрови за чудотворну й почали молитися та складати гроші, щоб таким чином і собі заслужити ласки й помочі за посередництвом Мирона й його ікони, яку він віз аж із самого Києва додому. Щедра пожертва селян, особливо жінок, так пощастило йому, що він за ті гроші, що йому добрі люди наскладали, міг би був ще три такі іконі купити.

Коли місцевий священик довідався, що в його парафії люди від самісінського ранку товпляться біля ікони якогось подорожуючого чоловіка та й ще гроші дають, його це сильно вразило. Як це без його відома могло щось подібне діятися в його селі... Не гаяв він довго часу. Скоренько прийшов сам, щоб усе наочно побачити. Коли він подивився на Мирона, що сидів на возі біля ікони, як якийсь турецький святий, та на людей, а вкінці на саму ікону, — то відразу зрозумів, що селяни почали вважати святу Покрову за чудотворну ікону. Це його

трохи збентежило й занепокоїло. Схвильованім голосом він сказав до нього:

— Добрий чоловіче! Везіть свою ікону додому й не робіть на ній торгівлі. Вона ще немає жодної вартості, бо вона не посвячена.

Почувши Мирон від самої духовної особи, що його ікона ще немає ніякої вартості, він просто зніяковів... I сам не знат, що йому тепер казати. Однак дещо подумавши, він сказав сам до себе: “Нехай собі люди говорять, що хто хоче... Проте я ікону купив і добре люди наскладали доволі грошей... Чи вона для когобудь має вартість, чи ні, але вона мені помогла!” Із такими гадками він спокійно поїхав собі звідти до свого дому.

**

Повернувшись щасливо додому, Мирон урочисто передав ікону святої Покрови до місцевої церкви, бо він так приобіцяв зробити ще перед тим, як мав іти до наборової комісії. А про те, що він чув у Києві від міщан про ікону та в дорозі від священика, він рішив нікому нічого не згадувати.

**

Коли вже закінчилася війна, одного разу йому прийшлося поїхати до однієї німецької колонії, щоб у німців купити або вимінити країці пшеници на засів, бо там були добірні ґатунки збіжжя.

Та німецька колонія була майже уся баптистська. Приїхавши до одного німця, на ім'я Ганс, до якого він був скерований, й зайшовши в йо-

го хату, він відразу таки запримітив по меблях і домашньому устаткованні, що воно щось не так, як то в усіх православних людей. Він зирнув оком по кімнаті й зобачив на стіні не ікони, а тільки якісь гарні, по-мистецькому, написані слова.

Німець, до якого Мирон зайшав, прийняв його дуже широко та привітливо. Також приобіцяв йому продати пшеницю таку, якої він собі бажає.

Була саме обідня пора. Ганс Гайнє запросив Мирона на обід. Він трохи вагався. Йому якось ця німецька хата без ікон, таких, як то мають православні, видавалася дивною й проблематичною. Тому він відмовлявся від обіду й говорив, що має свій хліб і солинину. Але німець таки впросив його й він погодився з ним обідати.

Під час обіду Мирон не витерпів і почав розпитувати німця, для чого в нього на стіні не висять такі самі ікони, як у православних людей, але якісь тільки написи.

— Скажіть, будь ласка, чого то в вас немає таких ікон, як в усього православного люду, але якісь написи? Що то має значити?

— То сълова Божі. То такі сълова, які вам читає щонеділі в церкві з Євангелії ваш священник.

— А можете ви ці слова перевести на нашу українську мову, бо я по вашому не вмію читати?

— Я вам, тобрий чоловіче, не тільки перекладу, а просто прочитаю з вашої православної Євангелії.

Німець миттю рухнувся та приніс російського Нового Заповіта синодального видання й

почав читати ті слова, що були в нього на стіні. Він прочитав по-німецькому, а Мирон сам знову прочитував по-російському.

Тексти, що висіли там на стіні, були написані наступними словами:

“Бог є Дух, і ті, що Йому поклоняються, повинні в дусі і в правді поклонятися” (Ів. 4:24). А другий: “Збулися часи й Боже Царство наблизилося. Покайтесь й віруйте в Євангелію” (Мар. 1:15).

Прочитавши ці слова, Миронові почало робитися трохи гаряче, чоло його заросилося потом. Він витягнув із кишені пім'яту хусточку, яка мала в розі вишитий маленький трикутник із квіточкою, і почав нею витирати своє чоло.

Миттю в його пам'яті мимохіть, мов би настирливо пхалися на перше місце слова київських торговців, що продавали святощі, а опісля слова священика, який говорив до нього, коли він вертався з Києва додому.

Досі він нікому про це не говорив, а тут усе розповів ніцмеві, немовбіто на сповіді.

Німець, Ганс Гайн, все те вислухав, що йому він розповів, і сказав:

— Пітний ви чоловік, що не снаєте правильна дорога. Ви топре не віруєте в Ісуса Христа.

Відтак він почав читати йому деякі місця зі Святої Євангелії й пояснював їх значення.

**

Побут Мирона в німецькій колонії був зворотним днем у його житті. Полагодивши справи з німцем щодо пшеници й отримавши ще додатково від нього Нового Заповіта-Святу Євангелію, він щонайскоріше пустився в своє село.

Вертаючи додому, він змагався в своїй душі. В його повстала духовна боротьба. Слова, які він уперше почув зі Святої Євангелії: "Бог є Дух, й ті, що Йому поклоняються, повинні в дусі і в правді поклонятися", — стали тепер предметом його розваження. Він майже цілу дорогу думав над цими словами... І перед його очима все з'являлися постаті київських міщан, які говорили: "Добре, що ми позбулися ідола..." та слова священика: "Немає вартості..."

Доїжджаючи до свого села, він заспокоїв себе своїми думками, що Бог опісля допоможе йому зрозуміти та розв'язати ці трудні питання

І ту Книжку-Новий Заповіт, отриману від німця, він час-від-часу притускав рукою з радістю та з тією думкою, що вона йому дасть на все задовільну відповідь і приведе його до привідного пізнання живого вічного Бога та Господа Ісуса Христа, як Спасителя всіх грішників.

ВІРА ПИЯКА

У таборовій кантині біля ляди стояло двох чоловіків. Вони були середнього росту й такого самого віку. Перший із них трохи червононосий та з прижмуреними очима крутив цигарку з доморослого тютюну. Другий, стоячи поруч першого, чекав на пиво, яке цідив до шклянки буфетовий за лядою.

— Я вчора пропив шістсот марок, — говорив червононосий до свого приятеля.

— Це як і де? — запитав другий.

— Ось у цій самій кантині в другій кімнаті.

— Жаль і велика шкода. Ви не рахуєтесь з грішми та з теперішнім нашим скітальнічим життям. За ті гроші, це ж шістсот марок . . . , ви могли б бути купити чотири кілограми масла. Це було б краще. Ви маєте жінку й дітей. И ось ви таку гарну суму грошей проциндурили на пиятику . . .

— Гм, масло, це ж не така велика справа. Без масла можна обйтися. Добре, що є ще хліб, якого маємо подостатком. Випивка — це ж товариська справа.

З боку стояв третій чоловік, який прийшов до кантини щось собі купити й також прислуховувся до розмови тих двох чоловіків. Врешті відізвався до них і сказав:

— Пробачте, мої друзі, що я вмішуваюся до вашої розмови! Чи можу вас про щось запитати?

— Будь ласка, — відповів перший.

— Ви так чванитися й вихваляєте п'янство. Скажіть мені, чи п'яниці наслідять Царство Боже?

— Я вас не розумію, — сказав червононосий. Скажіть це мені іншими словами!

— Прислуховуючись до вашої розмови, я побачив, що ви з таким задоволенням говорите про п'янство, й тому я поставив вам таке питання. Якщо воно вам не ясне, то я скажу вам ясніше. Чи п'яниці будуть на небі?

— Певно, що будуть! Про це нема мови.

— У цю хвилину полишім усіх п'яниць. Я хочу вас особисто запитати, чи ви, мій друже, що так захвалюєте оце п'янство, чи ви будете на небі?

— Певно, що буду! Я ж християнин. Через те, що я деколи собі трохи вип'ю, щоб я не був на небі, це неможливе. Я пив, п'ю й далі буду пити, і думаю, що буду на небі.

— Гм, це дивне... Це дійсно якась нова віра! Святе Письмо каже, що “п'яниці Царства Божого не наслідять”, а ви, друже, кажете, що пили, п'єте й далі будете пити, і в небі будете. Будь ласка, з'ясуйте мені ваше думання й вашу віру!

— А ось так просто й я вам скажу як. Я увечорі трохи собі попив, це правда, стративши шістсот марок. Прийшов уже пізно вночі до свого мешкання. Діти вже спали. Я їх не тривожив, нехай собі сплять. Став навколішки перед іконою Пресвятої Діви, тричі перехрестився, відмовив молитви: “Отче наш”, “Богородице Діво”, “Десять заповідей Божих”, і знову тричі перехрестився й ліг собі спати. Так само сьогодні рано вранці встав, умився, помолився. Отже тим самим я гадаю, що буду на небі.

— Це дивне! А що буде, як ви такою доро-
гою й вірою не дістанетесь на небо! Що тоді
буде?

— Тоді . . . Тоді я вже сам не знаю. Я думаю,
коли я помру, й коли не дістануся на небо, то
за якийсь час я знову народжуся. Моя душа зно-
ву прийде на цей світ і я буду іншою людиною.
І таким чином я все таки колись буду на небі.

— Дивна ваша віра. Я ще хочу вас спитати,
чи ви християнин, чи ви будист? Бо так, як ви
віруєте, вірують погани-будисти.

— Для мене не існує різниця, чи я христия-
нин, чи будист. Для мене одне важне, щоб я був
на небі. Якщо я щодня відмовляю молитви:
“Отче наш” і “Богородице діво”, то є можли-
вим, що я таки колись буду на небі.

— Дорогий друже! Як ви хочете, так собі ду-
майте й пояснуйте позагробове життя, однак
знайте одне, що п'яници Царства Божого не на-
слідують, цебто ніколи не дістануться на небо
(І Кор. 6:9—10), хіба що навернуться до Бога
та змінять своє старе життя.

1947

БАТЬКІВСЬКА · ШКОЛА

В світі повно педагогів,
А ще більше демагогів,
Дід Охрим, бач, не з таких!
Він є щирий і відвертий,
А за правду просто впертий,
Правда й честь — це лік від лих.

Цей лік кожную людину
Вирятує від загину,
Як хтось впав у грішну сіть.
Із лінівства впхне до праці
І не одному небороці
В темряві засяє світ.

Дід не той, — дід міхоноза,
Він учитель і без гроша,
Він, як той колись Сократ,
Вчить людей, щоб їм щастило,
Щоб їх горе не душило,
Він добром для вбогих рад.

Ба, й по світі находився,
І на різні надивився . . .
Бачив не одну біду;
Надивився на незрячих,
Що в недолі гірко плачуть,
Просто лізуть у нужду.

Бачив теж багато чесних,
Людей добрих, не облесних,
Дійсно вчителів добра.

Батько добрий дба, щоб діти
Нахилити до освіти,
Й відвернути їх від зла.

**

Дід ішов раз по Розточчі *),
Вітер віяв просто в очі,
Путь далека, і знеміг.
Думав, треба десь вступити
В теплу хату й відпочити,
Й попроситься на начліг.

Ішов і бачить, добрий газда
Ще при праці . . . Ось гаразд що:
— Може б на ніchlіг до вас?
— О, це ви, діду Охриме!?
Чув про вас щось від Максима . . .
Місця не забракне в нас.

Ось і в хаті. — Прошу сісти!
Чув, що ви багаті в вістях,
Добрі вісті — це спокій!
Ах, як я щасливий й радий,
Що в сім'ї, в моїй громаді, —
Дід Охрим — гість дорогий.

Гей, дружино, треба ж чаю,
Грій скоренько й по звичаю,
Ще дещо подай на стіл!
Маєм гостя, мов би брата,
Чим лиш хата є багата, —
Стіл накрий, дай хліб і сіль.

*) Розточчя — це частина північної Галичини.

Вмить, мов на Святу Вечерю,
Всяка всячина й тетеря *)
Смажена, тут масло й сир . . .
— Їжте, діду, й споживайтє,
Як не всмак щось, вибачайтє!
Так вгощав Клим Татомир.

При столі, як по звичаю,
При гарячім теплім чаю
Балачки на перегін . . .
Дід про різні в світі справи,
Газда про сачмні потрави . . .
— Гей, газдине, дай ще й хрін!

Ось смачну спекла тетерю,
Тільки хрону не натерла,
Ой, люблю ж хрін понад все!
Жінка: — Хрону брак в пивниці,
А земля тепер, як криця,
Бачиш, білий сніг трясе!

Син до тата: — Деесь вам хrona
Захотілось! Ось оскома —
В мене на зубах стає . . .
Діду, хрін це є наука,
Батько раз мені втяв штуку,
Як згадаю, сором є . . .

Дід їв смачно й чув погоду!
— Розкажіть же про пригоду,
Про яку ваш син згадав!

*) Тетеря — це рід птаха, що живе на Сибіру. М'ясо з тетері дуже дорогое.

Мусить щось цікаве бути,
Коли хрін ще в носі крутить,
Може б й я науку мав?

**

— Вже давненько. Мій хлопчина,
Сам не знаю, де причина,
Де лихих він діл набрав?
Він мені сказав раз: — Тату,
Ой, були би ми багаті,
Коли б я чуже з ним брав?

То було для мене лихом,
Аж мороз за плечі тихо
Ліз і шкіру прошивав . . .
Я із прадіда і діда,
Навіть клинчика в сусіда
Без дозволення не брав.

Думав я тоді, мій Боже,
Що хлопчисько став негожий!
Вчив його і сяк, і так . . .
Раз сказав йому: — Мій сину,
Ти у світі десь загинеш, —
А він, мов би той маняк.

— Ой, коли б чужеє мали,
Ми би краще виглядали,
Людське ліпше, як своє!
Вдома завжди недостатки,
Все іде на ті податки . . .
Й завжди брак, не достає.

Ой, були би ми здорові,
Якби десь чужу корову . . .

Потовстіли б ви і я.
Люди чести не бояться,
Чуже тягнуть й багатяться.
В нас нужда і піст щодня.

Ось вже ледве ноги носим,
Та ще й часто ходим бoso,
Скоро скапаємо ми...
— Так не робить добрий газда,
В хаті, бачиш, в нас гаразд є!
Треба бути — нам — людьми!

Я йому: — Ой, пустофію,
Ти чужим не потовстієш,
А коли вже вперся так,
То роби це, як сам знаєш,
Як провіриш, то пізнаєш,
Щоб часом не йти на гак!

— Тату, — каже, — не журіться!
Он під лісом там пасеться,
І товстий бичок, сам лій!
Сидора — він недорайда,
Недбайлюга й так не знайде.
М'яса дві бочки, як стій!

— Хоч ця справа не до речі,
Хай вже буде під самвечір,
Разом йтимем під лісок.
Сидора пастух, як знаєш,
Часто спить або куняє...
Приготов же мотузок.

**

Другий день, я зараз з ранку
Йду до Сидора: — Моц-панку, *)
Продаси ж мені бичка?
Бо у мене трохи пісно,
Син за м'ясом, як навісний,
І не ліпша теж й дочка.

— Добре, можу вам продати,
Бо вже маю аж дві раті,
Жид ось на карці сидить . . .
Одну соточку відмірте,
І бичка собі беріте,
Як вам добрий час платить!

То гаразд, — прийшли до речі,
Я бичка візьму увечір,
Бо вдень праця аж кишить;
Як не одне, друге знайдеш,
Хай пастух той ваш цямайда **)
Скоро з поля не спішить.

— То, сусіде, ваша воля,
Чи з обори, чи то з поля,
Як вам краще, так робіть!
Хоч би навіть серед ночі;
Літо ось — часи робочі,
Хто здоровий й добра хіть.

Я вернувсь, іду до хати,
Сонце в Божій благодаті
На дев'яту підвелося.
Син ще спав, бо був ледачий,
Я збудив, а він тре очі . . .
Наче б світу не було.

*) Моц-панку — це те саме, що добродію.

**) Цямайда — недбайлюга.

— Доброго дня! — Кажу: — Тату,
Чи зготовила вже мати
Щось на снідання смачне?
Ой, кажу вам, добрий діду,
Що оцей наш м'ясоїда
Без їжі нішо не втне.

Я сказав: — Сьогодні ввечір,
Хоч ця справа не до речі,
Я рішив з тобою йти . . .
Але знай — у серці з болем . . .
Не поправишся ніколи —
З кривди людської й нужди.

Наблизився вечір. Йдемо
Нишком-тишком і беремо,
Бо ж бичок, мов той міньок.
Я робив це без обави,
Справді, що пастух прозявив . . .
Син з бичком шусь у гайок.

Він бичка вів й оглядався,
Щоб, як злодій, не попався,
Бо він крадене веде . . .
Навпростець я йшов до хати,
Щоб все жінці розказати,
Ніж бичка син приведе.

— Знаєш, жінко, ти, як мати,
Мусиш тайну приховати,
На якийсь короткий час.
Я купив бичка за стівку,
Просто викинув готівку, —
Справді піснота у нас.

Мусимо якось робити,
Щоб нам сина слід привчити,
Щоб чужого не хотів!

Ти вари й печи котлети . . .
Я знов буду так робити,
Щоб досхочу син не їв.

Телюка привів син скоро,
Впорались ми. М'яса споро, —
Дві півбочки насолив.
Син до мене каже: Тату,
Ось як м'ясива багато!
Тішив мене й веселив.

**

Ось така то справа, діду.
Жінка доброго обіда
Скуховарила, лиш їж . . .
Був росіл, була й печена,
Та приправи із коріння, —
З різного, був і аниж.

Все, немов за “круля Саса” *),
Син звільнив в дві дірки паса . . .
— Іжмо, як за добрих літ!
Я зирнув в вікно, до речі,
Жінка страву всю до печі,
На горище син, як кіт.

Я навмисне, що поліцай
Йшов по вулиці від Гриця . . .
Зі страху син все лишив.
Жінка знову тягне з печі,
Бо ж обід безуперечно
Був такий, що й я віджив.

*) Король Сас — польська приказка про час добробуту.

По обіді по звичаю
Випив ще горнятко чаю,
Пусто в печі вже було.
Вмить гукне на сина мати:
— Злазь з горища, йди до хати!
Поліцай десь за селом.

Син страху наївсь — безсилий:
— Мамо, чом не полишили
Хоч маленький кусничок?
Шкода ой, яка велика, —
Я сидів і слинку ликав...
А чого ж то той гачок? **)

— Як бичка ти вів додому,
Я казав, щоб покрийому...
Може й лихо за наш гріх?
Як хтось бачив... Та не знати,
Щоб до Іванової хати ***)
Не попастись нам удвох?

— Гм, бичка я вів обачно,
Але поліцай, — щось лячно...
Чого тут плентався він?
Треба би було спитати?
Ба, обід який багатий,
Аж крутив за носа хрін.

День було за днем пролазить,
Жінка все пече та смажить, .
А приправи з різних див.
Як не ця, то та причина,
При ободі бракне сина,
На горищі просидів.

**) Гачок — піліціант.

***) Іванова хата — в'язниця.

Місяць, мов би та хвилина,
Промайнув і воловина,
Смачно з'їли. Це не сміх, —
Ми з дружиною нівроку
І доњка, щоб так щороку,
Потовстіла від усіх ...

Син проте, це не дивниця,
Похудів, запались лиця,
Та й сказав до мене так:
— Тату, тайна, як збегнути?
Карк у вас — обіддя гнути ...
Я ж схудів, немов той гак.

— Сину, — я сказав, — признайся,
Більш чужим не спомагайся!
Знай, злодій згине рід!
Ти ів краджене, як власне,
Злодій, наче б свічка, згасне,
І за ним загине й слід ...

Я бичка купив, як бачиш,
Дав сто злотих, бо предбачив,
Цим звільню тебе з біди!
Ти гадав якраз — ми вкрали
І краджене споживали? ..
Бог дав наказ: “Не кради!”

Він сказав до мене: --- Тату.
І наука ж це багата,
Ви знайшли для мене лік!
Так сказав мій син, хай скаже!
Загубив хотіння вражс.
Нині чесний чоловік.

* * *

Дід все вислухав: — “Чудесно!”
Аж в долоні тричі сплеснув,
Бо таких не чув ще штук.
Дай же, Боже, мандрувати,
Й добрий приклад розказати,
Бо це школа для онук.

Ось батьки! — Дай, Боже милий,
Щоб на камені родились,
Щоб ніде не бракло їх!
Щоб вони і їхні діти
Були світлом в цьому світі,
Щоб поборювали гріх!

ПІСЛАНЕЦЬ

Небо було похмуре. Осінні хмари заслонили й затуманили обрій, пригадуючи, що ось-ось завітає холодна зима. Осінь була доволі холодна. Листопадовий вітер настерливо віяв і зганяв сухе пожовкле листя в затишні затінки. Вільхи й інші м'які дерева вже були цілком нагі, роздягнувшись тільки що зі зеленючо-барвінкової краси. Тільки на дубах де-не-де ще міцно трималося пожовтіле листя, наче б заприєглося зимувати на деревині.

Михась, бідний хлопчина, що вже рік, як із болем свого дитячого серця мусів лишити рідну хату та й іти, щоб знайти собі притулок десь у чужих.

Проминуло три роки, як його люба мати померла, відійшла у вічність до Господа. Вона вірила в Нього й любила Його всім своїм серцем.

Батько, що оженився вдруге, поїхав до Франції на заробітки, щоб щось заробити й покрити довги, що обтяжували його бідну господарку.

Мачуха не дуже то хотіла піклуватися Михасем, бідним сиротою. Його доля була жалюгідна. Йому прийшлося полішити рідну хату та й іти в світ у мандри.

**
*

Одного ранку Михась, замість снідання, наївся від мачухи немало стусанів і лайливих слів, яких він ніколи не чув від своєї матері. Отож,

він тихцем вийшов із хати та й пішов. Вийшовши на бугорчик, він ще раз глянув на свою рідну хату й село, заплакав гірко, проказав молитву "Отче наш", яку його навчила його люба мати, й пішов далі. Зайшов аж у п'яте село, бо хотів якнайдалше бути від своєї мачухи, від якої йому прийшлося зазнати багато горя.

Він найнявся в одного господаря, дядька Сергія. Але й той не був кращий від його мачухи. Він не мав у нього ані відповідної їжі, ані одежі, ані спання. І він не мав вільної хвилиночки, щоб побавитися, як інші діти, або щоб почитати якусь там книжечку. Він уже вмів трохи читати, бо якраз скінчив перший рік своєї шкільної науки, коли його мати відійшла у вічність.

Саме було в половині листопада. Було доволі холодно. Михась мусів пасти корови. Одежа в нього була цілком лиха. Дядько Сергій дав йому свого подергого піджака, такого, що ним прикривав коні зимовою порою, коли їхав до міста. Коли Михась одягнувся в того піджака, то рукави сягали аж до землі, а нагріття в ньому либонь стільки, як і від його мачухи. Ходив босий, бо не мав ніякого взуття. На його голові виднілася шапка, теж не краща від піджака. Кілька років вона лежала на горищі між усяким сміттям і лахміттям. Ось це все, чим дядько Сергій приодів свого наймита Михася.

Михась рано-вранці вигнав на посівисько три корові та двоє телят, що паслися на зів'ялій і частинно вже пожовклій отаві. Він назгортає трохи сухого вільхового й дубового листя біля старого розложисто-дуплястого дуба, що стояв уже віками на сіножатті під лісом не далеко Сергієвого обійстя. Він примістився, наче б той

горобчик у своєму гніздечку, й сидів, наглядаючи, як пасуться корови.

Сидів він і пригадував собі свою любу матір і свого незичливого батька, а найгірше — жорстоку мачуху. А вітер віяв і шукгляв навколо дуплястого дуба, пробираючись крізь дірки до Михасевого дитячого тіла, що спонукувало його дзеленькотати зубами. Час-від-часу він споглядав на похмуре небо та пригадував собі слова своєї матері, яка йому часто говорила: "Усі справжні християни, які вірують у Христа Ісуса, коли вмирають, ідуть просто на небо до Господа, щоб жити вже вічно з Ним щасливим життям".

Михасева мати була зразкова християнка. Вона ходила на баптистські Богослуження й не-похитно вірила в Ісуса Христа, як свого особистого Спасителя й Господа. Батько її Кирило дуже вороже відносився до неї за те, що вона читала Святу Євангелію. Він також недбайливо провадив своє убоге господарство й не мав жодного співчуття до своєї жінки. Вона, виснажена надмірною домашньою працею й турботами, передчасно пішла з цього світу до вічності.

Михась понурився в думки та пригадав собі слова, що йому мати не раз і не двічі говорила, переважно тоді, коли батька не було вдома, що Ісус Христос любить малих дітей, а особливо — всіх сиріток. Вона говорила йому, що діти можуть молитися до Нього й виявляти Йому всі свої потреби, а Він може все зробити й помогти в тяжкій недолі. Коли він так глибоко задумався, в ту хвилину в його уяві став образ його матері, що був так живий і свіжий. Він просто забув, що в нього зуби в наслідок холо-

ду раз-по-раз дзеленькотіли. Пригадавши собі знову, як батько так часто ненавидів матір і прозивав її "штундаркою", йому таким чином ставало гаряче й він забував про холод. У цю мить він дивився високо, ген високо в похмуре небо, й почав сам до себе промовляти, наче б молився:

"Господи Ісусе, Ти бачиш, що я ще малий хлопчина! Немає в мене моєї матері, батько десь далеко, мачуха жорстока, а дядько Сергій потуряє мною... Господи, поможи мені, а як ні, то забери мене туди, де моя люба мати..."

Він бачив себе круглим сиротою. Йому здавалося, що немає нікого на цьому світі, хто б його розумів і хто б йому співчував, хіба цей віковічний дуб, що своїм дуплястим пнем заступав його від осіннього холодного вітру. Тільки він своїм розлогим гіллям, що звисало навколо, крізь яке шумів листопадовий вітер, співував і співав сиротині колискову пісню.

**

Миттю він прокинувся, наче б спросоння. Перед ним зупинився якийсь незнайомий пан, молодий ще, що іхав на вельосипеді, й запитав:

— Холодно тобі, дитино?

Михась хотів, скоро відповісти, але зуби не переставали дзеленькотіти. Він злякався, зобачивши перед собою незнайому особу. Але з бігом кількох секунд він спромігся на слова та й сказав:

— Так, хо-лод-но...

— Чий ти синок? Є в тебе батько й мати?

Михасеві заципило вуста. Він тільки дивився сіро-голубими очима на незнайомого, а рясні

слози покотилися по його посинілім обличчі.
Опісля він знову сказав:

— Немає в мене мами...

— Хто ж ти є?

— Я називаюся Михась Коців. Мама моя померла, а тато десь поїхав. Мачуха моя робила мені прикрості й я прийшов ось до дядька Сергія й найнявся тут на службу.

Незнайомий миттю сів на вельосипеда й поїхав у напрямі Сергієвої забудови.

Михась не розумів, що це все мало б означати. Хто той пан? Чого він його питав, чий він син? І для чого він поїхав тепер до дядька Сергія? Йому стало робитися тепло, й то так тепло, що й зуби перестали скакати один на одного.

По короткому часі Оля, старша донька Сергієва, принесла Михасеві чобітки, кожушину та й ще дві грубі скибки хліба, щедро посмаровані маслом, та горнятко теплого молока.

Незнайомий вже не вернувся й не іхав тією самою доріжкою біля Михася. Сирота довго думав: "Хто той незнайомий пан? Чи то не післанець Ісуса? Мама говорила, що хто вірує в Господа, то Він віруючому все може зробити й помогти".

Відтоді цілком покращало життя Михасеве в дядька Сергія. Хлопець за тиждень почав ходити до школи. Був приодягнений так, як і інші хлопці. Михась також запримітив, що дядько Сергій щовечора читав якусь невеличку книжку... Відтоді сирота Михась відчув, що дядько Сергій почав вважати його, мов би за рідного сина.

1938

НА ТОРЗІ ВСЕ БУВАЄ...

На пероні перед потягом заворушились чоловіки й жінки, як звичайно в торговий день, і селянською більшістю затерли слід інших подорожніх. Метушилися, спішучи до вагонів, як хто міг, оберігаючи свої закупи: одні горнці, банячки для варева; другі сита, решета; треті різні забавки та цяцьки для дітей і тому подібне. Кожен біг до поїздових вагонів і біля дверей товпилися, щоб не потовкти або не загубити своїх речей.

— Ох! Ледве діпхалася до середини, — тяжко віддихаючи сказала Зоська. — Думала, що й душу з мене видушать... I натовкли ж, як ніколи. Навіть на сам Свят-Вечір біля криниці, коли беруть свячену воду, то так не товчуть людину, як ось тут біля цих вагонів. А все ж таки впхалася та ще й місце захопила, щоб хоч трохи посидіти.

— Сидіти в вагоні — це просто насолода, — співчутлива сусідка сказала до неї, — бо на цім ярмарку навганяєшся від однієї крамниці до другої, щоб щось путнє вишукати й дешевше купити. Коли б це все, то ще було б сяк-так. Але, подумайте, приїдете до станції та й від потягу до хати ще треба буде пройти цілих сім кілометрів дороги... Колись було краще на світі жити й люди вміли ліпше рахувати. Бувало йдеш одну або дві миля й було добре! Ити одну милю, це ж не сім кілометрів... Повидумували якісь панські кілометри, і як візьмешся

йти аж мороки людину чепляються... Йдеш, і кінця немає...

— Ба, ви то сяк-так і якось дісталися до вагону, — знову додала Зоська. — Але я... Я гадала, що вже не поїду. Хоч стань та й плач... Якийсь баншуц *) на всю горлянку верещав на мене, щоб я вернулася, щоб я не йшла до вагону. Подумала я й кажу сама собі: “Я не з таких, щоб там якогось шваба-поліцая слухати, й не йти до вагону, й не їхати до хати”. Люди тиснуть, а тут горнець потовчеться та шкода моєї дороги! А що найгірше, де ж тоді молоко дівати, як не буде горнця? Думала собі, — купила білета, не їдь до хати, сиди й куняй цілісіньку ніч на станції, хто зна за яку кару, а вдома чоловік й діти.

— Ви дійсно щасливі, — докинула кілька слів Святослава, сусідка Зоськи, — що в тій метушні цього так великого горнця не потовкли, та то ж такий утиск, що ледь-ледь самому чоловікові можна було протиснутися...

— Мусіла пильнувати. Пильнувала, як ока в голові. Подумайте, я ж за нього заплатила п'ять злотих, а сьогодні п'ять злотих по дорозі не ходять.

Підсміхнувся якийсь міщанин, що сидів недалеко жінок, і сказав:

— Що там для селянки п'ять злотих, це дурниця! Господиня продасть один кілограм (два фунти) масла та й за ці гроші знову накупить цілу купу нових горнців.

— Еге, пане! — Сказала Зоська. — Ви думаете, що господиня на селі масло по дорозі згор-

*) Баншуц — це залізничний поліцай.

тає або як доїть корову, то відразу з дійок біжить не молоко, а просто саме масло? Дивні ж ті міські люди. Вони думають, що на селі все з нічого повстає: що на полі родиться печений хліб, а корови дають не молоко, а просто масло ...

— Я чув, — міщанин докинув кілька слів — як мені одна господиня оповідала, що вона мала таку корову, що як видоїла та й зілляла молоко до горнця, то зараз масло ставало таке густе й живте, що просто замінювалося в масло.

— Гм, таки зараз робилося чи перемінювалося в масло, — це чудо-диво ... Можливо, що то була якась чарівниця або відьма. Бо тільки відьми можуть щось таке робити, але не жінки-селянки. Коли я ще була малою дівчиною, то одного разу ходила з своєю бабунею до лісу по опеньки. Я бачила біля одного пня якісь живті нарости. Тоді я запитала бабуню, що це таке? Бабуня мені відповіла: То, доню, відьма несла чуже масло та згубила його. І ось воно замінилось на дикий гриб. Я вірю, що таке щось могло бути.

Святослава, прислуховуючись до Зосьчинії розмови з міщанином, не стерпіла та сказала:

— Десь вам, сусідко, хочеться вірити в такі нісенітниці, що якісь там відьми носять масло?

— А вже ж що вірю! То тільки штунди-недовірки не вірять у те, а я таки вірю!

Міщанин хотів замовчати, бо бачив, що нічого путнього з балакучими жінками не договориться, але ще й сміху наїться, однак не витерпів і ще запитав:

— I ви дійсно, ґаздине, оцього горицьська купили на масло?

— А вже ж що на молоко, а не на воду!

— Хіба ваша корова дає стільки молока? Та ж у цей горщисько можна налляти не менше, як десять літрів води.

— Це ж не такий дуже великий горнець, як ви собі, пане, уявляєте. Один подій від моєї корови, так і буде повний. Не хотіла б хвалитися, але будь-що-будь маю дуже добру корову. Молоко від неї дуже добре. Як видою й поналиваю в горнці, то молоко так і зсідається, а як збираю сметану, то буває до пів горняти самої сметани. А яка це сметана! Просто саме масло. Як рухнеш роботелком у масничці, зараз повстає саміське масло, а маслянки ані сліду.

— Ви, сусідко, таки вже багато переборчили, — знову відказала Святослава. — Ви любите дуже багато говорити й часто переговоритеся. Ви хіба забули про слова, які часто повторює Якимів Опанас: “Що всяка неправда,. — це гріх”.

— Та де там переборшила! Маю добру корову та й годі! А щодо Опанаса, що він усе те саме повторює, то ви йому не дивуйтесь. Ви знаєте, що він правдивий штунда. Вирікся нашої віри й хоче навчати людей, що за це або за те зараз таки гріх!? А панотці, що задармо їдять хліб, вони ж на те, щоб за наши гріхи молилися та прощали нам наши гріхи.

— То не такий великий горнець, — перервала розмову третя жінка. — І моя корова нічого собі. Правда, за один подій від своєї корови я не могла б налляти отого горнця, але маю корову, що дає доволі молока. Маємо досить його для челяді та й на контингент, щоб лихо відв'язалося. Але такої корови, як колись я мала,

то ви напевно не будете мати. Вона давала тричі по відрі молока.

— То була якась відьмарка-корова, — сказала Зоська.

— Відьмерка, чи не відьмерка, ось послухайте! В мене колись була така старенька коровина, що вже й ніг не могла перетягнути через поріг. Я наглила мужа й казала: “Слухай, Пріцю, ми мусимо купити іншу корову”. Якось сяк-так я вговорила свого чоловіка. Зібрали ми трохи грошей та й говорю: “Бери й веди на торг! Продай або проміняй і купи кращу корову”! Чоловік послухав моєї доброї поради, взяв і повів корову на торг.

Був гарний літній день. Я очікувала й виглядала майже цілісінський день, коли то мій Пріць поверне з торгу додому... Нарешті виглянула. Сонце вже, хвалибіг, з полуудня повертало. Дивлюся, а мій Пріць веде, та таку сивулю, хоч стань та дивись! Привів її й поставив ув оборі. Я миттю рухнулась, принесла свіжої пашні, корова єсть аж запихається. Думаю, якщо вона так ласо єсть, то й молока доволі буде! Не буду цяпкати, як у старої козулі, аж терпця не ставало, а молока, мов би кіт наплакав. Тепер гадала собі, буде подостатком молока, масла та сира, буде собі та й дещо зможу ще продати, щоб залатати дєякі господарські діри.

Корова була досить гарна. Муж просто не міг наговоритися про те, як то Хаїм, фактор, захвалював, що вона дуже добра й надзвичайно дійна корова, що буде давати аж тричі по відрі молока. А він — казав муж — не якийбудь знавець. Він уже, гадаю, зуби з'їв на торгівлі корів, то знав, що чоловікові вибрести.

Отож, пішла я доїти. Приходжу до обори,

погладила сивулю, вона наче б сміялася до мене, така була весела, запихаючись пашею. Я взяла стільчика, сіла собі цілком вигідно та спокійно почала доїти. І що ви, добрі люди, скажете? Коли я почала тягнути за дійки, молоко так і ллється... Я тішусь і гадаю собі, то тобі не стара козуля! Тут нап'єшся молока й найсишся сметани й масла! А молоко так і цюрить до відра. І, думаю, дай Боже здоров'я тому Хаймові, що допоміг купити чоловікові таку добру корову! Та й призадумалась радіючи, що така добра корова. Тягну за дійки та й тягну, а моя сивуля, як не підійме ногу, як не вдарить по скігцеві, й то так, що я зі своїм стільчиком опинилася аж під самими дверима, а молоко всеньке тільки хлюбовсть на мене.

— Ха-ха-ха... — засміялись слухачі.

— А бодай вас хліб обсів із вашою сивулею! Вона направду давала відразу по відрі молока.

— Цікаво, що ж ви тоді робили?

— Гм, що робила? Та ще раз сіла та й почала доїти. Я думала, може це припадково, може щось корові сіло на носа... Почала я далі доїти, а вона вдруге як не вдарить... Розсердилася я та й іду до хати й кажу своєму мужеві: "Йди та й дій свою коровоньку з своїм перехваленим Хаймом, а я більше не буду!"

— То треба було спутати, — відказала сусідка.

— Ось які мудрі, спутати... Не помогло й путання. Ми пішли разом із чоловіком та й спутали, а вона як не почала скакати, то ми гадали, що обору розвалить... Мій Пріць не міг надивуватися, що сталося з коровою? Я сказала до нього: "Може, яка відьма перейшла через дорогу, коли ти корову вів додому? А, може, то

хто врік?" Нечисті врохи й худобини чепляються. Миттю я скинула вугілля, відтак цю воду на порозі перелляла тричі через столовий ніж, опісля пообтирала корову й тричі сплюнула. Гадаю, йди, бідо, та пропади! Не мала кого вчепитися, то моєї корови? Що ж я мала більше робити з чоловіком? Ми рішили чекати другого дня. Думала, може на другий день щось таке не буде.

Міщанин, що сидів біля вікна, не стерпів жіночих балачок, і знову відізвався:

— А помогло вашій корові те вугілля й переливання води через столовий ніж?

— Помогло, чи не помогло, але врохи треба чимсь відігнати.

Пішла я раненько на другий день, дала корові їсти, вона їсть аж запихається. Я була переконана, що ніщо іншого не було, як врохи. Я почала доїти й дійсно корова стояла спокійно. Коли я вже надоїла більшу половину скіпця й цілком була переконана, що то були врохи, але вона як знову не вдарить по скіпцеві, та так, що я сама не знала, де я лежу. Опритомнівши трохи, я встала та прийшла до хати й сказала Пірцеві: "Веди щонайскоріше цю корову зі стайні, бо я більше туди не загляну!"

— Ха-ха-ха... Це правда, що ваша корова давала тричі по-відрі молока!

— Ой, давала.... Нема що й казати!

— Ось станція. Нам треба швидше висідати! — сказала Святослава — Ви розвелися зі своєю коровою та зі скіпцями, що ми мало що не прозявили станції. Були б поїхали хто знає куди. А тоді що хоч роби: ні пішки йти додому, ні чекай поворотного поїзда. А це все була б наробила ота ваша корова.

Поїзд раптом, як вкопаний, спинився на перестанку. Балакливі жінки метнулися якмога, щоб скоріше висісти з поїзду й не поїхати далі. Зоська, яка сиділа на краю лавки біля дверей, рванулась, щоб скоро вийти та й несподівано тузнула горнцем до клямки й вибила невелику щербину в самих крісах горнця. Позісталі в поїзді пасажири вибухли раптовим сміхом:

— Ха-ха-ха... Xi-xi-xi... Ото корова, так корова...

— Ой, батеньку мій, що ж мені скаже мій Онисько, як я прийду зі щербатим горнцем додому?

— А я вам казала, — відізвалась Святослава, — щоб ви по менші говорили, бо проговоритеся на вашу власну шкоду. А ви мені все докоряли: “Е-е-е..., що там штундерка знає?” А тепер, бач, треба щербатого горнця нести до хати!

— Га, нічого не зробиш! — На торзі все буде...

ЗАЗДРІСТЬ

Лихо з усіх лих у цьому світі — це заздрість, говорив молодий проповідник, стараючись перевонати вірних, щоб вони не потурали своєму запеклому ворогові-заздрості.

Старенький Яким сидів у четвертому ряді й за кожною переконливою думкою покивував головою, щоб таким чином виявити своє підтвердження, що так є, а не інакше.

Недільний ранок був чудовий. Два флякони свіжих і рясних квітів, що стояли, як прикраса, з однієї та з другої сторони біля провіальниці в молитовному домі, п'янили усіх присутніх своїм мілим запахом. Проте з самого Богослужіння віяло якимсь холодом і недуховним настроєм. Слова палкої проповіді, здавалося, що не доходять до сердець усіх присутніх на Богослужінні. Проповідник це відчував у своїй душі й не знав, як це собі пояснити. Кілька разів крізь його душу пролетіла близкавична думка: “Може я як слід не обдумав своєї теми...” Ні, він був всесторонньо підготовлений і в повному порядку. Однак, він скоро спостеріг, що є якась перешкода між вірними. Тому він кілька разів підкреслив, що заздрість — це небезпечний камінь спотикання на дорозі до Царства Божого.

Богослужіння закінчилось. Вірні після тихої душевної молитви, що Бог благословив їх тілесним здоров'ям бути на недільному Богослужінні, почали розходитися до своїх домів.

Миттю підійшов до проповідника один до-

сить заможний господар, середнього віку, та сказав:

— Пане пасторе, я прошу вас до мене в гостину! Не погордіть моєю хатою.

**

Клим — це добра, мила та працьовита людина. Родина його була невелика: чоловік, дружина, двоє дорослих дітей та старенький батько, теж ще досить рухливий і працьовитий.

Коли вже проповідник був у хаті, то Клим почав запрошувати його до стола, кажучи:

— Чим хата багата, тим і рада. Прошу живитися цим скромним обідом, що є на столі.

Було вже саме при кінці жнив. На столі знаходилася розкішна селянська їжа. На десерт у півмисці рясніли свіжі соковиті, як мед, грушки, яблука та сливки.

Після обіду проповідник зложив у молитві подяку Богові за так велике та щедре добро, що ним милосердний Творець щороку наділяє землю й людство таким чином має все необхідне для життя.

**

Після обіду між батьком і сином зчинилася невеличка, але різка розмова.

— Пане Пасторе! — сказав Клим. — На моїй душі вже кілька днів лежить важкий камінь. Сьогодні, як ви проповідували, моя душа чогось бунтувалася. Я не знов, що мені робити? Я не мав причини та сміловости вийти з Богослуження. Сидіти спокійно в мене бракувало терпіння. Виною моого невдоволення, — чи не мій таки рідний батько.

— Слава Богові, — сказав проповідник — що не моя особа.

— Нехай Бог милує, — сказав Клим — щоб я щось лихого міг думати проти вас! Однак нині ваша проповідь просто мене вбила. І тому я рішив запросити вас до нашої хати, щоб ви допомогли заспокоїтися моїй душі.

Позавчора мій батько закликав двох свідків' і половину свого поля, яке лишив на своє доживання, віддав дочці, цебто моїй сестрі Орисі. Це мене трохи заболіло й я сказав батькові, щоб він ішов і доживав свого віку при дочці.

Батько перервав синові слова та сказав:

— Сину, я ж тобі віддав усю господарку, цілу забудову, сад і дев'ять моргів поля, а дочці, як виходила заміж, всього три морги. Тому тепер рішив при свідках, бо хто знає, як ще довго буду плентати своїми ногами по оцій Божій землі, ще півтора морга дати Орисі, й то аж по моїй смерті. Ти будеш мати поверх десяти моргів поля й чого ж ти ще хочеш? Хіба тебе опанував той гріх, про який сьогодні була наука, — заздрість.

— Ні, тату! — сказав син. — Щоб я мав заздрість, то ні! Але чого ви, як віруючий, кликали людей за свідків? Хіба ви мені не вірите?

— Я вірю тобі, сину! Але це зробив, бо цього вимагає правний порядок. А тепер через своє обурення ти сам виявив свою хиткість у вірі. Тепер я не певний, чи після моєї голови за оцей кусник Божої землі ви не пішли б по пораду до адвокатів, як вам поділитися. Сину, ти мусиш призватися, що до твоєї душі закралася заздрість, і тому Сам Господь надхнув пропо-

відника говорити про заздрість, щоб тебе врятувати від цього гріха.

**

В хаті наступила мовчанка. Тільки докучливі мухи літали з одного вікна на друге й бдзень-котіли. Проповідник, вислухавши це все, сказав:

— Я не хочу бути пророком, але може незабаром прийти такий час, що скажуть вам: “Це все не ваше, а державне!” І зараз проповідник відкрив Послання апостола Якова та прочитав такі слова:

“Звідки війни та свари між вами? Чи не звідси, — від ваших розкошів, що вони в ваших членах воюють? Бажаєте ви, — та й не маєте, убиваєте й заздрите, — та досягнути не можете, сваритися та воюєте, — та не маєте, бо не просите, просите, — та не одержуєте, бо просите зло, щоб вжити на розкоші свої” (Як. 4:3).

Після цих слів Клим приступив до батька, схилився на коліна та просив прощення. Батько підвів сина й поцілував його з такою любов'ю, як колись носив його маленьким хлопчиком на своїх батьківських руках, та сказав:

— Сину, якщо будеш вірний Господеві, то набудеш ще стільки майна, що його тепер маєш. Нехай Господь благословить тебе!

СУМНЕ ЛІТО

Було літо, сумне літо. Сонечко з високого неба не світило й не голубило, як то буває завжди, бо чорно-туманні хмари, як темна ніч, покрили нашу убогу землю й не допускали ясних і теплих променів, щоб гріли й голубили квітчасто-зелене літо. А перешкодою, що опидалася цій теплоті та красі, була жорстока й невмоляма друга світова війна.

У північній частині однієї високої Карпатської гори, що була покрита вічно-зеленими ялинцями, виднілося невеличке лемківське господарство, що рясніло з тількищо новопобудованою хатою.

Петро, молодий енергійний і працьовитий господар, який при власних силах й можливостях якраз перед самою війною за чотири роки побудував невеличку хатину зі стайнєю та стодолою, придержуючись традиційного лемківського будовляного порядку. Він спромігся теж на те, щоб цілого будинка покрити гарною цинковою бляхою. У погідні дні, коли сяяло сонце, то Петрова хата своїм срібним відблиском освітлювала майже цілу долину, яка тягнулася своїм глибоким коритом поміж високо-лісисті Карпатські гори.

1943 рік був важким і дошкульним. Майже ціла Лемківщина через слотні й неурожайні роки та ще в наслідок непрошеної війни була вичерпана з усіх живностевих запасів. Голод тиснувся до кожної бідної й убогої хати-

ни. Якимова сім'я складалася з п'яти осіб: Якима, його дружини, двоє діток у початково-шкільному віці та старенької жінки, Петрової матері.

Зима якось із сякою-такою бідою проминула. Настала весна, яка була найгірше дошкульною. Вона найбільше далася відчути бідним людям. Однак Петро не був із таких, що сиділи та спокійно дивилися разом із родиною голодній смерті в очі. Він знов, як собі зарадити в тяжкій безвихідній недолі. Він через зиму ходив по близькій околиці, дещо продавав, дещо вимінював і таким способом придбав трохи їжі й зерна до весняного засіву. Крім близьких околиць, не раз і не двічі він їздив головно поїздом ген на Мазурщину до Тарнова або аж у східні сторони Галичини на Тернопільщину та звідтіля, бувало, з великою нуждою привозив трохи збіжжя й підтримував як міг свою родину, рятуючи її від голодної смерті. Його мандрівка не була така приємна. Часто, бідолаха, мусів їхати просто на ступнях вагону або цілий час стояв на буферах між вагонами, а до цього треба було понюхати буків від залізничного поліцая т. зв. "банвахмана" за те, що не їхав у вагоні. Знову їхати в вагоні стало цілком неможливо, бо треба було чекати годинами та днями й мерзнути на одній або другій станції. Хоч і зима була сурова, то, проте кожен поїзд був переповнений так, що й голці не було місця, щоб упасти. Тому довкола поїзду на буферах було людей, наче б тих бджіл довкола вулика.

**

Минула лютя зима. Настала весна. Здавалося, що весна принесе, як завжди, радість і надію на краще завтра, та що в убогій сім'ї засяє сонечко й життя буде можливе. Але так не сталося, як людина собі часто мріє. Бідний Петро через свої надмірні подорожі ослаб на здорові, вичерпався зі сил. Бідняга, навіть не спостеріг, коли набув тяжкої недуги тифу. Той непрошений і суворий гість, як завітав до убогої лемківської сім'ї, то примостиився не абияк, а просто, немовбіто у своїй власній хаті, й почав забавлятися людським життям.

Саме тоді, коли почала пробуджуватися весна, коли вся природа почала воскресати до нового життя, якраз у цю саму пору немилосердна смерть перервала життя Петрові й його дружині. Життя родини, яка тільки почала розвиватися, як та весна, йдучи до веселого літа, а тут несподівана переміна, переміна жахлива й непередбачена.

Хатина, що тільки блищає й сяяла срібним відблиском між чудовими Карпатськими горами, миттю покрилася, як чорна темінь, жалобою. Стало сумно, сумно довкола, повіяло тугу й болем. Заплакали й засумували віковічні зелені ялиці. Засумували, бо знали, що більше не завітає в їхні розкішно-зелені тіні любимець і приятель гірської природи.

Довкола хати, де тільки що вітала радість та спокій, завив тужливим голосом весняний ще напівстудений вітер, співаючи останню прощальну пісню...

У середині хатини загосподарили слізози та розпач... Бідна бабуся полишилися з двома безрадними дітьми-сиротами... Хто ж їм тепер поможе? Хто ж їх потішить? Хто їм прине-

се кусень хліба? Хто їм послужить дорадчою допомогою? В дійсності бідні сироти... Хто заступить і впімнеться за них? Хто подумає, що там між горами є якісь убогі діти та бабуня? Кому вони врешті-решт будуть потрібні...

Однак був Хтось, що знов, турбувався й думав, як заопікуватися сиротами й допомогти їм... Тим, Який про них пам'ятив, був ніхто інший, як Сам Господь. Він має таких людей, яким доручає заопікуватися нещасливими. Вони не бояться ні хвороби, ні смерти, ні пекла, ані самого лютого ворога людських душ-сатани. Чого ж би тоді їм боятися тифу?

Хто ж то вони? То ті, до яких Петро виявляв свою симпатію, до яких був прихильним, бо вони мали між собою Христову любов, а також любили ближнього, як і себе. Люди загально з погордою відносилися до них, прозиваючи їх "відступниками", "єретиками" й тому подібне. Однак ті люди міцно трималися Слов Святого й непохитно вірили в силу Божого провидіння. Вони вірили, що коли б їм прийшлося йти через воду, то вони не загинуть у морській глибині; через вогонь, — не попечуться; коли б прийшлося іти через долину тіні смертної, то й тоді не загинуть, бо Господь милосердний буде їх проводити й захищати. То були люди, яких селяни прозивали "штундо-баптистами". Влесне, ті баптисти заопікувалися тими, яких усі забули й полишили на призволяще.

**
*

Минула весна. Настало чудово-гарне літо. Довкола убогої лемківської господарки віяло теплим і міллим літнім вітром... Природа, як

завжди, не знає жодних недомагань, не знає ніяких поразок. Вона все животворча й усе пориває до життя. Довкола зеленіли чудові листяні дерева й небосяжно-зелені ялиці, а між тими деревами різні пташки співали чудову невгомонно-похвальну милу пісню доброму й милоседному Творцеві-Богові.

На узбіччю Якимової хати пливла глибокою долиною невеличка річка. Вода текла швидким гірським біgom й порушувала малі камінчики, які, вдараючи один об одного, мов би щось розмовляли між собою, щось таємне й невимовне... Сонечко згори світило та приглядалося чудовій і неописаній красі лемківсько-карпатської природи.

Був тихий і мілій день, — свята неділя. Бабуня разом із своїми двома унуками вийшла, щоб розігнати сердечну тугу й біль. Сіли всі троє на узбіччю берега біля річки.

— Бабусю! — відозвався малий Олесь. — Чи ці камінчики, що підстрибулють, як горобчики, говорять щось між собою? Чи вони часом не говорять щось про нашу мамуню й тата? Я думаю, що вони знають, чого то та недобра й худа з косою смерть забрала нашу маму й **нашого** тата... Чи вони не розповіли б нам, де тепер є наші родичі? — Скажи нам, люба бабуню!

Бабуня важко зідхнула, заскочена таким болючим і раптовим питанням бідних сиріток, і заплакала гірко.

— Бабуню, чого ви плачете? — запитала Зіна.

Після короткої мовчанки бабуня піднесла свої очі ген у блакитне небо, звідки сяяло й голубило всіх тепле літнє сонце, та сказала:

— Знайте, мої милі дітоньки, там високо, ви-

соко, де сяє оце ласкаве й тепле сонечко, там є Ісус Христос. Той Ісус, Якого любив ваш батько й мати. Ви пам'ятаєте, як одного разу він вам оповідав, що той, хто любить Ісуса, буде з Ним вічно на небі перебувати.

Миттю діти замокли й задумались. Піднесли свої голівки ген у високе небо й засумовані оченятка довго, довго дивились ген високо, не відриваючи ніде свого зору... Вони уважно дивились щораз вище й вище, — дивились із надією, що зобачать своїх найдорожчих батьків, які полишили їх у їхньому тількищо розквітлому, як ті весняні квіточки, дитячому житті, — осиротілими.

Сонечко сяяло та гріло, гріло своїми теплими проміннями й сушило, як росу, кристальні дрібнесенські слези, що котилися по дитячих сирітських рожевих обличчях. Воно не усміхалось до них, як завжди, й не могло усміхатись, бо плакали й тужили бідні діти. Воно не усміхалося, бо була війна, — війна, що вже продовжувалася четвертий рік і завдавала людям великі терпіння, приносячи невинним бідним селянам страшні жахіття. І разом із цією жахливою війною йшла безмилосердна смерть, косила людське життя на фронті й запіллю, і мов би мітлою, замітала всюди передчасно людське життя огнем, мечем, голодом і різними епідеміями.

Дня 2-го грудня 1944.

НЕВІДРОДЖЕНИЙ ВІДРОДЖЕНЕЦЬ

Ось, ось за кілька тижднів, мов мить одна, наближалися Різдвяні Свята. Грудневий морозний вітер віяв поміж львівські кам'яниці й засипав вулиці та хідники, мов мрякою, сірим дрібнесеньким снігом. Вулиці міста були трохи опорожнені, бо мало хто мав приємність виходити з хати під час такої холоднечі. В таку негоду годі було, як то кажуть люди, ї пса вигнати надвір.

Саме в будинку "Відродження" велися гарячі наради й дискусії, як виголошувати промови, доповіді й як відчитувати реферати, щоб відхилити людей якимсь способом від цілковитого уживання алькогольових напитків і нікотину-тютюну. Коли б не вдалося зробити їх повними абстинентами, то хоч би відзвичайти людей від простацьких святочних звичок, щоб християнські свята були таки без випивки. На цьому наради закінчилися.

**

На другий день, хоч було морозно й холодно, але зате спокійно й соняшно. Справді, був гарний зимовий день. Наперегін шелестіли мітли й вчорашній сніг миттю зникав із хідників. Хідники міста стали знову чистими й по них скоро проходили люди, тільки скрипіло за їхнім взуттям.

Пан Цигарчук, діловий референт абстинен-

ції, вже з самого ранку приготовлявся до місійної подорожі в околиці Тернопільщини. Він прийшов на залізничний двірець. Купив білета. Опісля всів до теплого вагону й, як то кажуть добрі люди, щоб скупчити якісь головні думки, то не перешкаджає закурити цигарку. При цьому він у вагоні, всюди чужі люди... Хто про нього буде думати, що він відродженець. Після кількох хвилин поїзд чмохнув кілька разів і потеленькав собі поміж села й поля, що вже були покриті білим снігом, мов би нескінченою й розпростертую плахтою.

“Гм, справа досить складна!” — з такими думками бився відродженець. “Іду, щоб людей робити абстинентами, а тут ніяк і сам не відв'яжуся від того куріння... Причепився до нього, як реп'ях до кожуха. Не мали люди що видумати, та таку просту дурницю-куріння! Ось тобі, візьме чоловік трохи сміття, бо що ж це, як не сміття... Завине в папірець або візьме готову цигарку, яку фабриканти виробляють для своєї наживи, чиркне сірника, запалить, а опісля тягне, як мала дитина-немовля тягне молочну соску. Дитина хоч нап'ється молока, а то жодної користі, хіба та, що час-від-часу спльовуєш і занечищаєш часто повітря в заборонених місцях. Направду, що це смішне, та й ще як смішне...”

З такими думками про відчитування рефератів і виголошування промов, як також про організацію нових гуртків “Відродження” пан Цигарчук майже не спостеріг, як поїзд прибув на призначене місце.

Він вийшов із вагону. Назовні було холодно. Трохи потрясло ним, але в цю мить він зустрів фурмана, що виїхав по нього. Пан Цигарчук і

забув тепер про холод. Всів він на воза, вдягнувшись у вигідну й теплу селянську бурку. Відтак із задоволенням і мрією про успіхи в своїй діловій праці, він поїхав до села, де вже існував гурток "Відродження".

**
*

Увечорі в залі читальні "Просвіти" Народного Дому зібралося чимало людей, щоб послухати цікавої й актуальної теми про успіхи й користі, які приносить і дає сама абстиненція.

"Шановні слухачі! — розпочав відродженець свою промову. — "Відомо вам, що між нашим народом зістало зорганізоване так зване "Товариство Відродження". Нашим головним завданням є поширити між нашим народом, як у містах, так і по селах, високоідейні чесноти абстиненції. Це має означувати, щоб людина заперестала вживати алькоголю й нікотину, цебто не пила горілки й не курила тютюну, бо це великі руйнники нашого людського життя, це самовільний грабунок нашого добра, нашого здоров'я та багатства. Це даремні витрати наших сил. Вживання цих шкідливих і смертоносних засобів — це шлях до зубожіння й нужди, шлях до харлацтва, до різних зайвих випадків, то шлях до нездорового розвою людського організму. Алькоголь і нікотин шкодить нашим дітям, нашій молоді, шкодить і старим віком! Це просто шлях до загину цілої нації. Чи ви бачили колинебудь, щоб худобина чи якась пташка пила цю отрую або навіть і нюхала дим із нікотину? Ні! Подумайте, скільки то грошей видається на оці шкідники нашого й так зі всіх сторін покривденого народу! Ось

статистично-медичний обрахунок подає, що украйнці в межах польської держави пропивають, цебто видають на алькоголь кожного року середньо 45,000,000 злотих. Коли б хоч половину тих грошей, так виданих на нищення здоров'я, зужити на будову власних шпиталів і санаторій, то ми у справах народного здоров'я не стояли б у хвості інших народів.

“Подумайте, наші повітові міста без каналізацій і відповідних водопроводів. Села наші з болотнистими дорогами. Більшість селянських будинків ще й досі під солом'яними стріхами. Коли тільки десь припадково повстане пожар, то часто буває так, що спопеліє дощенту ціле село. Рільниче знаряддя просто в жалюгіднім стані. А добре необроблена рілля не дає рільникові належного урожаю”.

Люди тільки покивували головами й потакували, що це жива й незаперечна правда.

І далі бесідник змалював різні картини, як то виглядає господарство й хата господоря-п'яниці, кажучи:

“Ви знаєте, які то безпорядки там, де чоловік і жінка діляться чаркою! Отже, такі люди ніколи як слід не одіті, а їхні діти, пожалься Боже, виглядають нужденно, часто без взуття й без належної одяжі. Буває, що й до школи немає як післати, бо навіть на звичайного букваря та зшитка бракує їм грошей, нема за що купити . . . ”

І в тій так палко-ентузіастичній промові він просто, як то кажуть, вийшов із себе й забув про те, що він знаходиться на зібранні відродженців. Саме, коли було найбільше напруження слухачів, він непомітно шугнув рукою до кишени, витягнув цигарку “Спорта” й черкнув сір-

ника й пах, пах... Відтак далі почав продовжувати свою промову ще з більше піднесеним тоном, бо так буває на різних зборах чи сходинах.

Присутні на зборах просто зніяковіли. Що сталося з їхнім прелегентом? Дехто усміхався, дехто почав штовхати другого, показуючи на промовця... Проте ця нетерплячка зібраних була дуже коротка. Миттю один із слухачів набрав відваги та сказав:

— Пане, що це ви? Нам говорите про відродження, про абстиненцію, малюєте образи нашого нещастя, нашої недолі, з тим наміром, щоб ми покинули пити й курити, а ви самі закурили цигарку й задимали нашу просвітянську залю. Хіба не бачите, що он написано: “Просьться не курити!”

На промовця-відродженця, мов би хтось хлюпнув повну кінву холодної води. Миттю язик у нього, мов би задубів. Він сам не зінав, що на це все має казати? Опинився в тарапатах, та ще й у яких! Опритомнівши трохи, він зrozумів свою фатальну хибу та звернувся з проханням до зібраних, щоб йому пробачили його нетакт, кажучи:

— Пробачте, шановні громадяни-слухачі! Ось бачите самі, яка це сліпа й банальна звичка. До вас говорю про відродження, а сам оці-єю немудрою цигаркою заперечую моїм власним словам.

На залі счинилися різні балачки та сміх.

Щоб припинити сміх і балачки, які такі раптом виникли з такої несподіванки, то один із присутніх попросив про голос і сказав:

— Пане прелегенте! Позвольте вам щось сказати. Отож, то й є, ви приїхали до нас, щоб

нас усвідомити й навчити дечого про відродження, а самі ви, як видко, невідроджені. Правди нема де діти. Правда все лишається правою. Хоч наш панотець позаминулі неділі в церкві під час проповіді кричав аж хрипка вчепилася його й так багато говорив про тих "штундо-баптистів", що в сусідньому селі завели нову віру, — то все ж таки треба їм признати святу правду, цебто, що вони правдиві відродженці. Старий дідуся Кузьма, якийеже з моїм полем, як я довго його знаю, був налого-вий курець. З люлькою він ніколи не розставався. Все носив її в зубах. А відколи він приїхався до Баптистської Церква, то десь у нього взялася сила й він став справжнім abstinentом. Недавно Кузьма ось так говорив мені: "Я вже не одного цибуха перегладав, цебто перегріз, але коли я став баптистом, то я перестав курити. У той мент, коли до мене заговорила Божа правда, Сам Господь, я взяв мою з оголоданим цибухом люльку, відтак повнісінький капшуць тютюну, і навіть ту коробочку сірників, що саме були приготовлені до того комплєту, жбурнув це все до печі... Відтоді це курення цілком відійшло від мене. І коли тепер хто біля мене закурить цигарку чи люльку, то мене аж на рвоти збирає..."

Так, Кузьма тепер направду виглядає новим і відродженим чоловіком.

Ці слова про дідуся Кузьму сильно вплинули на зібраних, бо вони почали думати, що не сама людина може відродитися, не своєю власною силою, але тут необхідна вища сила, сила Божа.

На цьому зібрання відродженців закінчилося, а сам референт abstinenції ще таки того

самого вечора, навіть не питав нікого за півдоною, щоб селяни відвезли його до залізничої станції, стиснув міцно під пахву свою течку зі своїми рефератами, бо було досить холодно, й подався до поїзду. Пішов, як то люди кажуть, як змитий.

Їдучи назад до міста, бідняга не міг собі уявити й вияснити, як це могло статися? А сором, мов той дощевий сніг, що вітром пхається та плеще людину по обличчі... У голові куйовдилось, як вийти з того положення? Була надія на можливу посаду, а тут погана цигарка, що варта одного спльову, все тобі перекреслила.

І знову він у тепловому вагоні. Поїзд біжить стрілою по холодних, як лід, шинах, що на них легесенько погойдувалися колеса особових вагонів то в одну сторону, то в други, й тільки ритмічно стукотіли об сполучені шини і раз-ураз, мов би говорили й потакували: "так-такі", "так-такі" то невідроджені відродженці...

ЗЕМЛЯ ПРАВДУ КАЖЕ

Раз саме в порозі літа
Сонце мило стало гріти,
Усміхнулись рясні квіти
Світ цей, справді, раєм був!
Дід Охрим пустивсь в дорогу,
Хоч старий, знайшов спромогу,
Вся ж природа славить Бога!
Хто ж би діда стримав, скув?

Їдучи скрізь, чудові села,
Вітровий млин сливе меле.
Дітвора яка ж весела,
Мов стрибунчики малі!
Бавляться, біжать в заводи,
І дівчатка в хороводах,
Як чудовий світ-природа!
Лиш незрячі ще в імлі.

В діда серце б'ється, скаче,
З радости мало не плаче,
Пригадавшись дні юначі,
Дні щасливого життя . . .
Він хотів би жити й жити,
І людей любить й мирити,
Так, щоб двері відчинити
В Царство вічного буття.

Йшов крізь села, любо й мило!
Й ось тобі: — Макар й Кирило
Кілька літ уже сварились,

І чого в них не було...
Як взялись за землю дерти,
І які ж вони уперті,
Часто бились аж до смерти,
Гамір й крик на все село...

**
*

За селом мале узгір'я,
Там щось люди ходять й мірять...
Підійшов дід і не вірить,
Чує лайку, гамір й шум...
— Слава Богу! Добрі люди,
Видко, вас діло марудне,
І хто зна, що з цього буде?
Щоб часом не стався глум?

— Діду, тут іде розправа,
Присяжних ціліська лава!
Адвокат Кирилів, — “Браво!
Не програєш, він ворав...”
Інші — “Шкода у Макара...”
А Кирило, як примара,
Люди всі за ним, як хмара, —
Дав горілки — кажуть: “Брав!”

Дід став й дивиться й не знати,
Що на всеніке те казати?
І кого обороняти?..
Як вся справа — темний кут.
— Діду, — тут вже три комісій,
А сусіди, як навісні...
Мов заприсяглися з бісом,
І все лають і кленуть.

Ось суддя в суддевій ноші,
Адвокати — видригиrosi.

Тут інженер-мапоноша
Ходить, мірить сяк і так.
Хтось — “Макаре, не журися!”
Хтось — “Кириле, не мирися!”
Суддя просить: “Погодіться!”
Не погодяться ніяк.

На це всенікє адвокати:
— “Га, ходім уже до ахти,
Тут нам справи не діп’яти,
Люди заглушили слух”.
А Кирило вмить Макара,
Малощо не вийшла пара . . .
Що за лихо, що за кара?
Утікли б душа і дух . . .

Тільки війт і кілька радних
Кинулись, щоб розігнати,
Бо були би тарапати,
Може й згинули би враз . . .
Дід нераз вже в тім’я битий,
Бачив суд несамовитий:
— Гей, я зможу погодити!
Миттю втихи всі нараз.

— Слухайте, панове радні,
І ви, чесная громадо,
Й ви, суперники! Я радо,
Я помогу вам уміть.
Не гордуйте, що дід сивий,
Лізе в справу настирливо,
Будьте трохи терпеливі,
Хай злоба в вас не горить!

І навіщо ж стільки спорів,
Й доводити всіх до змори,

Всіх селян й панів докторів,
І сваритись за чуже?
За межу нічию всяк же...
Хай вона сама розкаже,
До кого із вас належить:
— То ж до діла, діду, вже!

— Будьте трохи терпеливі!
Ця межа розкаже сливе,
Хто щасливий й не щасливий?
І навколішки припав.
Став молитись: “Земле-мати,
Ти нас кормиш — супостати
Всіх щедрот і благодаті,
Мало хто з людей пізнав?

І коли дід помолився,
До землі він нахилився:
“Земле! — Так... Не помилівся,
Істина у тебе є!”
Вміть суддя і адвокати,
Стали пильно приглядатись,
Сливе уха наставляти —
— “Скорше, діду!” — Дід своє.

— “Добрі люди! — Дід підвівся.
“Правду каже, не змилився”.
Знову вдруге нахилився,
Знов щось шепнув до межі!
Тут Макар, відтак Кирило
З терпеливістю дивились.
— Скорше, діду! — Боже милій!
Щораз ближчі, як чужі.

Дід промовив: “Бог у Трійці!”
Й похилився до землиці, —

Люди вчули: "Всі в тім віці" —
Правду кажеж: "Так, так, так!"
Вмить суддя: "І що ж там, діду?
Та ж пора іти обідати!
До кого ж межа ця піде?
Який результат і знак?"

Так, землиця мати вічна,
Каже: — люди пересічні,
Все сваряться тут рік-річно,
Так говорить про них двох:
Правда мов би із Офреї*),
Що все з неї і до неї,
Що й вони від долі тей
Не втічуть, — гукне обох.

Ой, суперники наїvnі,
Що скакали, мов би піvnі,
Підете в її обійми . . .
І не буде вороття.
То ж миріться вмить по змозі,
Бо там тільки дві дорозі:
Одна — вічне щастя в Бозі,
Друга — вічних мук буття.

**

Вмить Макар, відтак Кирило,
Мов би їх докупи зшило . . .
Цілувались і мирились:
О, прости, прости, — пробач!
І суддя радів досхочу,
Й він хустинкою тер очі,

*) З Орфеевої пісні. Орфей — старий грецький співак.

Як почув слова пророчі...
І дехто з людей у плач...

Адвокати, як звичайно,
Чухали карки негайно,
Бо то мир був надзвичайний,
Правда не на користь їм.
Проте дід радів, що штуку
Втяв таку і дав науку:
Батьку, синові й внуку,
Щоб жилось щасливо всім!

•

“РАУС!” *)

Похмурний і холодний ранок.

Вітер зимовий при кінці місяця грудня віяв і наче б голками прошивав прохожих людей.

Остання неділя перед Свят-Вечором.

Десь около 11-ої години рано люди юрбою товпилися з однієї та з другої сторони біля таборових воріт. По однім боці стояли люди з перепустками в руках, бажаючи вийти з табору, й піти до міста,— а з другого були знову люди з перепустками, які хотіли ввійти до табору й відвідати своїх знайомих.

Таборові поліціянти т. зв. “вахмани” стояли в воротах і пропускали одних і других. Коли їм надоїло переглядати перепустки, й коли їхні пальці дещо покостеніли, тоді вони одним і другим суворо відповідали: “Раус!” Крім перепусток, “вахмани” уважно слідили за тими, що входили до табору. Вони вже добре знали й були биті в тім’я, що ті, які входять до табору, не йдуть голіруч, а мусять нести щось. І коли, бувало, знайшли щось у кого з поживи, то не тільки що відбирали те, але робили багато неприємностей або ще дечого більшого...

Було вже майже перед самим обідом, а вітер не переставав віяти разом із снігом, обтинковуючи набіло прохожих людей. “Вахманів”

*) “Raus” — це німецьке слово й означає “виходь, йди геть!”

огорнула ще більша лють, вони стали ще більше злоститися, думаючи: "Чого оці люди не сидять у своїх бараках та вештаються й не дають їм спокою . . . "

Якраз у цю хвилину наблизилося троє дітей, що рано вийшли з табору й пішли до поблизуких фармерів, щоб випросити хоч по кілька картоплинок на Свят-Вечір.

Був це хлопчик, невеличкий ростом, літ дванадцять не більше, одягнений у куртку, що хто знає, скільки їй уже було років, з якої довкола звисало подерте пошиття, яким грався грудневий вітер. На голові в нього була не краща шапка з клапонами, східної моди, з-під якої раз-ураз блимали темно-сірі оченята й посиніле лице, на яке щохвилини падали клаптики снігу й топилися. І черевики не були ліпші від його куртки, ніяк не відповідаючи до його росту. Подібно до хлопчини в його віці були приодягнені й дівчата, — одна блондинка, а друга русьва. Вони всі троє стояли разом перед ворітами й тулилися одне до одного, щоб захистити себе від холодного вітру. Вони стояли й тупали ногами, думаючи, якби то перейти через ці ворота, щоб їхні торбинки не дізнали ревізії. Однак це їм не вдалося.

Скоро тільки вони наблизилися до воріт, то зараз один із "вахманів" забрав бідних діточок і погнав їх до контрольних сінок.

Хоч було доволі холодно, лиця в бідних дітках миттю почервоніли, а відтак рясні слози покотилися по їхніх збіднілих і зголоднілих обличчях.

У їхніх торбинках не було нічого більше, як по кільканадцять картоплинок та по пару морков. Це все, що бідні діти випросили в німець-

ких господарів, щоб мати хоч щонебудь на Різдвяні Свята. Однак, не зважаючи на їхню добру волю, просьбу та плач, — “вахмани” випорожнили їхні торбинки, й діти почули від них жорстоке слово: “Раус!”

Вийшли вони гірко заплакані й посунули по снігу великими подертими черевиками, як грандзколами, до своїх бараків. Діти гірко плакали, бо знали, що їхній Свят-Вечір буде так убогий, що навіть не будуть мати й тих кількох скромних картоплинок, що мали заступити їм колишній так щедрий і багатий український Свят-Вечір.

Вітер східній не переставав віяти. Ніяк не хотів повернути в супротивну сторону, щоб занести вістку та й повідомити про гіркеньку недолю бідних діток на чужині . . .

Святкували вони Свят-Вечір бідно й голодно, замість веселих і урочистих колядок: “Нова радість стала!”, їм бреніло в їхніх дитячих уях сухе й жорстоке німецьке слово “Раус” . . .

1944

ПРОГУЛЬКА

Теплий липневий вітер шугляв поміж горами, купаючись у проміннях ясного сонця, та прохолоджував прогульників, які після важкої тижневої праці й усіх турбот, як хто міг, вибралися в гори, щоб надихатися свіжого повітря.

Сусіди Підгірні й Паскарські, які мешкали майже поруч себе, рішили разом поїхати на прогульку. Щоправда, родина Підгірних не дуже то любила мати спільне товариство з паном Паскарським, але ради його дружини постановили на цей раз зробити цю приємність.

Пан Паскарський мав власну каменицю та крамницю харчових товарів. Він сам був досить товариський, а дружина його дуже тиха й добобійна жінка. І через те власне їхні характери різко розходилися.

Був день-свято Петра й Павла, а до цього гарна соняшна погода, що одне з другим сприяло вирушити на прогульку.

Коли вони разом їхали в поїзді, Підгірний нав'язав розмову зі своїм сусідом з метою, щоб при нагоді дещо поговорити про чесноти, необхідні кожному християнинові.

Коли вони вже розговорилися, то пан Підгірний сказав до Паскарського:

— Пробачте мені, мій сусіде, що я вам скажу, можливо, трохи прикрі слова, але вони для вас під теперішній час можуть бути дуже корисні для вашого власного добра. Ви знаєте, що

ми живемо в часі воєнної хуртовини, де людина за якийбудь промах може заплатити власним життям. Ми повинні прийняти під сучасну пору дуже добру рецепту зі Святого Письма: "А як маємо поживу та одяг, то ми будемо задоволені з того". Якщо ми вийдемо поза рами цієї норми, то ми можемо опинитися в дуже прикрою положенні.

У вас, мій добрій сусіде, є три несприятливі звички. З ними вам треба необхідно розпрощатися, а інакше ви можете запропастити себе та свою дружину. Вам треба покинути п'янство, пусті балачки й сліпу наживу . . .

Однак слова доброго сусіда, які він говорив Паскарському, відбивалися, як горох від стіни. Він собі думав: "Ти говори, а я своє буду робити".

Поїзд, як стріла, прилетів на станцію, що була приодіта чудовою зеленню серед високих і пишних Карпатських гір.

Скоро тільки поїзд прибув на станцію і прогульніки встигли зійти з нього, Паскарський члененько перепросив панство Підгірних та свою дружину, кажучи, що він бажає на хвилиночку зайти до свого знайомого, пана Обійдисосну, в дуже важливій справі. Як тільки він успів відійти, так і слід за ним загинув.

Троє їх трохи постояли, почекали, але, не дочекавшись, вони пішли разом на одну гарну поляну поблизу, біля якої в долині дзюрчав невеликий потічок.

**
*

П. Підгірний, маючи з собою євангельського журнала, прочитав глибоко-змістовну ду-

ховну статтю, яка майже всіх їх трьох спонукала до поважного роздумування.

Пані Паскарська задумалась, глибоко зідхнула та сказала:

— Які ви щасливі, що ви збагатили себе такою великою вірою... Біля вас є завжди духовна насолода, я просто відпочиваю своєю душою. Мені здається, що я знаходжуся не між людьми, але між двома анголами. А я? Яка я нещаслива... Увійдіть у моє положення та скажіть, що я маю робити з оцим моїм пияцюгою? Здається не п'є, але п'є... Я ніколи не маю спокою. В хаті він усе якийсь неспокійний, нервовий. Поїде десь, то все за ним виросте якась верба... А тих верб я вже маю немало. І не знати, чим наша доля може закінчитися...

— Не турбуйтеся, пані, наша сусідко! Правда, людина з собою нічого не може зробити, але Господня допомога завжди є готова щоб піти назустріч тим, які очікують Бога й Його помочі.

При цих словах пан Підгірний витяг із кишені малого формату Нового Заповіта і прочитав такі слова:

“Прийдіть до Мене всі, працею зморені та перетяжені, а Я дам вам спочинок” (Мат. 11:28).

**

Години так і бігли... Сонце вже почало звертати з полудня. До станції, де затримався поїзд, почали припливати, як та вода з гірських потоків до одного ставка, — прогульники.

Прибули панство Підгірні зі своєю сусідкою, турбуючись, що сталося з її чоловіком.

На доріжці, що вилася крутою стрічкою з гори, пані Паскарська зобачила свого мужа, який ішов із лісним Обійдисосною в напрямі станції.

Як тільки наблизився, очі в нього вже трохи світилися й ноги погиналися, він сказав:

— О, який я радий, що ми знову здибалися. Я думав, що ви вже від'їхали ...

— А ми думали, де ви?

— Та ... Я, ось здибався з паном лісним. Будьте знайомі.

Лісний привітався й почалася знову дальша балачка.

Дружина Паскарського була невдоволена й зберегла повну мовчанку.

— Ви щось, пані, невдоволені! — сказав лісний.

— Не треба великого психолога, щоб вгадати моє невдоволення.

— Яка ж причина?

— Нехай чоловік вам скаже ...

Паскарський був доволі в добром гуморі. Йому не треба було шукати за словами. Він сказав до дружини:

— Яка ж ти дивна! Говориш, що невдоволена! А я вдоволений. Бачиш, здибалися з паном лісним та й завели собі розмову то про це, то про те. А при цьому не без того щоденного, що я вложив до течки ... І забавилися.. А ти мені про гори та й гори... Чи я їх мало бачив? Проте зі своїм другом, паном Обійдисосною, я вже дуже давно бачився, вже зо три тижні. Пригадуєш собі, як я повернув пізно, а ти мені казала, що я нічого не привіз. Подумайте, чи я винен тому, що “банщуци” забрали від мене все, що я віз. А сьогодні,

як на те, здибалися й поговорили, а час так і минув. А дружина досі собі в горах. Гадаю, хай уже насолоджується цими горами, а повітря нехай не тільки п'є, але просто ковтає. І я пив...

— Пане, полишіть його! Ви з моїм мужем сьогодні й так нічого путнього не наговоритись. Я його силоміць із дому тягнула в гори, бо його в неділю чи в свято й так у хаті не втримаєш. І що ж, скажете? Приїхали ми його мужа зараз таки не стало. Зник, як камфора...

— Ось подумайте, пане лісний, муж замість разом із вами й паном Підгірним побути трохи в цих чудових горах... А він...

— Та я завжди є в лісі, — сказав лісний. — Я в лісі, мов би той вовк.

— Скажіть, будь ласка, — продовжувала пані Паскарська — що за користь їхати на прогулку, гаючи час, витрачаючи гроші, й ніде не бути й нічого не бачити?

— Ось тобі розбалакалась, — сказав чоловік. — Чи я вже в житті мало наїздився й чи мало дечого бачив? Де я вже не був! Куди я не їздив? І чого я вже не бачив? Подумайте, куди мене вже доля не носила. Де я вже не був! Я майже цілу Європу сходив та з'їздив. Був я в Угорщині, на Венгрії й на Мадярщині... Забула, як я їздив по бакун? Або мало я попоїздив по Прусії, Швабії, Саксонії, Німеччині, Германії! Скрізь мене лихо носило. Хіба на цьому кінець? А скільки разів я їздив до Богемії, до Моравії й накінець аж до Чехословаччини? Чи я мало бачив гір? Я бачив такі височезні гори, здається, коли б чоловік видрапався на самісінський шпиль, то до неба рукою досягнув би.

А вона мені дорікає, що я не хочу їздити в гори! Та ж я виріс поміж ними...

— То ви не мало наїздилися, — сказав Підгірний. — Ви звідали багато країн і бачили чимало світа.

— Отож, то й є... А дружина дорікає мені, що я нікуди не їжджу. Я вже до хріну наїздився.

— Чи ви не могли б сказати, пане Паскарський, як вам їздилося до тієї останньої країни, яку ви так виразно підкresлили?..

**

Миттю з-поміж гір гадюкою вився поїзд. Загудів, зашумів і раптом як вкопаний став на станції. Роєм рухнулися до вагонів прогульники. Після п'ятьох хвилин величезний паровіз несамовито чмихнув кілька разів, а розмахові кола закрутились, зашерепілись, ховзаючись по сталевих шинах, і раптом як не рване, як не запихкотить, тільки пошуміло за ним, полішаючи за собою велику чорну димову хмару, що покрила опорожнену станцію.

— Щасливої дороги, — гукнув пан Обійдисосна.

— До побачення! — відказував раз-у-раз пан Паскарський, вихиливши крізь вікно розкуйовдану голову та махаючи довго розпростертою хустинкою на прощення своєму нерозривному другові.

**

Проминуло зaledве кілька днів, як Паскарський хотів поповнити свою касу зайвими ви-

датками, а тому зарезикував на нелегальну торгівлю. Він купив двісті кілограмового годовання-кабана та й почав крадькома перепродувати м'ясо. Коли б не лихо, то був би за два дні все розпродав і мав би чим покрити розходи й не без того, мав би й гарний заробіток.

На наступний день перед полузднем заскочив один молодий підпанок і тихцем попросив:

— Не міг би я в вас купити з один кілограм вепровини?

Паскарський трохи скривився, бо не знав людини, але згодом погодився та продав. Подумав: “Я ж на це й купив, щоб продавати”. Він відважив одного кілограма, гарно завинув і подав незнайомому. Недобрий гість заплатив 12 злотих і пішов.

Пополудні, коли він уже мав замикати крамницю, миттю ввійшло двох німецьких поліціянтів та сказали:

— “Габен зі фляйш?” *)

Пан Паскарський завжди був балакливою людиною, але в ту хвилину, коли до нього заїшли поліціянти, йому наче б уста заціпило. Однак він спромігся на відвагу та сказав, що немає. Але це заперечення було йому тільки шкодою, бо поліціянти добре знали, що в нього є м'ясо.

Вони делікатно ввійшли за ляду та й перевили ревізію. І знайшли ще десь коло 10 кілограмів м'яса, якого крамничник не встиг продати.

Проминуло кілька днів. Справа Паскарського була дуже погана. Влада закрила крамницю,

*) Чи маєте м'ясо?

а його за нелегальну торгівлю забрали до Німеччини на примусову роботу.

Дружина робила різні заходи, щоб якось врятувати мужа, але це нічого не помогло. Він був змушений їхати, мусів їхати туди, куди його душа не бажала...

Ідучи до Німеччини, він пригадав собі слова перестороги свого доброго сусіда Підгірного: "Що п'янство, балакучість та погана наїза веде людину до згуби..."

ХАЙ ЗНАЄ СВІТ...

“Неначе сни тяжкі, гнетучі
Було все те, що того дня
Ми перебули: бурі-тучі
І вибухи чуття ревучі,
І кривда, і грізьба страшна”.

— Іван Франко.

Був тихий зимовий ранок. Вітер ані ворохнувся. Сніг спокійно падав біло-прозорими зірками з сірого обрію й покривав гуцульські села, що тяглися поміж узгір'ями. На горах знову стояли дрімливі ялици в неописаній тиші, угинуючись мов пізно-розвітлі осінні айстри під першим зимовим снігом.

Трохим рано-вранці вийшов із хати, щоб подивитися на світ Божий, і зараз взявся до праці. Попрочищував відповідні стежки, щоб можна було пройти до криниці й до обори, де знаходилися заледве одна корова й кількero овечок. При цьому й до дороги, якою проїхало вже кілька фурманок, що возили дерево з лісу на тартак, промостівши сяку-таку санну дорогу, що вилася різними закрутами поміж узгір'ями.

Після тієї ранньої праці він вернувся до хати, де вже дружина й діти приготовлялися до убогого під час війни селянського сніданку, очікуючи батька. Справді, що то був убогий, а навіть дуже бідний сніданок. Складався він із супу, в якім було кілька картоплин, покраїаних на дрібні кусники, та трошки докиненого домаш-

нього макарону, що був приготовлений із пшенично-ячмінної муки, яку молов іхній власний домашній млин-жорна. Трохимові якось пощастило в часі війни зберегти жорна й то припадково. Саме, коли він почув, що заноситься на війну, він задумав спорядити жорна, щоб у часі війни, коли буде дуже скрутно, дати собі раду. Якраз на три місяці перед війною він купив нового верхнього каменя, а старого просто заніс і положив біля рівчака, яким із гори бігла вода, щоб краще було переходити до огороду. Саме, коли німецька влада дала наказа, щоб по селях позабирати все жорнове каміння, той наказ не минув і Трохима. Одного несподіваного дня приїхало двох поліціянтів разом із другою фурманкою та й ходили хата від хати, забираючи верхнє жорнове каміння. Він трохи скривався. Але опісля подумав: “Нехай беруть! Збрали людям хліб і збіжжя, нехай беруть і каміння! Я ще собі якось дам раду...”

Поліцаї виконали свою роботу й були перевонані, що в селі ніхто не буде мати домашнього млина. Але, коли перейшов той час общуку, Трохим пішов, витягнув каменя з грязі, гарненько обмив у струмочку й коли треба було змолоти якийсь гарнець збіжжя, то він уночі тихенько робив це. Опісля, того колись викиненого каменя ховав, як міг, і беріг, як ока в голові. Бо що ж було бідному чоловікові робити? До млина на підставі дозволу він не мав що везти, а коли десь роздобув якусь чвертку зерна, то він із великою насолодою й завзвичтям за виграшку молов на жорнах.

Родина Трохима складалася з дружини та четверо дітей. Найстаршій доњці Стефці добігало вже до чотирнадцятки, а наймолодший

синок Івась кінчив вже п'ятий рік. Трохим разом із своєю родиною сидів при сніданку, ів свою частину та раз-у-раз споглядав на свою дружину й діток, а в серці щось тиснуло й розум просто перевертався... Чого така недоля? Вродився, прийшов на цей світ, виріс, одружився, ось дружина й діти, — а тут сама нужда?! Ні! Так не може бути! Або жити, або вмерти...

Діти щонайскоріше з'їли сніданок. Двоє середніх вже почали скоренько приготовляти свої торбинки, бо час іти до школи. Стефка приготовляла теплу воду, щоб помогти мамі скоренько помити посуд. Трохим ще з дружиною сидів при столі. Опісля він сказав:

— Я думаю ще раз вибратися в дорогу. Є ще в нас кілька центів, може щонебудь привезу. До Різдвяних Свят лишається заледве кілька днів, а в нас нічогісінко нема.

— Я думаю, — сказала дружина — краще, щоб ти не їхав. Хто знає, що може бути? Перед Святами усюди буде сильна контроля, а тут холодно й мороз... Може яке горе статися! Я піду до матері й деяких заможніших господарів, може дещо дістану, бодай на літній відробіток. З голоду не повмираємо, а коли помремо, то всі разом...

— Щоб я мав дивитися, як ми з голоду будемо вмирати, то мені краще господарем не бути.

— Роби, як думаєш, як ти розумієш...

**

Сонце піднеслося догори, озолотило білоніжні гори, що покривалися густими лісами, й завітало своєю небесною теплотою й до Тро-

химових вікон, що миттю очистились від нічного замороження. В хаті стало ясніше та пріємніше. Трохим приніс із комори свого наплечника, з яким вже кілька разів мандрував у подібну подорож. Пооглядав його, провірив кінці рогів, у яких містилися маленькі дерев'яні галочки, опісля оглянув петлі з міцного шнура, бо приходилося не раз і не двічі двигати не великий тягар. Був то звичайний наплечник, зроблений із півкірцевого мішка. Десь коло дванадцятої години він вибрався в дорогу, щоб своєчасно зйти до поїзду.

На двіріці невеликого повітового міста Н. було вже повнісінько подорожуючих подібних до нього людей. Але цього разу йому пощастило дістатися до теплого вагону та й зайняти місце біля самісінького вікна. Поїзд із гір на Тернопільську рівнину біг досить мляво й повільно. Трохим дивився крізь вікно, в якому миготіли рідні села, що були покриті білим снігом. Він дивився, а в той час його думки повели його на три роки назад. Саме, як то він працював на тартаці, де мав щоденну роботу, і заробляв, хоч уже не так багато, але міг прожити без того жебрячого їждання, побиваючи людські пороги, щоб випросити в когось, аби продав кілька гарніців якогось зерна. Переїхав він Станиславівщину, ось і Тернопільщина, а тут треба буде десь висісти й дещо купити.

Зайшов він до одного багатшого села і тут рухнувся від одного до другого господаря. Розповів про свою нужду й горе, а звичайно свій, як не заплаче, то бодай скривиться, відчуваючи горе свого поневоленого брата. Купив він 20 кілограмів пшениці та кілька кілограмів фасолі, а при цьому ще й 3 кілограми солонини. Рів-

ночасно добрі селяни покормили його як слід на дорогу та й ще вділили пів хлібини, щоб в дорозі не терпів голоду.

Вертаючи додому, Трохим тішився, що міг купити таку гарну білу пшеницю, яку просто сип до горнця й вари кутю на Свят-Вечір. Він щасливо дістався на станцію з набутими товарами. Правда, трохи перевтомлений, поки це все приніс на станцію й шнури не мало в'їлися в його рамена, але був радий, що все ж таки мав із чим вертати додому. Тільки питання, як це все перевезти, щоб нахабні поліцаї, ті ненажерці, не забрали десь у дорозі... І знову він всів у поїзд. Правда, вже тепер не прийшлося йому сидіти, але добре, що хоч у куточку на коридорі вагону міг примістити свого наплечника й стояти над ним, притисненим із всіх сторін подібними пасажирами, як він, які верталися до своїх домів. Щасливо переїхав він Станиславів, де були найбільші облави й ревізії, але якось йому пощастило скоренько пересісти з одного поїзду на другий і тепер думав, аби тільки додому...

Була вже ніч. Поїзд помалу пихкав, їduчи під гори. Не можна було бачити ні світла у вікнах, ні ялинок, що десь у заможніших людей мерехтіли, приbrane різними цяцьками, бо вікна всюди були щільно заслонені під час війни, щоб ворог не міг розпізнати теренів. І ось уже місто Н. і двірець. Хоч уже пізня ніч, але все ж таки можна буде щасливо дістатися до хати! З такими думками, хоч і сон морив, просто валив із ніг, Трохим, стоячи спав, і непомітно доїхав до призначеного місця.

Поїзд затримався. Здавалося, що все гаразд. Але тут зі всіх сторін поліція, кожен мусить пе-

реходити через двірець, а в середині — стисла контроля. Кожен наплечник, кожна валізка мусіла бути провірена. Якщо в когось знайшли якісь продукти, то все забирали. Хто мав якесь зерно, що було просто зсипане до наплечника, то й наплечника забирали. Трохим, як іхав у дорогу, завжди любив ще брати з собою якісь мішата, щоб усе, що набуде, було відокремлене. Коли він наблизувався за чергою до поліцая, то думав у своїй душі: “Буду просити, чей же помилує... Скажу, що в мене дружина й діти... Я бідний чоловік, в мене нічого нема. Я не іхав на спекуляцію, але щоб хоч щонебудь привезти на Різдво”.

Миттю поліціянт висипав усе на стіл, а Трохимові кинув у вічі наплечника. Він почав просити, щоб хоч частиночку звернули. Але на його проосьбу у відповідь другий поліцай, що стояв із палицею, — закляв і шморгнув Трохима по правому плечі так, що аж запекло, й жорстоко пхнув його між юрбу людей, які тиснулися до дверей, щоб якнайскоріше вийти з того пекла.

Трохим вийшов із порожнім наплечником. Надворі ще ніч. Щойно третя година. Холодно й морозно. В серці його збудився великий жаль і біль, просто розпач. Він заплакав, як плаче мала дитина. З очей капали раз-у-раз теплі сльози, яких він не встигав витирати наплечником, якого тримав у руках, і не знов, що з ним тепер зробити: чи нести, чи денебудь кинути. Розум у нього збунтувався й затъмарився. Він не міг собі уявити й вияснити, звідкіля та з якої причини прийшла така недоля, що він на своїй рідній прадідівській землі й тієї трошки мізерії збіжжя, що купих у добрих людей за тяжко

запрацьований гріш, і це йому чужі люди, займанці, забрали та ще й буком по плечах дістав, як якийсь найгірший злочинец... — Ні! Я цього не можу пережити й перенести!? У такому напруженні та з такими бунтівничо-хаотичними думками він пройшов передмістя, а там недалеко, тільки два кілометри, — його хата, дружина й діти...

Спинився він біля залізного хреста, що стояв на міцному кам'яному фундаменті. Трохим не знов, з якої причини й на чию пам'ятку був поставлений той хрест. Він подивився у сірій нічній темряві на свого випорожненого наплечника й почав роздумувати в своїм серці: "З чим же мені йти до своєї хати, до дружини й до дітей? В хаті нічогісінько нема... Як я зустрінуся, ледачий, що не спинився на передостанній станції й не пішов навпоперек додому? Я приїхав сюди та вліз у руки отим займанцям, ненажерам... Ні, я цього не можу перенести. Ось тут нехай буде мій кінець... Я не можу дивитися на мою голодну дружину й дітей! Хай знає ввесь світ, які я переношу з моїм народом злидні... Хай знає ввесь світ, що я гину, бо не можу витримати моїх мук, горя та терпіння!" Відтак перехрестився, підійшов до хреста, видрапався на гземс рівнини, де був вмурований залізний хрест, закинув євого наплечника на одне з перехресть, відтак шнури, що звисали долі, перекрутів, заложив на шию й повис на хресті...

Наблизувався ранок. Вітер морозний повівав і лизав холодне лицезріння покійного...

**

На сході зарожевіло. Зійшло сонце. Ранок був морозний і погідний. Люди вертали додо-

му з раннього Різдвяного Богослуження. Ішли собі два чоловіки, сусіди, що мешкали майже цілком за містом. Наблизились до залізного хреста й хотіли, бо це ж Різдво, побожно перехреститися. Раїтом одному з них, що поглянув скоріше на хреста, опустилась рука долі...

— Свят, свят, свят! А це що має бути? Дивіться, не мав де вішатись, то на хресті?

— Хіба чоловік у часі розпуки шукає вигідного й відповідного місця? Видко, що не з добробуту, а з нужди покінчив своє життя... Треба скоро повідомити поліцію, щоб нещасливець не висів на посміховисько.

Після кількох хвилин, бо до міської поліції не було далеко, миттю прибуло двох поліціянтів. Зняли нещасливого з хреста. Переглянули все, що він мав. Між документами знайшли карточку з останніми його словами:

“Нехай знає ввесь світ, що я гину, бо не можу витримати моїх мук...”

Відтак фурманкою відставили його до його дому.

Бідна жінка й діти, що до пізньої ночі виглядали на свого батька, не дочекалися. Потомлені сном лягли спати. Наблизився день. Повставали, як звичайно в Свято, й знову почали виглядати. Івась стояв біля вікна й дивився, чи тато не йде, та чи не угинається перевтомлений під своїм наплечником... Раїтом зібачив він, що на подвір'я іде фурманка з двома поліціянтами.

— Мамо, дивіться, щось до нас поліцаї йдуть!

Вона глянула крізь вікно.

— Що це має бути?

І серце в дружини почало тривожно битися...

Поліціянт увійшов до хати та сказав:

— Ваш чоловік Трохим М. цієї ночі десь коло четвертої години вранці покінчив із життям. Він повісився на хресті, що стоїть на краю передмістя.

Опісля поліцаї з фурманом внесли покійного до хати й положили на дерев'яній софі, що стояла біля вікна.

— Недоленько моя, що я буду бідна робити?.. — зідхала дружина.

Вона стояла й дивилася на холодне лице, а слози, мов зливний дощ, рясно котилися по її обличчю. І бідні діти, замість ялинки, що мала стояти в куточку й тішитися нею, бачили тепер перед собою лежачого тата, що навіки заплющив свої очі, бо гірка доля й знущання над невинною людиною принесла передчасну самоубітку смерть.

На другий день відбувся похорон. Був то сумний похорон. Священик, крім формальної похоронної літургії, не сказав ані слова про соціальні умови трагічної смерті Трохима. Нещасливого, як суспільного викидня, похоронили в самому розі цвінтая й над самим краєм. Тільки вітер, що віяв зі снігом, таємно все гомонів:

“Нехай знає ввесь світ, що людина згинула, бо не могла витримати тяжких мук... Нехай знає ввесь світ, що народи на землі ще далекі від братерства... Нехай знає ввесь світ, що людина людині є вовком... Хай знає ввесь світ, дивлячись на горе українського народу й байдуже покивуючи головою, та й каже: — Якщо український народ стоїть нарівні з іншими народами світу, то нехай він визволить себе!”

ЧАРОДІЙНИЙ ДЗБАНОК

Федя в селі М. прозивали Кудиркалом, і таким він полішився на ціле своє життя. Дійсно, він через свою багатомовність заслужив собі на таке ім'я. Щоправда, він був трохи й подібний на такого. Невеликий ростом, очі сірі, що бігали, як у малого котика. Бувало, як заведе з деким розмову або й сам нав'яжеться до де-кого, — то тоді вже годі, щоб не було якоїсь суперечки.

Була зима. День хоч був і морозяний, проте соняшний і погідний.

Жінка Ганна ще рано-вранці понесла щось дві літрі молока до міста, щоб хоч щонебудь вторгувати та дешо купити для хати. І якраз того дня доволі довго забарилася в місті.

Ось і пішла, як голодному по смерть... — говорив Федя.

Він стояв біля вікна й дивився крізь нього на поле, що було покрите біло-пушистим снігом, на якому блимали морозяні зірочки в каскаді сяєва зимового сонця.

Понесла це молоко, як на той світ... Вже й полуднє, а її як нема, так і нема. Хоч візьми цю коровину, одного хвоста продай, хай по оборі віє вітер... Яка користь із цього молока? Ні собі, ні людям... Вже скільки разів казав: "Не носи цього молока й не продавай!" П'ять кілометрів дороги, дарма ноги б'є та взуття нищить, а на друге й так не заробить... Перед війною, бувало, занесе дві або три літрі

молока та й купить двокілограмову паляницю з білесенької муки, — хліб, як сонце! Аж губи зліпалися, як чоловік їв... I дітям ще дещо купила. А тепер війна й лихо! Люди придумали якогось паска *), і все, що купують чи продають, все на пасок. I хто його знає, хто то придумав, і що воно є отої пасок? I тепер бідному чоловікові тяжко жити та й дихати годі.

Стояв він і дивився на шлях, звідки мала повернати його дружина, а думки все нові та нові так і самі пхалися до його голови... I він далі говорив, наче б до тих зірочок, що в соняшниковому промінні підстрибували на морозяному снігові.

Яка користь із того немудрого паска? Продасть дві літрі молока й то по ненормальній ціні аж за вісім злотих, а опісля нічого за них не може купити. Хто то коли щось таке бачив або чував, щоб на якогось паска або карточку або щось подібне купувати чи продавати? Це вже просто цей світ ковенька перевертается. Війни за війнами... To знову якісь революції... I чого то на цьому Божому світі немає? А може й то правда, що оті баптисти, які вичитують, як вони кажуть, у Святім Письмі, що має появитися якийсь антихрист... I що тоді не можна буде ні купити, ні продати без якоїсь печатки-карточки... Ale я в те не вірю, бо коли б то була правда, то напевно панотець у церкві щось під час проповіді натякнули б і сказали б щось про того антихриста... Ale вони проте нічогісінко не кажуть. Тільки майже щонеділі наказують, щоб на тацу не давали, як то бу-

*) "Пасок" — продаж і купно по спекуляційній ціні.

ло за панської Польщі, де люди кидали по одному, а хто багатший, то по два гроші. Тепер кажуть давати по п'ядесят або й по більше. Говорять: "Тепер, бачите, добрі люди, все на пасок, то й до церкви треба більше давати".

Після цього довшого монологу-саморозомви Федь тричі сплюнув, сів на стільчуку та став ножиком-колодачем стругати зубчики до грабель, щоб хоч сяк-так направити, бо вже не було чим загромадити соломинки на подвір'ї.

Миттю знадвору заскрипіли двері.

Мабуть уже йде! Чи ж не пора?

Ганна ввійшла до хати досить весела. Лице від холоду зарум'янілося й палахкотіло, мов кров. Поставила кошика зі дзбанком, відтак скинула верхню одежду й миттю почала поратися біля печі, щоб щось приготувти на обід.

Федь доволі невдоволений, покинув стругати зубчики, перешовся по хаті. Хотів щось сказати до дружини, але не знав звідки й за що причепитися.

— Га, пішла, як голодному по смерть. Ось уже пів до третьої, а вона починає поратися біля печі. Коли ж той обід буде? Слухай, Ганно! Як ти не перестанеш носити цього молока, та й час марно гаяти, й дарма ноги до міста бити, то будь певна, що я корову продам, а тоді баста-кінець...

Та чого ти нав'язуєшся, замість помогти скочіше приготувти обіда? Хіба я крила маю, щоб літати чи що? Я ж не сиділа в місті! Мусіла дещо полагодити та й ще, як бачиш, надворі лютъ і морозно... Та ба, ще й з молоком мала не мало клопоту... А ти сидиш у теплій хаті й че невдоволений!

— А що, забрали молоко? — Я й так думав.

— Та забрали, але зате й заплатили!

— Ось і бачиш, чи не так, як я думав. Вже вони тобі заплатили? Ти вже мені наторгуеш та назаробляш...

— Авжеж що наторгую й назаробляю! Ось і сьогодні, бач, таки вторгувала й заробила. За мое молоко маю аж сорок злотих і шістдесят сотиків. А ти ходиш по хаті, як жид у корчмі, коли немає пияків, і курдикаєш без жодної причини.

— Тільки не курдикай, бо як я тебе курдикну, то тобі відхочеться торішнього снігу! Мало маю людських докорів та глузувань, то ще й ти доповнюєш?

— Бо нав'язався, і сам не знаєш чого? Саме, як я намерзлася, накуцябилася й до цього принесла гроші, а ти ще невдоволений... Ось дивись, як не віриш!

І вона виложила на столі гроші. Федь зніяковів і сам не зінав, що йому на це все казати. Бачить, дружина весела та й ще гроші на столі. За дві літрі молока аж сорок злотих і шістдесят сотиків. Та ціла справа була для нього неясна й загадкова...

— Ти щось плетеш, як п'яна! — сказав він до дружини. — Сорок злотих і шістдесят сотиків за що? За дві літрі молока? З якої причини?

— Авжеж, що за дві літрі молока! Треба вміти торгувати. Бачиш, що на столі гроші, а не половина...

— Можливо, хтось згубив, а ти знайшла...

— Ага, якраз знайшла! Нема тепер таких, щоб губили. Дзбанок заробив!

Три ляльці, що були на польській двадцятці: старий дядько з вусами в розложистій шапці, жінка з двома дітками та третє обличчя з

кучерявим волоссям, наче б усміхалися до Федя й мастили успокоюючим бальзамом його тількищо розбурхане серце... Миттю він змінився та й іншим тоном заговорив до дружини:

— Як там дзбанок заробив? Ти щось таке говориш, що я тебе не розумію. Дзбанок заробив... Ніколи досі дзбанок не заробляв грошей, аж сьогодні...

Обід був готовий. Ганна поставила їжу на столі. Вони посідали, щоб обідати, а Ганна почала розказувати:

— Бачиш, як усміхаються двадцятки!

Федь ще більше повеселішав, бо був задоволений грішми і смачним обідом.

— Бач, як тільки я ввійшла до міста, йдучи Коломийською вулицею до своєї пані, що я їй по старому знайомстві ношу молоко, — а тут йде якийсь військовий німчисько й торочить мені щось: “Гамзіміль! Гамзіміль!” *) Але я покрутила головою, бо хто його там знає, що воно таке те “Гамзіміль”... А проте ноги в мене, наче б примерзли до снігу, ані рушитись із місця... Ось думаю собі: “Буде мені тепер міль...” Така сама, як та, що минулого року з’їла твого кожуха. Коли я вивісила на жертку перед хатою, як подивилася, то уявила собі, що то наша красуля з білими й чорними латками. І тепер не маеш в що одягнутися, щоб вийти між люди. І, на моє щастя, німчисько відчепився від мене. Він пішов у свою дорогу, а я в свою. Заледве пройшла кілька домів, а тут тобі, мов би з пекла, поліцай! Але миттю я подумала, це наш українець, це свій, кривди не зробить...

*) “Габен зі мильх?” — Чи маєте молоко?

— Що, несете молоко? Пасок... Знаю...

Та й гука на мене, щоб я йшла просто в двері, де знаходиться поліційний відділ.

— І що ж ти на це все?

— Що? Думала, не дай, Боже, і Іванова хата або контингент... Заберуть у Німеччину, тоді хоч плач...

— Ось і бачиш, тоді б не носила більше цього молока, не дерла б взуття, а що більше, не дерла б й мене по печінках своїми довгими поворотами з міста!

— Та не перебивай, бо не розкажу всього. Бачиш сорок злотих і шістдесят сотиків! Увійшла я за ним до мешкання й поліцай говорить:

— Ось вам 60 сотиків за молоко й наказую вам, щоб ви більше не носили до міста молока й не продавали по пасковій ціні!

Він узяв дзбанка й поставив з молоком. Я йому кажу:

— Пане, та хоч дзбанка віддайте!

А він каже:

— Наразі не маю в що перелляти молока. Ви йдіть, поорудуйте, що вам потрібно, а як будете вертати, то заберете собі свого дзбанка.

Вийшла я та й іду, думаючи, вже ти нав'яжешся на мене, що я розпорядковуюсь молоком... Але подумала, добре що щось гірше не сталося...

Як тільки я встигла дещо полагодити й піти до своєї пані та сказати, що сталося з моїм молоком, щоб вона не гнівалася на мене, що я їй не принесла молока. Відтак рішила вертати додому. Йдучи назад, я наблизилася до поліційного відділу, дивлюся, а мій дзбанок стойть під деревиною супроти дверей. Аж ахнула! Думала, забрав би був хтось дзбанка, тоді хоч до-

дому не вертайся... Ти, напевно, був би таки добре сварив мене! Та я щонайскоріше йду до мого дзбанка. Дивлюся, а в нім гроші: сорок злотих. Перераховую ще раз. Дивлюся й очам своїм не вірю... Мара, чи що? А може хоче з мене покепкувати або яке там лихо заподіяти... Але миттю виходить той самий поліцай та й каже:

— Беріть свого дзбанка та й ідіть додому! Ваш дзбанок сьогодні заробив сорок злотих! Ті гроші, що в дзбанкові, це ваші гроші.

— Ви, пане поліцянте, жартуєте, — кажу йому.

— Ні, я не жартую, ті гроші, що в дзбанкові, то ваші гроші!

— Батеньку мій, — кажу йому — щоб мій дзбанок гроші заробляв? Про таке щось я собі ніколи не уявляла й такого не чула...

— Ось а я думав, — відказав поліцай. — Я думав, що ви забудете двері, куди я забрав вашого дзбанка з молоком, тому я рішив поставити його під цією деревиною, щоб ви, як будете йти, то зобачите його й забирете собі. Бо так воно має бути й так буває в культурних людей, що хто дещо поставить, там воно й повинно стояти. Буде стояти хоч би цілий тиждень. Візьмемо свою річ той, хто її поставив. Отже, я поставив вашого дзбанка й він стояв, як святий намальований. Відтак я ввесь час пильнував, чи хтось не спокуситься, щоб його не забрати. І якраз знайшлися такі люди, що їм сподобався ваш дзбанок і хотіли забрати його.

Йшов якийсь чоловік, подивився, що такий гарний дзбанок стоїть, наче б просився, щоб його забрати. Озирнувся сюди-туди, чи хтось не бачить, взяв дзбанка та й несе... Я вийшов

миттю й затримав його й питаю його: "Нащо ви забрали цього дзбанка, як він не ваш? За те, що ви порушили чужу власність, заплатіть гривно в сумі 20 злотих". Чоловік круть-верть, верть-круть, рад-не-рад витяг 20 злотих і заплатив. Я гроші жбурнув до дзбанка й поставив його на своє місце. Пройшло трохи часу, проходить одна жінка. Подібно, як той чоловік, приглянулася до дзбанка, а як зобачила, що в нім є 20 злотих, набрала ще більшої охоти. Навіть не озидалася, але взяла дзбанка, як свого, й пішла. Я знову вибіг та спитав її: "Нащо ви взяли цього дзбанка?" Вона почала оправдуватися: "Що то може хтось покинув, що вже йому непотрібний, то я думала, навіщо має стояти на вулиці, й взяла собі". Але те оправдання не помогло їй. Я сказав жінці: "Ви мусите заплатити 20 злотих гривни за те, що порушили чужу власність!" Вона рад-нерад витягла гроші й заплатила гривну. Ось таким способом ваш дзбанок заробив сьогодні сорок злотих. Беріть тепер свого дзбанка та гроші й ідіть собі з Богом додому. І більше молока на пасок не продавайте, бо як другий раз вас зобачу в місті з цим дзбанком, тоді можете дістатися до Іванової хати.

Ось бачиш, яку я сьогодні мала пригоду, а ти сердишся, що я так довго була в місті!

— Чудо й диво! Це дійсно диво, щоб щось таке творилося з нашим дзбанком... Його треба назвати "чудодійним дзбанком". Також і поліцай, — це справжній поліцай... Щоб такі на камені родилися! Нічого дивного, це ж наш — український! І наші вміють не абияку штучку встругати...

— Ось і бачиш! А ти сердишся не знати чо-

го! Насидівся в теплій хаті, перш не довідаєшся, не переміраєш, не переконаєшся, як мається справа, та чого й хто мусить часом загаятися.

— Пробач мені, Ганно! Я сьогодні трохи на тебе посердився. Знаєш, чоловік сидить у цій хаті й, не вийшовши ніде, мимохітъ сам себе не любить і других. Щодо нашого дзбанка, то коли б із ним частенько така пригода траплялася, то я щодня посылав би тебе до міста із цим “чародійним дзбанком” . . .

1943

“СТАЛІН СУДИТЬ СВІТ”

В одному таборі, що зорганізувався в невеликому місті полуночної Німеччини, повстала якесь метушня... Приватна тaborова пошта, яку прозивали “ходачковою”, щодня приносила якісь тривожні вісті. Особливо хвилювали табір новоприбулі люди. Хто одинцем, а дехто з цілою родиною, благали на милість Божу, щоб їх прийняти на постійне замешкання в таборі. Але тaborова влада, що давала притулок для нових поселенців, часом мимохітіть питала:

— А чого ви, добрі люди, не мешкали в своїм таборі чи в своїм помешканні?

— Що за питання! Як ми мали мешкати, коли наш табір вивозили...

— Вивозили! Куди?

— Хто його знає куди! Може й на той світ...

Такі вістки тривожили не тільки тaborян, але й саму тaborову владу. У такій неповності й метушні проводили люди дні й тижні, не знаючи, що принесе майбутність...

Проминули тривожні хвилини. Настав 1946 рік. Табори помаленьку почали переходити на че б на самостійні національні держави: український, польський, литовський, жидівські й інші. Тaborові уряди мали своїх президентів, своїх міністрів, віцеміністрів, а згодом і мілітарну силу, цебто тaborову поліцію. Тaborова поліція мала сильну зброю, замість пальної зброї крісів, носила американські “бейзболські

киї від гри, що були подібні до українських ма-
когонів.

Коли таборове життя сяк-так упорядкувало-
ся, треба було подумати й про те, як і де помо-
лิตися Богові. Але як молитися, коли нема ані
церкви, ані ікон, ані риз, ані кадильниці й ка-
дила, ані кропила й т. п.

Миттю в таборі закипіла праця. Гандлярі
рухнулися до міста по ремісниче знаряддя, по
фарби, щоб малювати ікони, по полотно й нит-
ки на "святі" ризи, хоругви рушники й усе інше.
Відтак майстри якийсь невеликий барак пе-
реробили на одну чи на другу церкву, бо та-
борова влада разом із духовенством визнава-
ла тільки дві українські церкви: Греко-Като-
лицьку та Православну. Малярі на скору руку
прикрасили нові церкви різними іконами, по-
чавши від Спасителя й Діви Марії, а кінчаючи
Варварою й Миколою. Жінки-вишивальниці
просто по-стаханівському шили й вишивали
"святі" ризи, хоругву та все те, що потрібне
було, щоб молитись Богові.

Не зважаючи на тaborову метушню й наяв-
ність двох признаних церков, що вимагали пе-
ребудови бараків на молитовні доми повстала
ще третя церква. У таборі існувало кілька українських родин, баптистського переконання. Був
поміж ними й проповідник. Вони, як і всі інші
люди, примандривали до табору. Куди ж їм бу-
ло відходити від своїх однокровних побрати-
мів і блукати по широкому світі між чужими
людьми.

Одного дня проповідник із своїм помічни-
ком почали думати, що й їм було б добре ма-
ти якесь приміщення для спільноти молитви.

Коли вони прийшли зі своїм проханням до

таборової ради, то в великій урядовій залі застали президента таборової ради, кількох радників, секретаря та кількох підсекретарів.

— Слава Ісусу Христу!

— Слава навіки! — відповів голова таборової ради. А далі запитав: — А ви, панове, в якій справі?

— Ми прийшли в справі залі на Богослуження.

— На яке Богослуження?

— На євангельське. Тут є нас у таборі кілька баптистських родин і ми теж хотіли б десь збиратися для спільної молитви, щоб подякувати Богові, що дав нам притулок під американською опікою.

Голова таборової ради був заскочений такою несподіванкою, зробив великі очі, наче б зобачив людей із того світу...

— Хто ви? Хто? Може ті, що в краю називали “штундою”! А ви якою дорогою дісталися до нашого табору?

— Так просто, — такою, як таборова рада й усі таборяни.

— І вам ще захотілося в нашему таборі якоїсь залі на молитви? Ваше місце повинно бути там, — під опікою Сталіна...

— Я так не сказав би! — відповів проповідник. — Я сказав би, що скоріше там місце для всіх греко-католиків і православних. Я, гадаю, що голова табору добре знає про те, що Сталів дав повну релігійну свободу для православних, і всі греко-католики перейшли там на православний обряд. Для нас хіба краще знаходитися ось тут під опікою протестантів, бо ж німці, англійці й американці — це ж протестанти, й ми почуваємося тут, як у своїй хаті.

Голова таборової ради хотів ще щось сказати, але раптом похопився та прикусив язика, бо зрозумів, що він є під опікою оцих "штундів"-протестантів і єсть їхній хлібець. Він цілком був оголомшений, почувши, що він знаходиться під опікою протестантів, і миттю охолов зі своєї гарячки. Відчув, що на нього наче б хтось вилляв повну кінву холодної води.

— Га, коли така справа, то ми будемо шукати якогось приміщення для вашого Богослужження. Скорі тільки щось відповідне знайдеться, ми своєчасно повідомимо вас.

**
*

День біг за днем. Проповідник очікував прихильної відповіді від голови таборової ради. Проте він із своїми радними так шукали приміщення на баптистські Богослуження, щоб ніколи не знайти. Вони думали, що найкраща відповідь — це зволікати справу. "Штунди" знерпеливляться, замовкнуть або переселяться собі з нашого табору.

Стайні німецьких військових кошар, де замешкали люди-жертви війни, були поділені на бльоки. Відтак у середині кожного великого будинку були пороблені менші й більші кімнати шляхом провізоричних стін. Проповідник якраз займав велику кімнату, що знаходилася зараз поруч крайнього бльоку. Він довго не думав і з великої кімнати зробив дві кімнаті: одну маленькую на помешкання для себе, а більшу на Богослуження.

І баптистські родини не спали. Миттю з зелених американських військових одіял зробили провізоричну стіну. Опісла виготовили неве-

личкого столика враз із пульпітом та кілька лавок. Жінки вишили гарний обрус, щоб покрити пульпіт, на якому виднів і говорив до людей, як живий образ, текст із Святого Письма: **“Ісус Христос учора, й сьогодні, й навіки Той Самий”**. Також один учитель, симпатик баптистів, по-мистецьки намалював вірша зі Святої Євангелії від Марка: **“Збулися часи, — й Боге Царство наблизилося. Покайтесь й вірте в Євангелію!”** Вірш із Святого Письма був прикрашений у формі трикутника з гарними квітами та вставлений у відповідну рамку. Цей текст прикрашував фронтову стіну богослужбової зали.

На третю неділю, після офіційного прохання проповідника щодо приміщення на Богослуження, зложеного таборовому комендантovі, -- наступило урочисте відкриття третьої української Церкви. Люди, що мешкали в цьому бльоці, поверх 150 осіб, йдучи коридором, що тягнувся середнього будинку, затрималися біля дверей та прислуховувалися до євангельського Богослуження.

По середині бльоку в одній із кімнат мешкало дві родини. Старий Мусій із сином та друга родина, ще молоде подружжя, з дітьми. Із тієї другої родини Андрій, ідучи під час вечірнього зібрання, затримався біля дверей та прислуховувався до цієї пісні:

“Ой, куди піду ще я,
Де мені шукати спасіння?
Де знайде душа моя
Від страждання ісціління?

Скрізь по світу я сходив,
Серце радості шукало, —

Щастя світ не подарив,
В серці сумно, скорбно стало . . .

До людей більш не піду
Правди й вірності шукати!
Боже мій, до Тебе йду,
Щоб з Тобою пробувати!"

Ця пісня спонукала його зайти всередину. Він сів на лавці й уважно прислуховувався до проповіді на тему: "Божі й людські дороги" (Ів. 14:6—15). Не зважаючи на те, що він був вихованій у антирелігійній школі, Слово Боже глибоко доторкнулося його й він почав регулярно приходити на Богослуження.

Андрій мешкав разом із старим Мусієм, який часто говорив і переконував його, що "Сталін буде судити світ".

— Дивися, — казав він — Сталін уже загорнув половину світу! І так поступово він загорне ввесь світ і тоді стане суддею усіх людей. Хто перед цією силою втримається? Дивися! Люди, як ті переполошені зайці, втікають наперегін. Він іде, мов та повінь, і нищить усе.

Андрій часами мимохіть погоджувався з Мусієм і його поглядами, бо щоденна тaborова скитальнича метушня говорила сама за себе . . .

Будучи кілька разів на євангельських Богослуженнях і на викладах Слова Божого, Андрій переконався, що Мусій є ніщо інше, як старий страхопуд, і що він боїться більше Сталіна, ніж Самого Бога.

Одного разу в таборі блискавично пролетіла вістка, що до табору має прибути якась насильна комісія . . . І Мусій знову почав пригадувати Андрієві, що він має рацію, що "Сталін бу-

де судити світ". Цим разом Андрій не входив у суперечки з Мусієм, а спокійно сказав:

— Ви краще, діду Мусію, підіть коли до цього проповідника й поговоріть із ним, то довідаєтесь дещо більше, хто направду буде судити світ.

— Добре, — відповів Мусій — але й ти ходи зі мною, бо я сам чогось боюся йти. Люди кажуть, що хто з ними познайомиться, то вони зараз такого записують до "штунди".

В таборі скоро рознеслася вістка, що вже й баптисти мають свою церкву.

Мусій довго не зволікав, щоб не поговорити більше щось на тему, — "хто буде судити світ?" Зараз таки при найближчій нагоді постановив піти й поговорити з проповідником.

На другий день десь около десятої години рано вони вдвох застукали до дверей проповідника.

Проповідник по-приятельському привітав їх і Мусій перший розпочав розмову, бо це було в його інтересі.

— Я прийшов до вас, пане проповіднику, бо хочу дещо поговорити про суд над цим нашим нещасним світом. Ми православні. Молячись, проказуємо "Символа Віри" та кажемо, що Бог буде судити цей світ. "І знову прийде Він у славі судити живих і мертвих . . ." Однак я тепер бачу й переконався, що "Сталін буде судити світ".

І так почав Мусій виводити свою філософію про Сталінів суд над світом.

— Дивіться, — каже він — киньте зором на гльобову карту! В його руках уся Європа, вся Азія та ба, він уже закинув свого серпа на Африку й на Полудневу Америку . . . Тільки потяг-

нути, як жнець за кілька стебел серпом, і в його руках цілий світ. Ви ж бачите, як усе втікає, мов би перед повінню або якоюсь великою бурею... Та коли б це все, то було б ще пів горя-біди. Але ви подивітесь, як перед ним схиляються усі вельможі цього світу... Або прислухайтесь, як уночі люди в нашому блоці крізь сон ойойкають, наче б їх якась нечиста сила душила... А це все з пережиття, зі страху перед завтрашнім днем. І, хто знає, що ще може бути? Це все говорить, що "він буде судити цей світ".

Коли вже Мусій закінчив усі свої думки про його враження й переконання щодо того страшного Сталінового суда над світом, тоді проповідник спокійно, надаючи темі поважного характеру, запитав:

— А що буде, як Сталін помре, або за російською приказкою "Подохне, как собака", що тоді буде? Хто тоді буде судити світ?

Мусій досить був заскочений таким несподіваним питанням і сам не зінав, що на це сказати...

Саме в розгарі живої дискусії про Сталінів суд на коридорі люди задзеленькали різним посудом, йдучи до таборової кухні по їжу на обід. Проповідник, перериваючи розмову, сказав:

— Треба й нам іти по нашу частку, бо ми мали б бути голодні через той Сталінів суд?..

**

На другий день майже тієї самої пори Мусій знову завітав до проповідника, щоб докінчити недокінчену дискусію.

— Я вчора говорив вам, пане проповіднику, що ще прийду до вас, і ось тепер знову заві-

тав, щоб докінчiti нашу розмову. Ви вчора мені таке сказали, про що я ніколи не думав, а саме, що Сталін може померти. Я майже вчора ввесь час пополудні, а опісля вночі, бився з цією думкою. Однак я не є заспокоєний, бо питання повстає, а коли він помере? Поки він помере, то цілий світ може опинитися під його володінням, а воно щось на таке заноситься...

— Хай по-вашому буде так. Однак я з цим не годжуся. Передусім, світ судитиме Бог-Христос. Він Господь і Володар усесвіту, і не тільки нашої землі, на якій Сталін і всі люди, — це лише маленька порошинка. А те, що Сталін мав і тепер має таку велику силу, то це Божий дозвол, щоб судити тих, які цілі століття судили, поневолювали та гнобили бідних людей, вважаючи себе за земних богів й насміхалися з Божої заповіді: “Люби свого ближнього, як самого себе!” То нічого, що він тепер зайняв половину світу, й що ваше таке враження, бо ви під його здатностями багато пережили. Проте людям у багатьох інших країнах, куди досі його рука не сягнула, ім про щось таке, як ваше пережиття та враження, навіть і не снилося. Не зважаючи на це все, подивіться на наше таборове життя й подумайте над цим... Ті люди, що разом із вами жили й переносили горе, нужду, страх, різні пережиття, — і багато з них мають подібне враження, як ви, що “Сталін буде судити світ”. Проте вони цілими днями думають про алкоголь, грають у карти аж до суперечок. Молодь щосуботи до пізньої ночі витанцює аж до перевтоми... Шум, стукіт, гамір аж табір гуде... Що ви на це скажете?

— Га, що я можу сказати? Люди подуріли...

— Бачите, вони цілком не бояться Сталінового суду! Ось послухайте, який буде Божий суд над цими безбожними людьми, дарма, що вони разом із вами ходять до церкви! Вони безбожні. І той Божий суд не мине й самого Сталіна та всіх йому подібних людей! Ось що каже Слово Боже:

“Бо як блискавка, що вибігає зо сходу й являється аж до заходу, так буде й прихід Сина Людського. І зараз по скорботі тих днів, сонце затмиться, і місяць не дасть свого світла, й зорі попадають із неба, і сили небесні порушаться” (Мат. 24:27, 29). “І перед Ним усі народи зберуться, й Він відділить одного від одного їх, як відділює вівчар вівці від козлят” (Мат. 25:32). І далі: “Тому тодішній світ, водою потоплений, згинув. А теперішні небо й земля заховані тим самим Словом і зберігаються на день суду й загибелі безбожних людей. День же Господній прийде, як злодій уночі, коли з гуркотом небо мине, а стихії розпеченні, рунуть, а земля та діла, що на ній, погорять” (2 Пет. 3:6—7, 10).

Ось бачите, як виглядатиме суд Божий. Перед судом Божим не буде куди втікати. Від суду Божого не втіче ні Сталін, ні Чорчиль, ні багатий, ні бідний, ні високий, ні низький! Всі будуть кричати:

“Гори, поспадайте на нас, а узгір’ям: покрийте нас!”

Отже перед цим страшним Божим судом, де всі безбожні зобачать Божу силу та свою погибель, — ніхто не зможе втікти, як ось тепер утікають від Сталіна... Про Божий суд переконливо говорить ось ця Євангелія, що ви її бачите, бо вона та сама, що й піп у церкві вам

із неї читає та співає, — а проте всі ви ставитеся до цієї Святої Книги з недовірством. Тому то для вас страшніший суд Сталіна, ніж Божий. І перед тим страшним Божим судом Господь збереже Своїх вірних і захистить їх від горя. “Раптом, як оком змигнуть, при останній трубі: бо затрубить вона — і мертві воскреснуть, а ми перемінимось” (І Кор. 15:52).

Наприклад, то буде так, як ось тепер. Ми розмовляємо про діла Божі, другі там знову в холодочку грають у карти та й лаються, інші шукають самогону, щоб похмелитися після вчорашнього п'янства; ще інші, особливо молодь, думають, як у суботу приготувати відповідну забаву, як завжди з танцями... Сталін — ваш суддя, й усі йому подібні, думають, як би іще загарбати якусь країну під свою владу... А тут раптом затрясеться, загремить уся наша куля земна... Ви чули про Везувія й інші вулькані, які час-від-часу страшно вибухають. Сонце з великою огняною силою своїми проміннями палить нашу землю... і раптом згасає чи затемнюється... А того великого страшного дня вся земля обернеться в невимовну руїну й жахливі румовища...

Слухаючи це все, Мусій аж ахнув.

— Ось бачите, від Сталінового суда люди можуть утікти.. Американці, особливо віруючі люди, боронять нас. Дають нам дах над головою, їжу, одежду... Але від суда Божого не можна буде нікому втікти, бо не буде такого місця, де можна б було сковатися. Бог приготовив два місця: небо — для всіх вірних та пекло — для всіх грішників! Де ви того дня будете й по якій стороні станете? — запитав проповідник Мусія.

— Хто то може знати?..

— Так, — додав проповідник — хтось не може знати, але ви повинні знати про себе, бо сьогодні про це чуєте. Христос буде судити цей світ. “Я бачив престола великого білого, Того, Який сидів на ньому, що від обличчя Його втекла земля й небо, і місця для них не знайшлося. І бачив я мертвих малих і великих, що стояли вони перед Богом. Й розгорнулися книги, — то книга життя. І суджено мертвих, як написано в книгах, за вчинками їх” (Об’яв. 20:11—12).

Коли Мусій почув про останній суд, який відбудеться після воскресіння мертвих, а не зараз, — то по його обличчі повіяло легким спокоєм. Сталінів страх, що він буде судити світ, наче б рукою відняло.

З того часу Мусій перестав боятися Сталінового суду. І більше не заходив до проповідника, ані на виклади Слова Божого.

Проминуло десь коло двох тижнів, а Мусій мов би не жив більше в таборі... Але одного дня хоч-не-хоч припадково таки зустрінувся зі своїм бесідником про Сталінів суд.

— Я думав, — сказав проповідник — що ви вже виїхали десь до ялоїсь чужої країни, бо саме тепер почався оживлений рух переїзду в заморські країни? Чого ви не приходите на виклади Святого Письма, щоб могли більше довідатися про Божий суд, і де буде ваше рішальне місце?

— Та чоловік може б і пішов, — сказав Мусій — але люди в таборі, як ворони почнуть крякати, що Мусій перейшов на “штунду”.

— То кого ж тоді ви боїтесь: чи Бога, чи Сталіна, чи людей?

— Усіх потроху...

Проповідник прощаючись із своїм дискутантом про Сталінів суд, сказав до нього:

— Рада душа до раю, але гріхи не пускають!

ОХРИМІВ ВІДПОЧИНОК

Не мало дід находився,
Ноги збивши, утомився.
Думав, десь спочить би в тиші,
Щоб не чули навіть миші, —
 Десь в кутку.
Ба, а де? — Почав дивиться,
Десь, щоб добре відживиться;
Там, де ворон не закряче,
Ані гавкання собаче . . .
 В хутірку.

Дід махнув на всі вигоди
Міскії. — Є світ природи,
Де чудові мирні села,
Думав — доля там весела —
 Горю край.
На селі, немов в святині,
Тишина там не віднині,
Що ж тоді — саміський хутір,
За селом десь тільки б бути —
 Справді рай!

Дід у мандри, бо у місті
Надоїли різні вісті: —
Пияки в корчмі побились,
Зле подружжя, розженились,
 Аж кишиТЬ . . .
Голод вбогим — марша грає.

Щось купити — ставай в айнрає... *)
Люди йдуть із міста в місто,
На картки дають вже їсти, —
Доля кипить.

В місті завжди переднівки,
Лиш пекучої горілки
Там ніколи не бракує,
Десь корчмар бере й торгує,
Люди п'ють ...
Щоб лишень оту сивуху,
Самовиробницьку юху,
П'ють людиська вперегони,
Називають — “самогоном” **), —
Де беруть?

Перейматись не цікаве,
Хай вже інші цюю справу,
Як там хочуть, — розбирають,
Як хтось час на цеє має! —
Вільний час...

Діду, час на відпочинок,
То найкращий буде вчинок,
Трохи свіжих сил набрати,
Бо здоров'я треба мати
Про запас.

Вибравсь. Йдучи ... Втяв дороги.
Ось село вже — Слава Богу!
Він зустрів одного газду ***):
— Може би у вас гаразд ось
Відпочитъ?

*) Айнрає — черга.

**) Самогон — домашній виріб алькоголю.

***) Газда — господар.

— Ой, не в мене, щоб сидіти,
В мене ось маленькі діти,
Щоб спочити, то цей бульбасик,
І плакун же ж мій Івасик —
 Все кричить.

За селом — он гарна хата,
Господарство там багате,
Там гаразд буде в Прохора,
Й жінка господорна — Дора
 Й служка є!
Там їжа, якої схочеш ...
Молоко і мед — досхочу ...
Відпочить там можна в тиші.
Сад чудовий — сливи й груші —
 Все там є!

Дід пішов собі спокійно,
Бо ж спочинок то надійний,
Бо йому такого треба,
Тут неначе б то із неба —
 Скинув хтось.

Думав — той вже не відмовить, —
Зробимо якусь умову ...
Слава Богу, — не без гроша!
Не жебрак він — міхонуша —
 Вже якось ...

Наблизився — ось і хутрі.
Ба, господар щось зогнутий!
Чогось голову в хустинку ...
Може лихо в злу годинку? —
 Хто побив?..

— То ви, гостю, діду любий?
В мене лихо — три дні зуби,
Мов би змовились боліти,
Вже й не знаю, що робити? —
 Все робив ...

Зрештою, нашо казати?
Краще ось ходіть до хати!
Зморені, пора присісти,
Дешо трохи попоїсти —
 Гей, стара!
Скорше злагодъ щось обідати!
На курорті маєм діда!
Натрудився й я чимало,
Пообідатися б здало —
 Вже ж пора!

По обіді сяко-тако,
Вже й з голодним побалакать,
Можна буде, — правда діду?
Стіл накритий — час обідати,
 Місце ось!
Любо при столі спочити,
Може б трошки промочити?
Бо в горлянці просто сухо, —
Свого виробу — сивуху,
 Ось, якось . . .

Вдалося зробить при фільтру,
Націдив щось кілька літрів,
Бо господар, як сарака *),
Натовчеться неборака, —
 Ще й не пить?
Та навіщо здалась праця
Селянину небораци?
Мов той віл все гарювати, —
Не дойти й не доспати . . .
 Пошо ж житъ?

*) Сарака — бідолаха, нуждар.

Чарку вихилив — скривився
І на діда подивився...
— Може б ви ось трошки теє —
Чарочку одну — не зле є —
Буде смак!
— Щиро дякую! — Пробачте,
Молочко б для мене патче!
Алькоголеві присмаки,
Хай іх п'ють у річці раки, —
Я ніяк!

Ви ж подумайте, мій друже,
Ставитесь не слід байдуже
До сучасної проблеми,
Як жахлива анатема, —
Тяжкий гріх!?
Подивітесь — наші рідні,
Жінки й діти, ой як біdnі...
Як нещасні у недолі,
Як голодні, босі й голі —
Це ж не сміх?

Дід не може цього пити,
Бо хіба б несамовитим
Став би просто в людських очах,
Боже б право переочив, —
Розсудіть!
— Правда, діду, правда щира,
Що людина — суєвіра,
Йде шляхами роздоріжжя,
А опісля, як невіжий, —
Жебрак-дід.

Стрельнув я бика, негожий!
За отрую цю ворожу,
Бо ж це річ насамовита,
Я мов мумія завита, —
Третій день

Вже ходжу. — Збрехав, що зуби,
Бач, болять... Мало що дуба
Я не дав... В котел дивився,
Мов би дурману напився —
Став, як пень.

Мав пригоду не насухо,
Як варив оцю сивуху...
Бачте, хтілось подивиться,
Як воно в котлі вариться!

Як підніс
Покришку — в котлі кипіло,
Вмить із нього зашуміло,
Як пихне і по обличчі,
Думав, що пропали очі...
Й повний ніс.

Ахнув я! — Питво прокляте!
Вмить дружина рятувати,
І служниця з усьої сили,
Мили, терли і мастили...
Я німів.

В печі залило багаття
Й занечистило всю хату,
І мене ось, небораку,
Мов з окропу того рака...
Зчервонів...

— Голова ж його — Микити,
Бо змарнив дві чвертки жита.
І за це Господня кара,
Ось, дивіться, як примара, —
Бач тоді;
Захотілось, мужу, пити,
Це питво несамовите!
В час, коли у цьому світі
Без іжі вмирають діти, —
Що в нужді.

В нас колись було так тихо,
Ми жили собі без лиха.
Сталося якось ѿ не знати,
Зі села приліз до хати, —
 Вітрогон . . .
І сидів собі досхочу
Й мужу голову морочив . . .
Намовляв той гіпокрита,
Щоб і муж почав варити —
 Самогон.

— Гм, ще ѿ ти забрала голос,
В жінки завжди довгий волос.
Розкладаєш всенікє діду,
Я ж в немудрих на обіді
 Не сидів.
— В тебе знову довгі руки,
Як я щось — то ти за бука . . .
“Тикать носа тут не смієш!”
Як буряк почервонієш, —
 Зараз гнів.

— І що ж ви на цеє, діду?
— Я смачного їм обіда,
Честь і шана господині,
Бо такі обіди нині, —
 У війні . . .

Люксусом звуть — люди праці,
А тут діду, небораци,
Пощастило в вас побути,
В тихій хаті, в добробуті —
 В журні дні.

Щоб правдиво вам сказати,
Коли б вітрогон до хати . . .
To візміть кавалок граба
Ta провчіть нездару-драба!
 Хай іде . . .

А пляшки після закону,
Що там десь зо самогоном,
Вилийте, щоб ані сліду!
Прийміть добру раду діда, —
Честь буде!

— Правду кажуть! — Ось, Прохоре,
Може б в свічку, що в оборі?
Це ж із жита — корм коровам.
Може б вилляти безрогам
До помий?

— Ой, яка ж ти, як дитина,
Хто ж видав, щоб худобина
Пила те, що грішні люди?
Цього не було й не буде! —
Геть на гній!

— Ось гаразд, що так рішили!
Вам Бог дасть здоров'я й сили,
Що оте питво гаспідське —
Вирішили на смітнишко . . .

Туди путь.
Будьте чесні й добрі люди,
То у вас добро все буде,
Буде честь і буде слава,
Із таких людей держава —
Може бути.

**
*

Прийміть щиру раду діда!
І за кожного обіда,
Чи не слід, щоб помолитись,
Дяку Богові зложити
В кожну мить!

Бо так роблять християни,
Самогон хай п'ють погани,
Що не мають в серці віри,
І душа в гріхах без міри, —
Все горить.

Дід теж радий, — знаменито!
Дасть Господь на друге літо,
Може, знов до вас? — Тут тихо,
Й дуже добре, що це лихо, —
Вам поміг!
Щоб прогнати геть із хати,
Певно, сонце благодаті . . .
Бо коли б — не дай то, Боже,
Влізло знов питво вороже?
Був би гріх!

ПСЕВДОПАРТИЗАНИ

I.

Була погідна й золотиста осінь.

Листя на деревах побагровіло, стало цілком безсиле й почало злітати, покриваючи тільки-що нагріту літнім сонцем теплу землю.

Підгірсько-осіння природа манила та прив'язувала людські очі до своєї мальовничої різноманітності. Пізно-осіннє сонце мляво сяяло з високо-блакитного простору, віщуючи про недалеку й сувору зиму. Час-від-часу зривався сердитий вітер, шульгаючи поміж пожовклі дерев й силоміць зриваючи останнє безсиле листя, й ніс його на своїх вітряних крилах і кидав у затінки глибоких ярів і темних гущавин.

На узгір'ї простягалося, мов писанка, село, відтак дорога, а в долині навколо узгір'я шуміла поміж круті провалля та дебри вічно-співучі річки. Зараз таки біля села, край річки на невеличкому бугрі, знаходилося обістя Вадима Закутнього.

Вадим майже вже все поробив, попорав, як у полі, так і на подвір'ї, бо господарка не була дуже велика, заледве, що вистачало все те, що зібрав із поля й огороду, на виживлення власної сім'ї. Він ніколи восени не відтягався з роботою, бо знат, що підгірська зима — це не жарти. Як заздалегіть не поробиш усього як слід, то тоді, коли потиснуть морози й завітають сніговій, тоді вже запізно.

Зінько, найстарший син, що ростом майже вже доганяв батька, не дуже поривався й розгнався до праці, дарма, що люди говорили: — “Зінько — то витесаний батько” Бувало вранці мати будить його й не може добутися. Найгірше, коли було прийде літо, то він любив спати в стодолі, де знаходилося подостатком пахучого сіна, тоді він спав як камінь. Проте він ріс й юним хистом доволі скоро розвивався. Можливо, що з нього були б добрі люди, коли б не лихе товариство й байдужа опіка батька.

Не відомо, яка була причина, що Зінько не дуже любив товариство своїх хлопців-односельчан, але, наче б на його власне зло, пошукав собі друга Казіка, який жив у недалекому присілку, де було кілька польських родин. Казік був кількома роками старший від Зінька. Крім цього, як то кажуть добрі люди, не з однієї вже печі хліба попоїв. Був він трохи присадковатий, живий і рухливий. Волосся носив догори чесане та вдавав із себе не абиякого чоловіка. Бувало до пізньої ночі десь проводять свій час, а коли приходять додому й коли лягають спати, то про це хіба тільки вони самі знали.

Вадим не дуже турбувався, де його син перебуває. Бувало, як хтось із сусідів скаже: — “Зверніть більшу увагу на вашого сина!” То він відповідав: “Хай собі погуляє...” Можливо, що батько й не дуже побивався, де його син проводить час, бо в нього було ще четверо дітей, які не давали спокою, щоб тихо посидіти в теплій хаті. Відтак він не дуже цікавився, щоб дітям дати якесь зайняття й зацікавлення, щоб купити якусь книжечку та спонукати трохи читати. Крім цього він сам був причиною до занедбання в розвою доброго й духовного родинного життя.

Поблизу в сусідському селі була невелика громада людей, євангельського переконання, про яких не раз і не двічі селяни мали різні бесіди.

Вадим часто любив піти в село, а особливо в неділю, де мав не абияку нагоду наслухатися різних балачок, а переважно про так званих "нововірців". Як тільки було поверне з села до хати, так і зараз розповідає дружині та дітям про тих людей, які змінили свою віру, читають якісь Біблії, що вони якісь дивацькі люди, та простото відлюдки, що таких людей ще ніколи на світі не було й т. п. Особливо, що вони не моляться до ікон-образів, не постять так, як усі люди, не п'ють горілки, не курять, та кажуть, що як хтось візьме чужу річ, то за це все гріх, і т. п.

Правда, — він сказав — ба, я ще ніколи з чужої обори вола не витягнув, а що деколи приніс із лісу сосняка на своїх плечах, щоб поладити десь будинок або пліт, чи візьму трохи ломаччя, щоб було чим затопити в печі, — то за це вважаю нема ніякого гріха, а коли б аж таки був якийсь гріх за те, чи за щось друге, то на це Бог дав сповідь. Чоловік піде, ви-сповідається й далі може собі спокійно жити. Хто ж то бачив таке, щоб людина-господар, маючи щодня аж по саміську шию праці, ще вчітувався в Святе Письмо!

Одного разу, коли Вадим прийшов із села й почав оповідати про тих людей, дружина почала гамувати його та сказала:

— Краще пильний своєї хати!

Але це йому не помогало. Він говорив своє. Павлик, другий синок по Зінькові, що мав уже одинадцять років, одного разу як наслухався

тих оповідань, як не зачервонівся як півник, скочив із стільчика та й сказав:

— Тату, коли б у нас були такі люди, то я зараз би шугнув до них каменякою крізь вікно.

— Ой, ти скорий жбурляти каміння в чужі вікна . . . — сказала мати. — Оце лихо, ви не такі, як оті люди, що по-своєму вірять та співають, а, дивися, у нашій хаті вікна потовчені! Ані однієї цілої шиби немає . . . Тількищо минулого року батько повставляв, а ви вже до одної потовкли, а ти, голомазе, вже жбурляв би каміння в чужі вікна . . . Ті люди добре роблять, що не п'ють, не куряТЬ, не рухаЮть чужої власності й т. п. Коли б ти був так робив, — жінка звернулася тепер зі словами до чоловіка — то, напевно, був би не хворів! А то дивися, від ношеннЯ отих сосняків із ліса, нашо ти тепер здався? Ні до праці, ні до їжі . . . Подумай, скільки ти вже грошей пропустив за все своє життя, як ми подружилися, на курення та часто й на непотрібну чарку горілки!

Зінько сидів і слухав, як батько говорив. Він цілком із ним погоджувався, а майже жодної уваги не звертав на слова матері. Він сидів і в розумі його будилася якась відраза до тих людей, про яких правив батько. Він думав, що це за люди, що то за життя? З таким життям він цілком не погоджувався тому, що й він уже чув за собою певні прогріхи. Йому вже кілька разів приходилося з його другом Казіком порушити чужу річ. Батько часами дещо помічав, але він на це не звертав великої уваги й не думав собі, які можуть бути з цього наслідки.

Одного разу Вадим спостеріг, як син прийшов, приодягнутий у гарне якесь панське убрання, а на ногах були гарні, жовті з тоне-

сенької шкіри черевики. Коли Вадим зобачив свого сина так приодітого, то по його душі повіяло якимсь холодним вітром. Він відчув, що майбутність його сина може бути дуже небезпечна. Він не стерпів і почав питати:

— Скажи мені, суну, де ти дістав таке вбрани?

— Я купив собі.

— А оці жовті черевики?

— Мені Казік подарував.

— Гм, Казік подарував?.. Носи ж, сину, але пам'ятай, щоб якогось лиха не набрався... Щоб ти не втопився в чужій каламутній воді... Казік тобі не товариш!

Відтак покивав головою та й сказав сам до себе:

— Наша нужда й горе пхає нас у нещастя...
І на цьому Вадим замовк.

**

Проминуло заледве кілька днів, як до громадського уряду прийшло повідомлення, щоб Зінько ставився до побору, до служби юнаків. Перед тим він уже мав два рази предложення, щоб добровільно їхати до Німеччини на роботу, але він не спішився на такий заклик.

Солтис, голова сільської ради, був за тим, щоб його якось поспекатися з села, бо вже не раз і не двічі мав із ним клопіт.

Село, що перед війною пишалося гарною чеснотливістю своєї молоді, під час війни майже цілковито зрідло. Чесна молодь через таких гультаїв, як Казік і Зінько, мусіла мандрувати на чужину на примусову працю. Гультаї мали широке й вільне поле для своїх вибагливих і ли-

хих аспірацій. Вони поступово пішли такою дорогою, про яку їм навіть і не снилося. Вони мали свою маленьку фабричку самогону та свій власний продуктивний склад. У них усе було, чого тільки забажали. Проте не одна бідна жінка та вдовиця, що не мали найменшої оборони, терпіли голод і недостаток у своїй хаті.

За короткий час Казік і Зінько так насвоєвались, що за ними почала пильно стежити поліція. Але таких пташок не було легко зловити.

Однієї несподіваної ночі хтось сказав, що Зінько перебуває вдома. Поліція миттю наскочила, але помилилася, бо його таки не було. Зате ця небажана візита немало коштувала Вадима... Коли б не оборона громадської ради, що співчувала його горю, був би він заплатив за своєволю свого сина своїм власним коштом. Але його врятувала від його нещастя його хвороба, яка якраз на той час положила його до ліжка.

З того часу, як відбулася нагінка на Зінька, багато дечого змінилося в домі Вадима.

Після двох тижнів він якось із великим трудом піднявся та й почав приходити до сякого-такого здоров'я. Тепер заледве міг вийти на подвір'я та дещо зробити. Найгірше, що йому дошкалювало, то горячковий контингент збіжжя, що він мусів здати зі своєї мізерії, а він сам не мав ще сили, щоб намолотити, приготувати й відставити зерно. Якщо людина не привезе призначеної норми збіжжя, то тоді ій хіба треба було готовитися до цілковитої ліквідації й так убогої господарки.

Про Зінька вже майже й слух пропав. Хто знає, куди він пішов та що з ним сталося?

Хоч здоров'я у Вадима ще не дописувало як

слід, але він не бачив іншого виходу, як самому братися до праці. Полагодив він сяк-так ціпі й замість із сином Зіньком він мусів тепер молотити збіжжя зі своєю дружиною, щоб могти своєчасно здати контингент.

Бувало, як перевтомиться при молоченні пшениці, з якої не скоро вилазило зерно, де треба було натиснути ціпа, та й стане знеможений, спершись на снопи, які зложені біля задніх дверей на тоці, й задумается. Так пригадає собі всю недолю та й каже сам до себе:

— Ех, горенько нашого бідного галицького селянина! Відвічні займанці напосілися на нашу землю й не дають людині спокійно жити та загосподаритись... Вічно нападають, грабують і забирають останню кривавицю. На своїй рідній землі я мусів деколи закрадатися та йти до ліса, щоб принести крадькома кавалок дерева чи дров на отоплення хати... І сьогодні немає в мене ні сили, ні здоров'я! Ціле своє життя на нашій рідній батьківській землі не зазнав я ні щастя, ні долі... Може й добре роблять ті люди, які вчитуються у Святе Письмо й кажуть: "Недобре брати чуже! А коли тобі чогось треба, то піди до пана та й попроси, а пан напевно дастъ, як тобі щось конечно потрібнє". Може й це правда! Але де там у цього ляцького пана допросишся чогось?.. Однак добре, чи ні, але я втратив своє здоров'я, а його вже не вернеш...

Ціла забудова Вадима була звернена до сонця. Зараз таки напроти його обістя за річкою, яка вилася зикзаками, була високо-розложиста гора, покрита досить густим лісом: ялицями й смераками, а де-не-де поряд видніли буки. На

ялицях уже лежав перший сніг, який приодів їх, мов би пізно-осінні айстри.

Коли Вадим у своїх гадках задумався, дивлячись на своєрідні святі й так живописні гори, на вічно-живу й невмирущу природу, — тоді він відчув у своїм серці радість і біль. Порівнюючи це все, він зібачив Божу велич і людину, як Боже твориво. Він не міг сам собі вияснити й уявити, чому людина у своїм ріднім краї та в своїй рідній і власній хаті стається невільником? Що глибше він вникав в цю неописану, поетичну красу рідної країни, то все більше родилась у його серці мужність і любов до всього, що рідне, що власне. Його рідна хата ставала йому кращою та дорожчою, ніж всі найвибагливіші царські палати; а його обіття — за найкращий королівський замок... І мимохіть він забував все те, що було приkre й неможливе для пережиття.

Він стояв і дивився, хоч у серці був сум і журба. Навколо видніли гори, покриті вже білим снігом. Наближувалася щораз то твердіша й лютіша зима. Проте він вірив, що після суворої зими наступить весна. Весна переможе зиму, а після весни засяє тепле, міле та приємне літо.

**
*

На горизонті блакитного неба, як на сході, так і на заході, згромаджувалися щораз то грізніші хмари. Шум час-від-часу ставав просто неймовірний. Цілий світ стався неспокійний, наче б те бурхливе море. Галичина вже була вичерпана з сил. 1944-ий рік, здавалося, то рік Апокаліпси. Радість із людських сердець десь утікла далеко... Здавалося, що ніколи

вже й не поверне... Усюди було похмурно. Не було надії ні на весну, ні на літо. Сонце, немов би втікло й сковалося, і вже ніколи знову не вигляне й не засяє з високого й голубого неба. А земля, здавалося, що замінилася в якусь нерозмерзлу й закам'янілу крицю.

Гори рідні були приодягнені в вічно-зелені шати. У них зимовою порою бігали та стрибали з одного місця на друге вільні, як вітер, серни, а веселі зайчики на біло-пушистому снігові, мов би на коврі, невпинно скакали козачка, а тепер, здавалося, мов би занімали, заглухи та й зникли назавжди, немов би зріклися тут бути та втікли десь далеко, далеко за сині гори, щоб ген там скритися в недоступних людській нозі дебрах і проваллях. На місце дикого звір'я, що безтурботно гасало по віковічних і привітливих горах, прийшли тепер нові поселенці. Хто знає що й хто? Та звідки вони?

На місце реву оленів і серн заревли гармати! Замість гавкання лисів загавкали кріси! Замість гелкотіння десь на прогалині чи дболині лелека загелкотіли скоростріли! Ліс зароївся новими поселенцями й перемінився в новий шум. Це не був більше шум дерев, це не був більше рев звір'я, — але то був шум і рев гармат та зідхання й зойки людей.

Саме, в той розкуйовджений час, в якому помішалося все з усім, пропав десь і Зінько. Батьки часто думали про нього й жаліли, що хвилі злого вітру пірвали його й понесли десь у розбурхане море своєволі. Особливо мати, яка часто боліла серцем й оплакувала свого найстаршого сина, ніяк не могла забути його. Вона знала, що коли він товаришував із Казіком, то вже з нього не будуть люди...

Миттю пролунав голос. Правда, початково трохи неясний і невиразний. Проте скоро прояснів і залунав скрізь по містах і селах, по горах і долинах, і опинився ген аж у найгустішій гущаві й закутині... Це голос — “партізанка!” Велике це й жахливе слово. Не одного воно увінчало славою в боротьбі за вільну волю, який мусів положити юну й буйну голову в тих віковічних горах... А не один на цьому слові пік свою власну печенью... Цими останніми були Казік і Зінько.

Незабаром знайшлося ще кількох подібних, як Казік, бо казали, що вони походять із “Загродової шляхти”, відтак створили маленький штаб на чолі з Казіком і в мутній воді ловили свою рибку. Із тієї пори Зінько вже ніколи не показувався до свого дому.

В душі Вадима часто повставав неспокій, особливо тоді, як хтось із селян говорив до нього, що там або там якісь ніби партизани забрали людям якісь речі тощо. Коли йому приходилося слухати про такі випадки, то в його серці повставав біль і співчуття до свого народу... Він завжди думав про сина та про свою й його недолю. Тепер він відчув своїм серцем і душою, що всяку кривду, яку Зінько при лихім товаристві заподіє людям, те саме він робить своєму народові й йому, батькові...

Через якийсь час Казік із своїм товариством гуляли так, як ім хотілося, особливо там, де не могла сягнути ще тимчасова поліція й натуральна партизантка. Користаючись із нагоди, вони приписали собі псевдопартизантку. І, бувало, здобували деякі речі в ім'я партизантки просъбою, а часто і грозъбою. Але вони ніко-

ли не думали про те, що треба буде за це заплатити тим, що сіяли.

**

II.

Присілок Ш. належав до села, в якому була Українська Євангельська Громада. Вадим, що колись тільки вороже говорив про них, поступово змінив свій погляд. Він переконався, що коли б він сам жив так, як живуть ті люди, то його син не попав би був у лихе товариство.

В присілку жила одна родина: чоловік і жінка, вже трохи пожилі люди. Вони мали невеличку господарку, але трималися не согірше. Ніколи в них не бракувало хліба, ані також і до хліба. Чоловіка люди звичайно прозивали "Запивайлом", бо він деколи любив випити чарку горілки, а коли був у товаристві при чарці, то завжди говорив: "Давайте зап'ємо, щоб лихо загинуло!" І тим самим стався він Запивайлом. Віком долізло йому вже однієї копи літ, цебто мав шідесятку. Так само його дружині не далеко було до копи. Хата їхня була досить гарна й чепурненька, покрита залізною бляхою. Мали простору стодолу та дві не згірші корові, які просто непередбаченим чудом збереглися від контингенту. Можливим, що це чудо можна було приписати нікому іншому, як місцевому солтисові, бо від нього залежала ціла справа.

Гарасим Запивайлло був собі в селі трохи видатнішим чоловіком, часто, як дорадник солтисові, відтак був рухливий і досить балакливий,

але й не малий страхопуд. Його дружина Феська також була досить доброю господинею. Коли б не вона, то він був би давно десь під тином загинув... Але вона не тільки, що підтримувала цілу господарку, а часто й його підпірала своїми плечима. Вона могла його вговорити, підлеститися йому, а часом й налякати його. Тільки тоді, коли він уже перемірив мірку, в чарці, то вона ставала безрадна, хіба одне, то підлесність і мовчанка. Особливо мовчанкою вона переборювала його, якщо він переборщив міру.

**

Казік, головний отаман кілька особової партизантки, довідався якимсь способом, що в Гарасима є трохи грошей та дещо з товщів, особливо масло. Феська, правда, щадила якмога, часто відривала від своїх уст, продаєла деколи по кілька кілограмів масла й таким способом зібрала декілька соток злотих, щоб мати якийсь гріш на тяжкі та прикрі часи. Коли він довідався, що в них заваджається трохи грошей, то він також добре знав, що в них усе знайдеться кілька кілограмів масла. А того часу було дуже тяжко на товщ, а зокрема на масло, на яке ціна добігала до тридцяти злотих.

**

Одного дня, саме після Йорданських Свят, Гарасим рішив піти до села й полагодити деякі пекучі справи. Скоро тільки поснідав, він зібрався йти. Дружина просила, щоб він довго

не барився, а якнайскоріше повертається додому.

— Пам'ятай, не барися довго, бо тепер часи непевні, а я сама жінка нічого не дам собі ради. Я щось непевна, а ми мешкаємо на узбіччі села.

Гарасим виходив із хати й приобіцяв, що довго не буде баритися. Коли він ішов до села, то сам себе запевнював, що він зобов'язаний якнайскоріше повернути додому. Можливо, що був би дотримав своєї обітниці, коли б... Однак не сталося так, як він думав.

Прибувши до села полагодити деякі справи, він дійсно мав на меті, щоб своєчасно повернутися до хати. Вертаючись додому, він проходив мимо Стецька, свого нерозривного друга, й його мов би щось штовхнуло, щоб зайти до свого друга. Він сам цього не спостеріг, що його щось тягнуло, мов би магнетом, щоб таки вступити на малу хвилинку, то не без того, щоб його не захопив вечір.

Так і сталося.

Саме цього дня Стецько варив самогон, або як під час війни люди почали називати його тайним окресленням "бімбер".

Як тільки Гарасим вступив за поріг свого друга, то йому в носі аж закрутило й залоскотало.

— Помагай, Біг! Ви щось мов би залякались, коли я вступив до вашої хати! Може не на час?..

— Дякую, друже Гарасиме! Але пробачте, ви мене сьогодні так перелякали, що я мало що котла не перевернув. А то тому, що ви прийшли до хати, якось ніби урядово, застукавши до дверей, як ніколи. Мені аж ноги затрясlyся й серце застукотіло... Я думав, що якраз поліція. А то-

ді що хоч роби? Але коли я зобачив, що це ви, мій друже, то мені аж відрадно стало, що ви якраз сьогодні загостили до мене. Ви добрий знавець моєї горілки.

— Не сказав би, що я знавець, але ви сьогодні щось таке варите, як ніколи?

— Та то з самісінського жита. Подивіться, яка чиста, мов сльоза.

Стецько миттю наляв чарочку та сказав:

— Попробуйте чи добра?

Гарасим узяв чарочку до руки та й сказав:

— Запиймо на ваше здоров'я! Ой, добра ж і сильна, правдива оковита!

Скривився трохи від неї, відтак почав захвалювати та підносити Стецька аж попід хмарі. А йому тільки й цього треба, щоб його хтось за щобудь похвалив. Відтак посідали собі біля цівкви та приглядалися, як це отрийне питво капало до пляшки. При цьому Стецько час-від-часу давав по маленькій чарці, щоб Гарасим пробував, чи житнівка добра.

День так і летів, пройшов, як одна хвилинка. Стецько вже й звинув свою гуральню, а Гарасим й не спостеріг, як надворі потемніло. Відтак сіли при столі до скромної вечері. І так удвох як слід попробували, чи добрий самогон...

Гарасим і не оглянувся, як на стіні годинник, що десь ще з першого винаходу годинників, вибив десяту годину й за кожним ударом здригався, бо Стецько поначепляв довкола тягарків і різного рода шрубок і шайбок, щоб сильніше тягнули. Проте годинник завжди припізнюювався аж на півтори години на одну добу.

Коли годинник видзвонив десяту годину, то Гарасимові вже трохи в голові крутилося. Йо-

му здавалося, що в хаті, хоч і світилося світло, вже темна ніч... Та й ноги чув, що щось трохи погиналися, мов би не свої... Все ж таки опритомнів і рішив іти додому.

Надворі було трохи морозяно, але погідно. Дорога до його хати була доволі прочищена й санковата, бо люди день-у-день їздили до ліса біля його хати. Однак не було й без того, щоб він часами не відходив обабіч і не міряв у рівчаках, як глибокий сніг. Але якось із великою бідою сяк-так приплентався до своєї хати.

Наблизуючись додому, Гарасим помітив, що в його хаті чогось досить ясно світиться. Феська знала, що він скоро не прийде. Використовуючи нагоду, вона читала Святу Євангелію. Вона деколи любила заходити на баптистські Богослуження й при тій нагоді набула собі Нового Заповіта. А з читанням мусіла часто скриватися перед своїм чоловіком, бо його дуже дратувало, як вона сиділа біля Святої Книжки й читала її. Можливо, що чоловік не був би ставився так вороже до того, що вона читає Святе Письмо, але одного разу, як вона читала наголос, його дуже вразило прочитане одне місце, а саме: "П'яниці Божого Царства не наслідять". А що гірше, вона деколи, як бувало він десь довго забариться та прийде доволі пізно, — цими власнє словами докоряла йому, а його сильно боліло те, що жінка навчає його розуму... Спочатку було не мало неприємностей. Бувало й так, що він намагався спалити цю Книжку. Вона переконалася, що її чоловікові не поможет жодна пересторога, а що гірше, він може дійсно спалити Святе Письмо, а вона дала за нього два злотих. І тому рішила перед ним скриватися. Однак того вечора, ко-

ли він повертає до хати, вона цілком забула прикрутити світло.

Коли він ішов до хати, то вже здалека зобачив, що Феська читає Святу Євангелію, бо лямпа доволі ясно світилася.

Двері невеличкого ганку були заложені на гачок, а крім цього вона замкнула їх і на ключ так, щоб якбудь ніхто не дістався до хати.

Коли Гарасим наблизився до дверей та застукав, то Феська наперед була переконана, що цей вечір не обійтеться без домашньої авантюри. Вона миттю прикрутила лямпу, сховала Євангелію й побігла, щоб відчинити двері. Як він увійшов до хати, то зараз почав гостро говорити й тупотіти на неї, щоб якнайскоріше подала вечерю, бо він цілий день нічогісінко в устах не мав. Однак вона цього вечора забула за святу мовчанку та й відізвалася:

— Ех, ти так довго сьогодні барився, а вечеря, бач, уже захолодна, хіба знову підгрію.

Вона думала, що цими словами наче себе оправдає й придобриться йому. Але дарма! На нього ніщо не впливало. Він забагато в Стецька випробовував, чи добра житнівка... Вийшовши до хати, тепле повітря побільшило його хміль і він почав голосніше говорити, погрожуючи своїй дружині Вона слухала все й мовчала, мов би води набрала до уст, але як вже було забагато, то й вона відізвалася та сказала:

— Та чого ти нав'язався? Я вже підгріла, то ж сідай та й вечеряй, а опісля лягай спокійно спати, як Бог велить! А ти прив'язався та придираєшся сам не знаєш чого...

— Що, я придеркуватий? Ти завжди хочеш мене навчати та й ще придеркуватим прозива-

єш.. Хіба ти не знаєш, що Стецько, а навіть сам пан солтис, мене вважають за доброго й мудрого чоловіка. Вони цілими ночами слухали б про те, що я їм оповідаю, а ти мене сяким-таким робиш... Я тебе сьогодні навчу, як шанувати й поважати свого чоловіка! Я тобі покажу, як вчитуватися в якіс, хто знає які книги, й робитися мудрою... Як я візьму макогона та порахую твої ребра, то ти надовго будеш пам'ятати, як шанувати свого чоловіка!

Гарасим, хитаючися на своїх ногах, ходив із одного місця в друге. Врешті приплентався до кута, в якому була шафка, подібна до малого кредитенсу, де знаходився кухонний посуд, а відтак біля неї на стіні висіли деякі кухонні приладдя, як тертка, мала стільничка й макогін. Ухопив він макогона та й почав ним махати то в одну, то в другу сторону, погрожуючи дружині, що буде зараз рахувати їй ребра...Хоч, правда, вона й не боялася його так дуже.

Саме, як він ходив розкуйовджений по хаті й вимахував макогоном, хтось раптом загримав до вікна й почувся голос:

— Відчиняй двері! Це партизани хочуть погрітися...

Гарасим ув одно мить противрезів і мов би оставленів, ~~спустивши~~ руки долі, й макогін, яким він ще недавно вимахував по хаті, як бунчужний булавою, висунувся з руки та й покотився до порога біля дверей.

Феська також була немало перестражена, але в таких випадках вона мала більше мужності від свого чоловіка. Вона пішла та й відчинила двері, бо знала, що авантурники можуть побити й понищити вікна, а тут зима й мороз-

но. Гарасим миттю сів біля печі й сидів мовчки, мов би його не було в хаті.

До хати ввійшло кілька опришків на чолі з Казіком, який перший увійшов до хати й наступив на макогона, малощо не перевернувся. Миттю глянув на підлогу й зобачив, що це макогін. Він зараз впав на думку, що з цим макогоном зробити, й на що він придастеться. Відтак закомандував:

— Стара, — сказав до Феськи — обернись лицем до стіни й не смієш ані обертатися, ані поступатися! Опісля звернувся до Гарасима: — А ти, старий, лягай ниць на долівку по середині хати й не смієш порушитись!

Гарасим, мов німий автомат, виконав волю ватажка опришків, ліг і лежав, як непорушна колода.

Опісля він звернувся до Феськи та сказав:

— Стара, я чув, що в тебе є гроші й масло. Зараз давай, бо нам потрібно для нашого війська! Коли ні, то дивися... I він притулив до неї якогось короткого кріса. — Ось зараз...

Феська почала лементувати та просила:

— Пани, в нас немає нічого. Ми бідні люди. Маємо заледве дві коровині...

— Стара, багато не говори! Давай, що є! А як ні, то ми беремо обі корові! Ми знаємо, що ти маєш і масло, і гроші, які нам конче потрібні!

Подумала вона: “Треба дати, що є, бо драбуги заберуть останні два хвости... А тоді сиди без бідної ложки молока”.

Миттю витягнула зі скрині гроші, які мала, десь около шістсот злотих, відтак два і пів кілограми масла та й сказала:

— Оце все, що є на нашій господарці. По-

за цим у нас нічого більше немає. Беріть, що хочете! Беріть корови! Беріть те, що вам подобається! Тільки нас зі старим не турбуйте й даруйте нам життя...

Казік забрав гроши. Опісля приказав своїм підданим забрати масло й покласти до кошика, який стояв остроронь шафки, що з ним Феська часто ходила до міста. І знову сказав Фесьці стати на своє місце та стояти, не рухаючись. А своїм підданим, особливо Зінькові, наказав переглянути скриню, чи ще дешо не є, що ім було б потрібне.

Поки опришки впоралися, не знайшовши нічого такого, що ім понадобилося б, — Казік узяв макогона та сказав до Гарасима:

— Поправся, старий, щоб тобі було добре лежати! Ось я кладу на твоїй спині міну, й ти маєш так довго лежати, аж доки ми не вернемося та й не заберемо її з твоєї спини. А коли б порушився, так ти й ціла твоя хата розлетиться на дрібні шматки...

Гарасим дійсно почув щось, що гицлі положили на його спині, і лежав, як камінь, як мертвець, навіть головою нікуди не повернув. Так само й Феська стояла й не рухалася зі свого місця, боячись, щоб не подивитися на чоловіка, та не сказати якогось слова, щоб він не порухався та й не сталося нещастя...

Було вже десь коло півночі, близько мабуть другої години, коли опришки вийшли з хати, суворо наказуючи, щоб Гарасим і Феська не рухалися, бо наступить експлозія.

Лямпа, яку Феська вкрутила ще перед тим усім, світилася доволі слабо, так, що заледве було щось видко в хаті. Вони удвох полишилися на своїх місцях. Гарасим і Феська фак-

тично були перелякані, що опришки могли таки щось положити на спині, бо вони не рахувалися з людським життям. Тому рішили виконати наказа дослівно.

Феська стояла та вдивлялася в стіну. В її голові перебігали різні думки. З одного боку вона була майже цілком задоволена, що її муж який тільки прийшов зі села п'яний і вгаяв по хаті з макогоном, — тепер покірливо лежить, навіть муха його не чує... З другого боку вона тримала зі страху, ану ж порушиться чоловік, та оте, що ті розбишаки положили йому на спину, як не ахне, так вони вдвох і хата розлетиться на дрібні шматки. Рішила стояти, хоч ноги боліли. Але терпіла й вірила отим пройдисвітам, що вони повернуться та здіймуть ту нечисту силу з її чоловіка. І таким чином вони знову будуть вільні. Вона стояла, а думки так і бігли. Вона навіть не спостерегла, як скоро пролетів час її стояння. Надворі вже благословило на день. І в хаті почало помалу видніти. Опришків як нема, так і нема. В хаті щораз ставало ясніше. Вона рішила обернутися й була переконана, що ті гицлі обдурили її, що вони не були ніякі партизани, а просто грабусі. Обернулася та глянула на чоловіка, що лежав непорушно, й зобачила, що на його спині справді лежить якась головата нечиста сила. Відтак вийшла тихцем із хати, бо просто боялася навіть глянути на свого чоловіка...

А він лежав, мов сонний, мов напівмертвий. Чув якийсь шелест, але думав, що, можливо, йдуть до нього партизани, щоб забрати з його спини оту жахливу міну.

Скорі тільки Феська встигла тихцем вийти з хати, вона миттю пішла до свого найближчо-

го сусіда Семка, який був військовим чоловіком і знався на всяких мінах чи ручних гранатах. Як тільки вона вспіла розказати своєму сусідові про все нещастя, яке навістило їх, то Семко відразу був переконаний, що то напали на невинних людей якісь грабіжники.

Ідучи зі Семком, вона по дорозі оповідала йому, як її чоловік прийшов зі села, як виробляв авантuru в хаті, а відтак як прийшли злодії, як вона мусіла їм дати гроші та останні два й пів кілограми масла й т. д. Наблизившись до самої хати, Феська просила свого сусіда, щоб він дуже тихенько входив до хати, щоб часом чоловік із переляку не повернувся, та щоб не сталося велике нещастя... Сама йшла наперед і тихцем відчиняла двері. В хаті вже було цілком ясно, так, що можна було бачити найдрібніші речі.

Гарасим лежав непорушно, як йому наказали опришки.

Коли Феська переступила поріг, а за нею й Семко, він зараз спостеріг, що це не є якась міна або ручна граната, але звичайний макогін. Рішив нічого не говорити, але за приказом Феськи підійшов до Гарасима якнайспокійніше. Коли Семко простягнув руку, щоб взяти як слід й оглянути, що це справді є, то Феська аж затраслася з переляку.

Семкові було не до сміху, бо ж годі сміялися тоді, коли його сусідів спіткало таке лихо. Але коли він узяв макогона до рук, то не міг стриматися від сміху й засміявся вголос:

— Ха-ха-ха... А бодай вас, кумо Фесько, щастя обсіло! Та це ж ваш макогін...

— Макогін?!

— Та ж справді макогін!..

— Щезни ж, бідо, та пропади! Та то наш макогін!

Гарасим повернувся й зиркнув по хаті й сам собі не вірив, чи він спав... чи мертвий лежав... чи може вже на тому світі був... Раптом хотів повернутися, але не мав сили, бо майже цілий мов би задеревів. Хотів щось сказати, але язик якось не повертається в устах. Однак якось спромігся та сказав майже крізь зуби:

— Фесько, голубочко, це справді не міна, а наш макогін?

— Та ж ніщо інше, а наш макогін! Той самий макогін, що ним ти вчора вимахував по хаті, мов бунчужний булавою...

— Оце злодії, грабівники... Я ще такої пригоди не мав у моїм житті...

— Еге! О то ж то є! Ти герой, як я сама в хаті! Але як прийшло кілька там голомазів-дітваків, бачиш, як тебе скоро приборкали, положили на підлогу й ти лежав, навіть тебе муха не чула... То не до Феськи скакати та погрожувати макогоном, що будеш рахувати мої ребра... Бач, як порахували... Забрали гроші й масло, а ти лежав навіть не порухався!

— Ну, перестань! Розбалакалась... Жінка мудра по шкоді!

— А ти мудрий із макогоном перед школою!

Семко та другий сусід, що зараз прийшов за Семком до Гарасима, мусіли тиснути сміх у собі, бо не можна було сміятися тоді, коли сусіди потерпіли таку велику втрату, а до того наїнися доволі страху. Проте пригода з Гарасимовим макогоном була досить смішна.

З того часу, як Гарасимову хату відвідали

непрошени гості, він трохи помалів, а Феська, його дружина, мала більше спокою. Він довший час ніде не ходив і не показувався в селі.. А коли прийшлося в якісь справі йти, то негайно вертався додому. Звичайно уникав розмови з людьми й не любив відповідати, коли хтось запитував його про його пригоду й нещастя, бо в селі майже всі знали, що Гарасим Запивайло лежав під макогоном. Відтоді Гарасим більше ніколи не противився, як Феська читала Святу Євангелію, але часто говорив до неї:

— Ми мусимо статися новими людьми!

III.

Проминула зима. Засяяло ясне сонце й по-розганяло сіро-сніжисті хмари. Настала весна, а враз із нею почала воскресати й природа. Надійшла весна, але не була вона така, як завжди. Хоч весна була в своїй творчості та красі така, як рік-річно: весела, бадьора й оживча, — проте в людському житті була вона сумна, мов би пізня-найпізніша осінь . . .

Вже четвертий рік тривала війна та привела людей до неймовірної нужди й виснаження. Села й міста зрідли. Цвіт нації — молобъ, яка колись раділа весною, бо й сама була весною, тепер її не стало. Одну частину окупанти забрали до війська, другу вивезли на примусову роботу, а третя пішла в ліси, щоб боронити останні руїни своєї батьківщини. Людям уже осто-гидли різні окупаційні війська. Вони надивилися на всілякі військові валики, на повзи, що просувалися крізь міста й села, мов марево, та на всяку іншу зброю. Люди хотіли бачити вес-

ну... Весну тиху та спокійну, таку весну, де в повітрі співає жайворонок, а плугатар іде весело за плугом і бачить, як леміш крає землю, й як перевертається скиба...

Такої тихої та благословенної весни не бажали бачити тільки Казік, Зінько й усі, схожі до них. Недоля, яка спіткала багатьох, їх неначе б оминула. Вони вміли ловити рибу в каламутній воді. Вони своїм нечесним і безглуздим поступованням побільшували цю людську недолю. Вони не співчували людській недолі, в них не боліла душа, коли плакала бідна жінка-вдовиця, коли вони від неї забирали останній кусничок хліба... Вони не думали про те, що скаже завтра...

Час біг і не стояв на місці. Так само Казік і Зінько знали, що й їм не довго лишилося перебувати на своєму постійному місці та завдавати людям горе. Коли вже ті терени, на яких вони своєволили, почали заливати правдиві партизани У. П. А., які боролися за волю свого народу, тоді вже всяким підмальованим елементам не було місця. Вони мусіли розв'язати своє нечесне діло або гинути, просто як би за цапову душу. Так само Казік і Зінько зобачили, що це не жарти. Вони часами попадали в такі тарапати, з яких не раз і не двічі не могли вийти. Тому вони рішили за всяку ціну перебратися на інше місце.

На новому місці, куди вони перейшли, не було вже так вигідно й самопевно, як на першому. Нове місце багато де в чому змінилося, і доля їхнього гультайства добігала до свого кінця.

Отаборились вони в лісі в на одній лісничівці, з якої вибрався лісничий на село, щоб у

лісі не впости жертвою різних небажаних елементів. Тут вони думали замешкати на довший час. Лісничівка була майже цілком непошкоджена, тому, що лісничий, відходячи, полишив її, як свою хату з надією, що скоро поверне до неї. На лісничівці були ще два стоги гарного сіна, яке ще нікому не було потрібне. Казік, сказав до Зінька й до решти своїх підданих, щоб вони наносили того сіна до помешкання та зробили добру постіль, щоб як слід відпочити по тяжкій переходовій мандрівці на нове місце. Зараз, першої ночі, рішили не йти на жодні виправи, але відпочити й запізнатися з тереном нового побуту.

На другий день, як тільки почало дніти, Казік розплющив очі й почав обдумувати нові пляни. Першим питанням було, як забезпечити себе свіжими продуктами. Вийшов він, привітав вартового, що пильнував своїх приятелів, відтак пішов оглядати терен, щоб краще орієнтуватися в часі непередбаченого випадку. Скорі тільки на сході почало рожевіти й сонце червоно-багрове показалося на обрії, він повернувся назад до помешкання й розпорядився, щоб приготувати сніданок із того, що вони принесли з собою. Зараз після сніданку він попросив Зінька, щоб разом із ним вийти з ліса на поле та дещо розпитати в людей, які вже знаходилися при праці. Однак багато не могли довідатися від людей, бо люди менше знали від них. Люди говорили тільки, що довкола партизанщина. А яка, то хіба пізнавали тоді, коли бачили їх на власні очі. Казік часто боявся сам іти на якусь розвідку, щоб себе не зрадити своєю ломаною українциною. Так само Зінько, як десь прийшлося говорити по-польськи. Таким

способом вони собі взаємно допомагали й обопільно себе доповнювали.

Довідавшись від людей, що їм не загрожує нізькі ніяка небезпека, вони повернулися на лісничівку до свого товариства й дали певні розпорядження, як іти до присілка, як запастися в нові та свіжі продукти та врешті як рятувати себе в часі випадку, якби хтось супротивився або хтось із інших подібних, як вони, насکочив на них.

Коли вони заходили до якогось присілка або десь із краю якогось села, бо в середину боялися йти, — то завжди, входячи до господаря, вдавали, що вони є передовою розвідкою головного партизанського загону.

**

Сонце вже піднеслося доволі вгору. День був погідний і ясний. Здавалося, що наша земля, а відтак рідна країна є справді раєм. Однак у людському житті було цілком противно. Усюди віяло сумом і непевністю про власне життя. Проте люди не звертали на це все жодної уваги й не сиділи з заложеними руками, але йшли як мога в поле та працювали, мов би за нормальніх часів.

Казік дав розпорядження поділитися на дві групі. Одні пішли до присілка з однієї сторони, а другі — з другої. Присілок не був великий, заледве кільканадцять господарств. Таким чином вони не були далеко одні від других. Самим головним їхнім завданням було здобути хліб, товщ і по змозі самогон. Правда, то була велика рідкість, але ще де-не-де можна було знайти кілька плящин. Казік взяв із собою

трьох людей, а Зінько двох, а двох полишили на лісничівці.

Саме Зінькові пощастило зайти до одного господаря, де господиня тільки що вийняла хліб із печі, який простирав. Зінько дуже зрадів такою несподіванкою. Він зараз сказав до господині, щоб вона десять боханців віддала для партизанського війська, яке знаходиться й відпочиває в лісі. Господиня знала, що з узброєними людьми нема що говорити та сказала:

— Коли таке діло, то беріть!

Зінько сказав своїм друзям зложити хліб до мішків і чекати на подвір'ї.

Казік із другої сторони присілка, мов той песик, бо мав добрий нюх, відшукав самогон. Господар, у якого він відшукав те, що його найбільше цікавило, був удома. Правда, сам господар з певного пункту погляду не був кращим від них, бо в такі тяжкі часи часто робив отрую, щоб запомагатися людськими зліднями. Він думав, що людям, які прийшли зі зброєю в руках, дастъ по кілька чарок, вип'уть і підуть собі, куди їм дорога. Але Казік зі своїми друзями випили по чарці та сказав до господаря:

— Ми потребуємо багато більше! Сотки наших вояків, що ось знаходяться в лісі, дуже виснажені й потребують якогось зміцнення. Ми знаємо, що в вас є, тому ви мусите дати нам до останньої краплинни! Крім цього поінформуйте нас, де б ми могли більше дістати. В лісі є деякі наші вояки хворі, знеможені... Алькоголь ми вживаємо не для самого пиття, але для ліків.

Господар розчулився, повірив пройдисвітам, приніс усі чотири пляшки, які в нього ще

були, а відтак кілька гарних кусників солонини, що була захована на прикрай час, і віддав це все. Казік був радий та в імені якогось там війська подякував йому й пішов.

Зінько, коли його товариші стояли на подвір'ї біля хліба, пішов шукати, щоб ще відшукати чогось і до хліба. Зайшов до одного господаря, відтак до другого, але на його нещастя ніде нічого не міг знайти. Коли він зайшов до третього господаря, то в хаті нікого не було, лише дівчина, літ не більше, як чотирнадцять. Воно саме порала хату, мила кухонний посуд. Уся челядь була на полі при праці. Зінько був сердитий, що вже перейшов третю хату й нічого не знайшов. Почав він зором водити по хаті, тримаючи міцно кріса в руці, й випитував дівчину, чи в них є солонина, м'ясо й т. д. Дівчина стояла, мов би вкопана, з переляку майже нічого не відповідала. Глянувши на стіну, біля якої стояв стіл, він помітив вгорі текста зі Святого Письма: "Збулися часи, — й Боже Царство наблизилося. Покайтесь й вірте в Євангелію!" Миттю він пригадав собі, як батько говорив про таких людей, що вони відріклися своєї віри. Він почав дорікати дівчині й казати, щоб її батьки покинули цю нову віру. Дівчина надалі стояла й нічого не могла говорити. Його охопила лють, що він нічого не може дістати, а тут ще попав до якоїсь нововірної хати... Його мов би злий дух охопив і заволодів ним. Він узяв кріса, приложив до рамена та стрілив до вірша, який висів на стіні. Раптом на стіні показався вогонь і іскри з розбитого скла посипалися на стіл. Зінька огорнув великий страх, волосся на його голові, мов би задубіло, кріс вилетів із рук, він зібачив якусь

невидиму силу. Він не знав, чого саме посипався вогонь із цього сектанського образа?.. Він уже не підймав із землі кріса, забув за хліб, забув за все... Вибіг із хати й пігнавсь, як шалений, до ліса.

Казік та його друзі, почувши вистріл, миттю й собі вистрілили кілька разів й самі не знали, для чого?

Саме того часу дійсно в лісі посувався великий партизанський відділ. Почувши в присілку вистріли, вони дали маленьку відповідь.

Казік спостеріг і переконався, що це стріли не його співтоваришів, які полишилися на лісничівці, але що то є щось інше. Він переконався, що це не жарти, й тому пустився з двома втікати просто до лісничівки, бо один із них, мов би під землю провалився. І саме тоді, коли він біг із двома своїми другами, то на розі зі східної сторони лісу вже був приготовлений для стрільби скоростріл. І коли Казік біг із присілка через поле, в цей мент посипалися кулі з кулемета. Казік і його друзі зробили ще кілька ковенськів і вже більше не встали...

Впав командир, розлетілося військо. Що людина сіє, те й мусить пожинати! Або іншими словами: "Котюзі по заслузі!"

**

Зінько був із другого боку присілка й опинився в другій стороні ліса. Він був цілком ошоломлений. Тільки стріли, які він почув, що посипалися з кулемета, пробудили його. Він бачив, як його командир із його одним підданим, які бігли через поле, — впав і вже більше не встав. Вся його минулість, мов би в одну

мить, мигнула перед ним, але перед його очима та в його пам'яті був той образ, до якого він вистрілив, і з якого посипався вогонь... — “Пакайтесь й вірте в Євангелію!”

Тепер Зінько сам насамоті пригадав собі свою добру та турботливу маму й батька, який часто вороже висловлювався про тих людей, які читали Святе Письмо й молилися. В нього невпинно родилась думка, що вони робили добре. Коли він собі це все пригадав, а відтак кулю, що він стрілив до тексту, який походить із Святого Письма, з якого посипався вогонь, — то він усвідомив собі, що він учинив найбільший злочин із його всіх досі вчинених злочинів. Він боровся з думками й не міг дати собі відповіді, чи той вогонь був чудом, чи якоюсь невидимою силою? Однак уся його думка була спрямована до першого питання: “Це ніщо інше, як чудо”. Чудо, яке йому Бог показав, щоб він був перевонаний, що вчинив гріх супроти людей, про яких мати говорили, що вони добре люди.

Думки, що роїлися роем і пробігали бістрою блискавки, не давали йому спокою. Що тепер йому робити? Вернутися додому, але як? Що скажуть люди, коли він поверне, та й хтось зобачить... А всі добре знали, що він мав зв'язок із Казіком, який не мало наспав людям соли за шкіру.

Казік уже спокутував свої гріхи. Зінько бачив, як він біг крізь поле й тричі зробив ковенька, впав і вже більше не піднявся.

“Чому зі мною така доля не сталася?” — думав Зінько. Проте він боявся смерти, сильно боявся. Вона для нього була чимсь жахливим, хоч він був вихований у нужді та в горі... Часто, бувало, в хаті бра��увало кусника хліба...

Діти не мали його подостатком. Нуждою та злиднями треба було ділитися щодня. Іскри, які він бачив на стіні, блимали перед його очима. Думки не давали йому спокою. “Чого я зустрінувся з отим Казіком, якого вже закінчилася доля? Я пустився на ганебну дорогу... Я робив кривду своїм людям, таким самим, як я... Мої ровесники пішли, як правдиві лицарі, боротися за справедливість, умираючи в партизанській боротьбі, як герої, про яких вічно співатимуть зелені ялиці, що вони полягли на полі слави за волю країни й народу... А я? Я негідний, бо в час горя й недолі я своїм нечесним життям і ханебними вчинками тільки побільшував недолю своїх багатострадальних людей...”

Миттю зродилася у нього думка вернутися, мов той “Блудний син”, до рідного дому, до своєї хати, до своїх батьків, до своїх братчиків і сестричок! Ах! Які вони щасливі, що їх ще не спіткало таке лихо, як мене... В уяві перед його очима стало все те, що йому було найближче й наймиліше. Він зібачив своїх родичів, свою хату та річку, що дзюрчить тихцем, у якій літньою порою в проміннях ясного сонця пливають, виблискуючи, малесенькі рибки, а він намагається їх ловити... Ах, які вони щасливі! Відтак миттю летять його думки та знову пригадують йому його тільки ще цілком живу минулість... Він бачить тиху та спокійну жінку-селянку, що відлічує десять боханців хліба й дає йому, як воякові-партизанові, щоб він, згідно з його словами, заніс до лісу й поділився з голодними... Відтак стоять його два побратими, яким він дає розпорядження чекати, аж він поверне. Де вони й що з ними діється?..

При цьому він бачить русяву дівчину, що перестрашена дуже, проте стойть мов ангол, невинна й дивиться, як він гасає по хаті... Відтак він бачить огонь, що сиплеється з розбитого тексту й падає яскравими іскрами на стіл, а йому стає моторошно й його кріс висувається, мов би з мертвої й задерев'янілої руки... I він біжить, як шалений, просто до ліса. Так, це не уява, не сон, — а це жива дійсність! Що мені тепер робити? — в нього надалі та сама думка. Вернутися додому...

Піду назад, вернуся до свого батька та матері. Піду до тих людей, про яких батько казав, що вони є добрі, що не роблять своєму близьньому зла, що широко сердечно моляться до живого вічного Бога, що боряться за справедливість, читаючи Святу Євангелію. Піду й буду просити їх, щоб вони молилися та просили в Бога ласки, щоб помилував мене, негідного, й простив мені мої провини, які я заподіяв людям. Буду просити, плакати та зложу пріречення, що полагоджу кривди, заподіяні мною деяким моїм співселянам...

Після цієї особистої душевної сповіді, якої ніхто не бачив, крім всемогутнього Бога та тих зелених дерев: сосон і дубів, що шелестіли своїм листям під тихим та лелійним віянням весняного вітру, — Зінько вперше почав молитися молитвою покаяння, яка пливла з його розбитого юного серця до Всешинього Трону.

З М И С Т

Передмова	5
Нова пісня	9
Молитва ломить залізо	16
Поміркована чарка	24
Розпач	45
Обливальний понеділок	52
“Вітер віє . . . ”	57
Свята Покрова	62
Віра пияка	72
Батьківська школа	75
Післанець	86
На торзі все буває	91
Заздрість	99
Сумне літо	103
Невідроджений відродженець	109
Земля правду каже	116
“Раус! . . . ”	122
Прогулька	125
Хай знає світ	133
Чародійний дзбанок	142
Сталін судить світ	151
Охримів відпочинок	164
Псевдопартизани	173

